

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ASKERÎ TARİH DİZİSİ

OSPREY

İSTANBUL'UN FETHİ 1453

David Nicolle

İllüstrasyonlar: Christa Hook

Çeviren: Hamide Koyukan

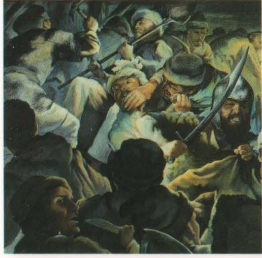

TÜRKİYE BANKASI

Kültür Yayınları

Tarihin en büyük savaşlarının ayrıntılı dökümleri, hasım kuvvetlerin stratejileri, taktikleri, askeri harekâtın düğüm noktaları.

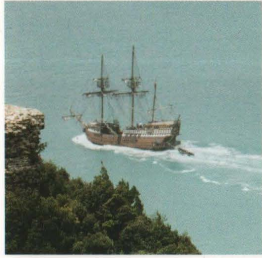
"...düğüm noktaları. Bizans başkentini savunan ve kuşatan ordular ile donanmalar; Sultan II. Mehmed'in taktikleri ve kararları, kuşatmanın gelişimi, deniz ve kara savaşları; şehrin düşüşü ve Osmanlı emperyal kimliğinin doğuşu."

Renkli savaş sahneleri

3 boyutlu harekât haritaları

Fotoğraflar

Coğrafi haritalar

9 786052 954751

KDV dahil fiyatı
22 TL

İSTANBUL'UN FETHİ 1453

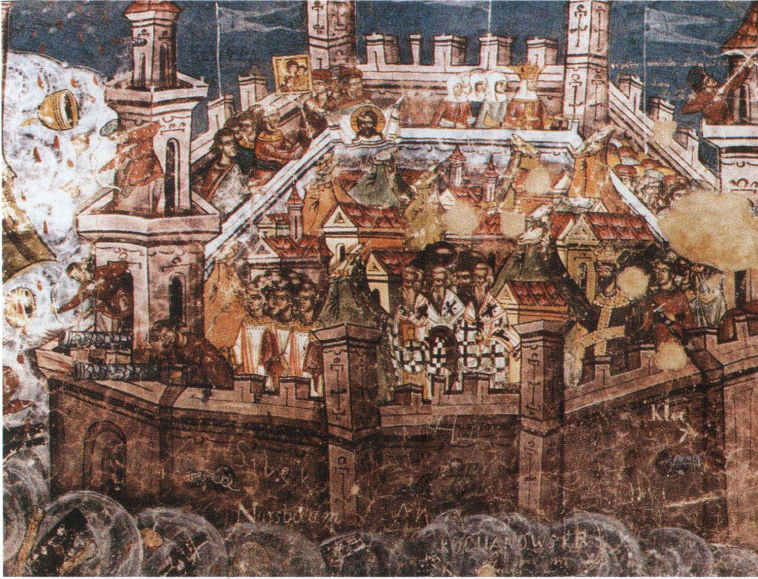
Genç Osmanlı sultanı II. Mehmed, iktidarını nihayet sağlamlaştırdığı 1452 yılının sonunda sefer hazırlıklarına başladı; hedefi, Türk efsanelerinin "Kızıl Elma" dediği Konstantinopolis şehriydi. Bin yıldan uzun süredir varlığını sürdürmüş Doğu Roma'nın başkenti ve son kalıntısı; onun tasavvur ettiği yeni Osmanlı İmparatorluğu'nun payitahtı olacaktı. Genç sultanın 80.000 kişilik ordusu ve yepyeni bir teknoloji olan barutlu toplardan kurulu muazzam kuşatma katarı; son imparator XI. Konstantinos'un idaresindeki 10.000 askerin savunduğu şehri dört ay süren destansı kuşatma boyunca aman vermeden topa tuttu. Nihayet Bizans'ın efsanevi surları yeni silahlara daha fazla dayanamayıp yıkıldıklarında son imparator kaçması için yapılan tüm ricaları geri çevirerek elinde kılıcıyla can verdi. Birçok tarihçinin Ortaçağ'ın sonu ve Yeniçağ'ın başı için sembolik bir dönüm noktası olarak kabul ettiği İstanbul'un fethi, en önemlisi, varlığını 1922'ye dek sürdürecektir olan Osmanlı İmparatorluğu'nun yükseldiği andı. Türk okuyucusunun Ortaçağ askeri tarihi hakkındaki eserlerine aşina olduğu İngiliz tarihçi David Nicolle, dünya tarihinin bu önemli dönemecini mercek altına alıyor. Çeşitli dillerdeki birincil ve ikincil kaynakları yaratıcı bir dikkatle sentezleyen bu kitap, Konstantinopolis kuşatmasının çok az değinilmiş bir vechesi olan yeraltında lağım savaşlarını; Hristiyan askerlerin Osmanlı ordusunda oynadığı rolü ve deniz gücünün kuşatmanın kaderini belirleyen kilit önemini gündeme getirmesiyle konuya dair eserler kitlesi içinde kendine özgü bir yere de oturmaktadır.

David Nicolle

İllüstrasyonlar: Christa Hook

İSTANBUL'UN FETHİ 1453

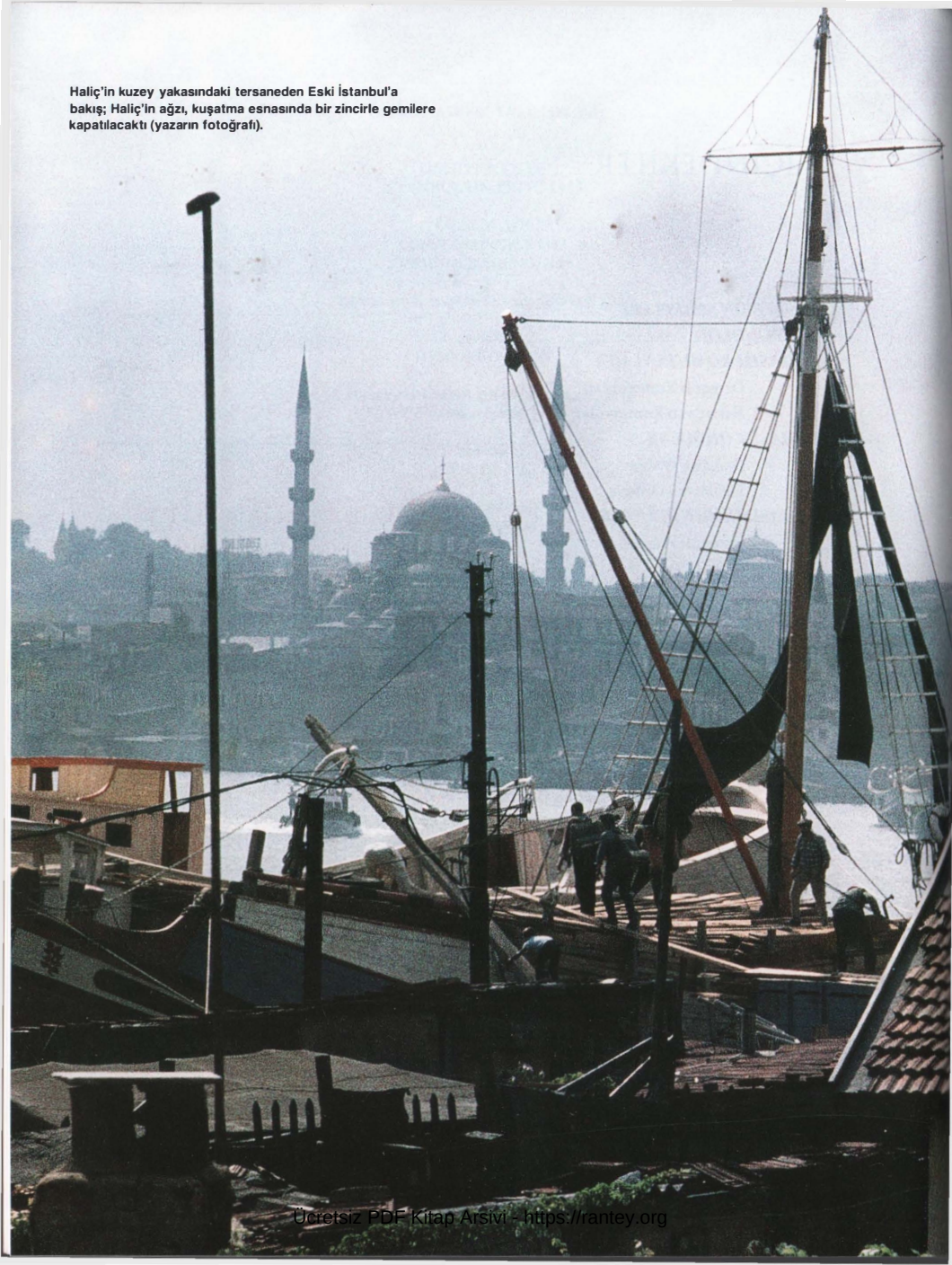
BİZANS'IN SONU

Çeviren: Hamide Koyukan

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

Haliç'in kuzey yakasındaki tersaneden Eski İstanbul'a
bakış; Haliç'in ağzı, kuşatma esnasında bir zincirle gemilere
kapatılacaktı (yazarın fotoğrafı).

SEFERİN SEBEPLERİ

Konstantinopolis'in 1453 yılında Osmanlı Türklerinin eline geçmesi, kimilerince Roma İmparatorluğu'nun sonu veyahut artık ihtiyaç duyulmayan bir kalıntının yeni ve genişlemeci bir süper devlet tarafından yutulması olarak görüldü. Aslında Konstantinopolis'in kuşatılması ve fethi bunlardan ikisi de olmadığı gibi, görüldüğünün aksine tek taraflı bir vaka da değildi. 1453'ün esas önemi, kadim bir şe-

yin yok oluşunda değil, yeni bir şeyin doğuşunda yatar: Varlığını, olanca heybetine ulaştıktan sonra 1922'ye kadar sürdürecektir olan Osmanlı İmparatorluğu.

Osmanlılara göre Balkanlar *Rumeli* yani "Romalıların ülkesi"ydi. Bu topraklara İspanyol *Conquistadores*'in (Fatihler) Amerika'ya baktıkları gözle bakıyorlardı: Fatihlerin istediği gibi hareket ettiği, yerli halkın din değiştirmeye teşne olduğu ve fetihçi toplumun

Edirne'deki Muradiye Camii, Sultan II. Mehmed'in babası II. Murad tarafından 1435 yılında inşa ettirilmişti. Rumeli Beylerbeyliği'nin kuvvetleri Edirne'de sultanın hassa alaylarının hemen yanında toplanırdı (yazarın fotoğrafı).

eril yigitlik ve metanet erdemleriyle hâkimiyet kurduğu bir ülke. Bununla birlikte 15. yüzyılın ortalarında, Osmanlı seçkinlerinin bir kısmı eski (dinsel motifli) kahramanlık ideali olan hür gazı imgesine tutunurken, diğerleri yeni bir askeri ve idari merkezleşmenin yanında yer aldılar. Feodal seçkinler, genel olarak merkezleşmeye, başka bir deyişle, kapıkullarının yükselmesine karşı olup iktidarın sultanın çevresinde toplanması taraftarıydı. Kapıkulları teoride kul, yani

köle olmalarına karşın çoğu özgür doğmuştu ve "Kul" unvanını gururla taşıyorlardı. Bu unvan muhtemelen en doğru biçimde "sultanın adamı" olarak tanımlanabilir. İstanbul fatihi II. Mehmed'in her iki gelenekten gelen danışmanları vardı.

Bizans başkentinin fethi, 8. yüzyılda başlayan saldırılarından itibaren İslam ordularının hayaliydi. İslami motivasyonların yanı sıra, Türkler yazgılarını Konstantinopolis'e yönlendiren "Kızıl Elma" düşlerine de odaklanmışlardı. Sultan II. Mehmed ve hemen öncesindeki selefleri, "Sultan-ı Rum" unvanını benimsemişler ve bu suretle kendilerini Bizans'ın ve Roma'nın vârisleri saydıklarını göstermişlerdi. Nitekim daha doğudaki Müslümanlar Osmanlı Türklerine "Rumiyun" diyorlardı.

Son Bizanslılar da kendilerine "Romalı" diyordu, fakat imparatorlarının elinde çok küçük bir toprak parçası kalmıştı. Yine de kalan topraklar, Osmanlıların İtalya'daki güçlü denizci rakiplerine birer üs görevi görebiliyorlardı; Osmanlıların karada karşılırlarına çıkan tek büyük Avrupalı güç ise Macaristan'dı. 1444 yılında Osmanlı İmparatorluğu denizden ve karadan gerçekleştirilen bir Haçlı seferiyle neredeyse ikiye bölünmüştü. Güney Yunanistan'daki Mora despotu ve müstakbel imparator XI. Konstantinos dahi kuzeyden Osmanlıların ve onların haraçgüzarlarının topraklarına saldırdı. Babası II. Murad tahttan feragat edince, henüz 12 yaşında bir çocuk olduğu halde 1444 yılı Haziran ayında tahta çıkan II. Mehmed için o yıl meydana gelen olaylar şahsi bir aşağılanmaydı. Sadra-

1413 yılına ait bu gibi portolanlar, denizcilere özel haritalardır. Bu sebeple de portolanlarda denizden uzak, karanın iç kısımlarında kalan yerlere pek dikkat edilmemiştir. Venedik ve Cenova'ya ait adalar anakaradan daha koyu renkle gösterilmişken yukarıda merkezde yer alan Konstantinopolis, biri Bizans başkentini diğeryse Ceneviz Galata'sını gösteren iki bayrakla işaretlenmiştir (Hocia de Villadeste Portolani, Res. Ge AA566, Bibliothèque Nationale, Paris).

Anadolu Hisarı, Sultan I. Bayezid tarafından 1390-91'de Boğaz'ın Asya yakasına inşa ettirilmiştir. Hisar nispeten küçüktü ama, Osmanlı kuvvetleri açısından, Boğaz'ın karşı yakasına asker çıkarmaya yarayan güvenli bir üs işlevi görüyordu (yazarın fotoğrafı).

zam Çandarlı Halil, Murad'ı tahta geri dönmeye ikna etti ve Varna'da Macarlar yenilgiye uğratıldı. Bizanslılar geri çekilmek zorunda kaldılar. Bundan iki yıl sonra Murad sultanlık payesini resmen geri aldı ve genç Mehmed Manisa sancakbeyliğine gönderildi. Tahttan bu geçici alınışı onu incitmişti belki, fakat öte yandan, babasının ordusunun Hristiyan kadırgalarını yaklaştırmayan toprakların koruması altında Boğaz'ı geçişini de bir tarafa yazmıştı. Bu, iyi öğrenilmiş bir dersti, zira daha sonra tam o geçiş noktasına Rumeli Hisarı'nı inşa ettirecekti.

Osmanlılara göre, muazzam Konstantinopolis şehri eski halinin soluk bir gölgesiyken, Bizans imparatoru *Tekfur*'dan başka bir şey değildi. Aslında imparator, kendisine tabi Mora *despotları* gibi Osmanlı sultanının bir vasalıydı. Sultanın başkenti, Konstantinopolis'e 240 kilometre uzaklıktaki Edirne şehriydi. Daha doğudaki Trabzon, Konstantinopolis'tekine rakip bir

Bizanslı hanedanın hükmettiği ayrı bir ülkedydi; kuzeyde, Kırım'da bulunan küçük Mengüp Prenslığı ise, daha ziyade Kırım kıyısındaki Ceneviz kolonilerinin bir uzantısı mahiyetindeydi. Denizler Venedik ile Cenova'nın hâkimiyetindeydi; Ege ve Karadeniz çevresindeki çoğu adanın yanı sıra sahil yerleşimlerinin hakimiyeti de bu tüccar cumhuriyetlere aitti. Avrupa, Orta Asya, Rusya ve Ortadoğu'yu birleştiren ticaret yollarının kesişme noktası konumundaki Karadeniz'in ortasında, kıyıları Ceneviz hâkimiyeti altında olan Kırım Yarımadası bulunuyordu. Venedik ve Cenova, Çanakkale Boğazı'nın girişinde, Kuzey Ege'de yer alan stratejik Tenedos Adası (Bozcaada) için de çarpışmışlardı.

Atina Haçlı prensliği, Güney İtalya'nın Aragonlu hükümdarlarıyla bağı olan İtalyan-Katalan kökenli bir aile tarafından yönetiliyordu. Fakat bir zamanların

güçlü Bizans Epir Despotluğu'ndan kala kala üç kıyı kalesi ile İyonya adaları kalmıştı ve buralar da İtalyan III. Leonardo Tocco'nun hâkimiyetindeydi. Kuzeydeki kimi Arnavut boyları, İskender Bey adıyla bilinen Gergi Kastrioti'nin önderliğini kabul etmişlerdi, fakat İskender Bey Osmanlılara direndiği kadar Venediklilerle de didişmekten geri kalmıyordu.

Doğuda, bugünkü Türkiye topraklarında, Osmanlılar henüz tam manasıyla hâkim değildi. Anadolu'nun kuzeyinde, Sinop'ta, İsfendiyaçoğulları Osmanlı sultanının sadık vasalıydılar, fakat güneydeki Karamanlılar Osmanlıların hamiliğini gönülsüzce kabullenmişlerdi. Karadeniz'in ilerisinde, Hacı Giray'ın güçlü Kırım Hanlığı'nı kurmasıyla uçsuz bucaksız Moğol Altın Ordu Devleti parçalanmıştı. Katolik Lehistan-Litvanya Krallığı, Karadeniz kıyısının bir kısmı da dahil, Ortodoks Hristiyan Rusya'nın geniş topraklarının önemli bir bölümünde hâkimiyet kurmuştu.

OSMANLI İMPARATORLUĞU VE KOMŞULARI, 1451-52

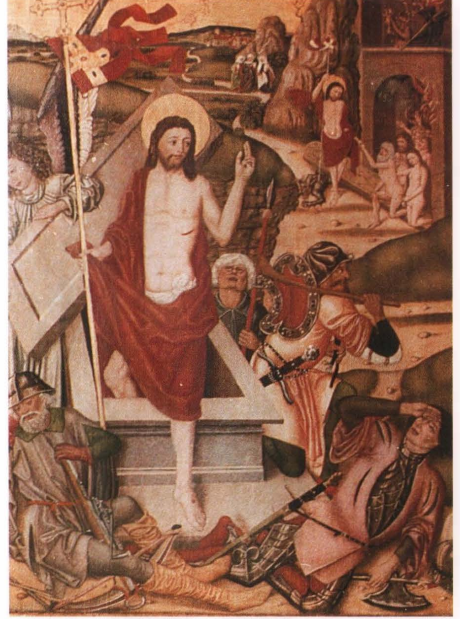

Rusya'nın, Ortodoks Konstantinopolis'in meselelerine karşı gerçek bir ilgisi yoktu ve Moskova metropoliti Rus Kilisesi'nin özerkliğini ilan edince, Ruslar tamamen sırtlarını Bizans'a dönmüş oldular. Hristiyan ülkelerin çoğu kendi iç meseleleriyle uğraşırken,

II. Mehmed'in Konstantinopolis'i fethetme kararı 1451'de tahta dönüşüyle daha da kesinlik kazanmıştı. Genç sultan, yaşlı ve ihtiyatlı Veziriazam Çandarlı Halil'i başından atacak iktidara henüz sahip değilse de, lalaları Zağanos ve Şehabeddin paşaların rütbele-

15. yüzyıldan bir Bizans ikonasında Aziz Demetrios'un şehadeti tasviri. Tasvir, çeşitli miğferler, Avrupa'ya özgü düz ağızlı kılıçlar ve Balkanlar'a has dikdörtgen kalkanlar gibi bazı ilginç ve gerçekçi ayrıntılar barındırıyor (Benaki Müzesi, envanter no 2980, Atina).

Erdel'de (Transilvanya) yapılmış olup 1480-1490 yıllarına tarihlenen bir sunak resminde Hz. İsa'nın Dirilişi tasviri. Askerler, Konstantinopolis kuşatmasında hem Osmanlılar hem de Bizanslılar için savaşmış Balkan birliklerini yansıtır (Mediș Reformcu Kilisesi, Romanya).

rini yükseltti. Muhtemel bir hoşnutsuzluk odağını ortadan kaldırmak için küçük kardeşi Ahmed Çelebi'yi boğdurtarak merhametsizliğini de göstermiş oldu. Bununla birlikte, Konstantinopolis'te bir siyasi mülteci olarak yaşayan Şehzade Orhan'ın Osmanlı tahtında hak iddia etmesi hâlâ mümkündü.

Bizans imparatoru ve Karamanoğlu beyi, Sultan II. Mehmed'i toy bir genç olarak görüyorlardı. Fakat Mehmed ve savaşçı danışmanları konularını sağlamlaştırmak için büyük bir zafere ihtiyaç olduğunda hemfikirildiler. Konstantinopolis'in fethi, şehri üs olarak kullanmak suretiyle gerçekleştirilebilecek bir Hıaçlı seferinin önünü alabilir ve buranın tehlikeli bir Batılı rakibe devredilmesini engelleyebilirdi.

II. Mehmed durumu kısa ve öz bir biçimde özetlemişti: "Gaza, babalarımızın olduğu gibi bizim de temel vazifemizdir. Topraklarımızın ortasında bulunan Kostoniniye düşmanlarımızı korumakta, onları bize karşı kıskırtmaktadır. Binaenaleyh, bu şehrin fethi, Osmanlı devletinin istikbali ve selameti için zaruridir." Mehmed'in tahta ikinci çıkışının hemen ardından, Karamanoğlu İbrahim Bey ihtilafı Hamid Eli topraklarını işgal etti; fakat küçük bir sefer, ona genç sultanla oyun oynanmayacağını öğretti. Bizans İmparatoru XI. Konstantinos da Mehmed'in yetersiz olduğunu düşünüyordu ve Şehzade Orhan'ı kıskırtıp Osmanlı ülkesinde bir iç savaş çıkarma tehdidiyle ayrıcalıklar koarmaya çalışıyordu. Buna karşılık Mehmed, İbrahim

Boyanmış *sallet* tipi miğferiyle birlikte Milano işi bir zirh takımı, 15. yüzyıl ortaları (Scott Koleksiyonu, Glasgow Müzeleri ve Sanat Galerileri).

Bey'in kızıyla evlendi ve Konstantinopolis'i ezmek için daha da kararlı bir şekilde geri döndü. Çandarlı Halil'in dahi sabrı taşmıştı. "Sizi ahmak Rumlar" diye söylendi. "Kurnazlıklarınız malumumdur. Merhum Sultan (Murad) hoşgörülü ve ınsafı bir dostunuzdu. Şimdiki Sultan Mehmed aynı kafada değildir. Şayet Konstantinopolis onun gözü pek ve acul pençesinden

kurtulursa, bunun tek nedeni Tanrı'nın sizin hilekâr ve ahlaksız fesatlıklarınıza göz yummaya devam etmesi olacaktır."

Edirne'ye dönüş yolunda, sultanın geçeceği Çanakkale Boğazı Hristiyan gemilerince kapatılmıştı. Bunun üzerine Karadeniz (İstanbul) Boğazı'ndan geçti. Anlaşılan o ki, bu yolculuk Mehmed'in Avrupa kıyısına muazzam bir hisar inşa ettirmesine neden oldu. Edirne'ye dönünce, sultan Yeniçeri Ocağı'nın idaresini Çandarlı Halil'den aldı ve diğer askeri birliklerin yerine kendi devşirmelerini yerleştirdi. Saraydaki pek çok kişi onu kâfirlerin dostu olarak gördüğünden Çandarlı Halil'i kan korkusu sarmıştı, fakat Mehmed'in iktidarı bu güçlü ve köklü siyasetçiyi alaşağı etmeye yetmezdi. Sultan Mehmed ile yakın danışmanları geceleri sıradan asker kılığına girip Edirne etrafında dolaşıyorlar ve Konstantinopolis'e saldırma niyetinin nasıl değerlendirildiğini anlamak için han ve hanelerdeki konuşmalara kulak misafiri oluyorlardı.

Bu esnada İmparator Konstantinos acil yardım çağrılarını yollamaktaydı. 14 Şubat 1452'de Venedik Senatosu mazeretler sıraladığı ve askeri yardım sözü verdiği bir cevap gönderdi. Venedik senatörlerinin çoğu Bizans'ı kaybedilmiş bir dava olarak görüyordu ve Osmanlılarla ilişkilerin geliştirilmesinden yanaydılar. Çandarlı Halil, bu karmaşık duyguların farkındaydı ki Venedik, Macaristan, Sırbistan ve Eflâk vasal devletleriyle çeşitli anlaşmaları yenilemek suretiyle Konstantinos'un yardım başvurusunun önünü kesti.

Rumeli Hisarı'nın inşası için malzeme ve usta toplanması emirleri 1451'de verilmişti; bu esnada Konstantinopolis halkı haykırıyordu: "Mesih düşmanlarının günü geldi. Şehrin günü geldi." İmparator Konstantinos, sultanın Bizans topraklarında hisar inşa etme izni almadığından yakınıyordu; Mehmed cevap olarak sadece bölgenin boş olduğunu ve Konstantinos'un, Konstantinopolis surları dışında kalan hiçbir şeyin sahibi olmadığını söyledi.

II. Mehmed'in Rumeli Hisarı'nı inşa etmek için dış müdahaleleri durdurmaya yetecek güçte bir donanmaya ihtiyacı vardı. Altı parça kadırga, 18 parça daha küçük *galita* ve 16 parça ikmal gemisinden oluşan bir Osmanlı donanmasının Gelibolu'da aniden ortaya çıkması Hristiyanları gafil avladı. Boğaz'ın en dar yerinde, 1452 yılının Nisan ayında işe başlandı. 31 Ağustos 1452'de 500 işçi, yaklaşık 88 metre genişliğinde ve üç

kuleli muazzam hisarın yapımını tamamladı. Bununla birlikte inşaat sırasında patırtı da eksik olmadı. Osmanlı askerleriyle bölge köylüleri arasında, çoğunlukla zahire ikmalî yüzünden çıkan kavgalar yaşandı; zira imparator, mevcut tüm gıdanın Konstantinopolis'te depolanmasını istemişti. Sultanın haremde görevli bazı hadımlar Konstantinopolis'te yollarını kaybedip tutuklanmışlar fakat görevlerine vaktinde dönmezlerse başlarından olacaklarını söyleyerek bırakılmaları için yalvarmışlardı.

Türkler, Rumeli Hisarı'na "Boğazkesen", Rumlar ise aynı anlama gelen *Laimokopia* diyorlardı. Hisara derhal, geçen tüm gemilerden haraç kesmekle görevlendirilen Firuz Bey'in komutasındaki 400 asker yerleştirildi. Ödemeyi reddeden gemiler, kıyıya yerleştirilmiş toparla ateş altına alınacaklar ve mümkün olursa batırılacaklardı. Anlatıldığına göre en büyük top, 272 kiloluk bir gülle atıyordu. Rumeli Hisarı'nda günümüze kalmış top güllerinin 204 kilo çektiği bilinmektedir.

Sultan Mehmed bundan sonra Edirne'ye geri döndü ve Baltaoğlu Süleyman Bey idaresindeki Osmanlı donanması bir hafta sonra yola çıktı. 1452 sonbaharında Rumeli vilayetlerinden getirilen birlikler, Edirne çevresindeki seçkin saray alayının yanında orduğah kurdu. Sultan Doğu ve Batı'daki en son askeri fikirleri incelerken tüm ülkedeki silah yapımcıları gece gündüz çalışıyordu. Mehmed'in danışmanlarından biri, ünlü bir bilgin, gezgin ve antika koleksiyoncusu olup "Ankonalı Ciriaco" olarak tanınan İtalyan Ciriaco de Pizziccolli'ydı. II. Mehmed'in sarayının çektiği diğer uzmanlar arasında top ustası olan Urban adlı bir Macar da bulunuyordu. Urban, imparator zanaatına gerekli sermaye ve malzemeyi sağlayamadığı için Bizans'taki hizmetinden ayrılmıştı. Konstantinopolis'in surlarını yıkacak topu döküp dökemeyeceği sorulduğunda bunu yapabileceğini, fakat topçu değil de top imalatçısı olduğundan, Rumeli Hisarı'ndan atılacak top ne kadar menzile erişebilir, bunu kestiremediğini söyledi. II. Mehmed, Urban'ın ihtiyacı olan her şeyi sundu ve menzil konusuna bilahare bakılır diye buyurdu.

Rumeli Hisarı'nda kullanılacak topların yapımı iki ay aldı, fakat 10 Kasım'da Karadeniz'den dönen bir çift Venedik gemisine ateş açıldı. İtalyan mürettebat korkmasına korktu, ama sağ salım Konstantinopolis'e vardılar. Osmanlı topçuları mesafe ayarlarını yaptılar ve 25 Kasım'da Antonio Erizzo komutasındaki bir

1440-1450 tarihlerinde Galeazzo d'Arco için Milano'da imal edilmiş bir İtalyan zırh takımı (Sabik Trapp Koleksiyonu'ndan, Churburg Kalesi).

lar ve 25 Kasım'da Antonio Erizzo komutasındaki bir Venedik gemisini batırdılar. Bu haberi alan Sultan Mehmed, Urban'a öncekinin iki katı büyüklüğünde ve 450 kilonun üstünde gülle atabilen bir top dökmesini buyurdu. Yapımı bittğinde, bu top sultanın yeni sarayının yakınında denendi ve muazzam taş gülleyi bir buçuk kilometreden öteye gireceği gibi fırlattı.

15. yüzyılın sonuna ait, iyi korunmuş bu erken Osmanlı minyatüründe Hz. Süleyman, ya da Hristiyanların deyimiyle Kral Solomon, etrafı hizmetkârlar, melekler, askerler ve hatta canavarlarla çevrili halde resmedilmiş. Başındaki tacı bir yana bırakırsa, giyim kuşamı tasvirin yapıldığı dönemdeki bir Osmanlı sultanı ile aynı betimlenmiştir (*Süleymanname*, Chester Beatty Kütüphanesi, Dublin).

İmparator Konstantinos, yapılan bu aleni hazırlıklar karşısında ırak köylerin ahalisini Konstantinopolis'e getirtti ve yiyecek ikmalı yaptırttı; şarap, hatta harman savurma elekleri getirildi. 1452-53 kışında gıda ve askeri teçhizat almaları için Ege'ye gemiler gönderdi. Bunlardan özellikle büyük olan bir tanesi Sakız'da ters rüzgâra yakalandığında kuşatma başlayana kadar geri dönemeyecekti. Kış boyunca Konstantinopolis'in askeri savunma kaynakları ıslah edildi ve birliklere ödeme yapmak için kiliseler ile manastırlardan gümüş temin edildi.

Şehirdekilerin çoğu, Konstantinopolis'i ancak Tanrı ve Bakire Meryem'in kurtarabileceğini, durumun tek sorumlusunun da Batı Avrupalı hizipçi Ka-

toliklerle dolaplar çeviren ahmak imparator olduğunu öne sürüyorlardı. Batı dünyası, şimdiye değin kuru laf kalabalığından başka bir şey vermemişti. Trabzon-Rum İmparatorluğu kendi meseleleriyle meşguldü ve Mora'nın despotları Dimitrios ile Thomas, 1452 yılının Ekim ayında Osmanlılardan esaslı bir baskın yemişlerdi. Bu hareket sırasında, Mattaios Asanes komutasındaki Bizans birlikleri üst düzey bir Osmanlı komutanı olan Ahmed Bey'i esir etmişlerse de bölgeden Konstantinopolis'e hiçbir yardım gelemeceği gerçeği değişmemişti. Yunanistan'daki Latin yerleşimleri bir şey yapamayacak kadar zayıftı ve Sırp Despot Curac Branković'in Osmanlı metbuunu destekleyeceği Balkanlar'da da durum farklı değildi. Bizanslı tarihçi Georgios Frantzis'e göre, büyük Macar komutanı Hunyadi Yanoş Konstantinopolis'e yardım etmenin karşılığında Mesembria'yı (Nesebar) istemişti. Frantzis ayrıca, Konstantinopolis'e yardım ederken deniz üssü olarak kullansın diye Ege'deki Limni Adası'nın Aragon Kralı V. Alfonso'ya teklif edildiğini de öne sürer. Dikkat çekici bu iki tekliften de bir şey çıkmadı. Anadolu'daki Türk beyleri ise Osmanlı'yla ya iyi ilişkilere sahipti ya da sultandan korkuyorlardı.

Boğaz'da gemilerinin batırılması üzerine Venedikliler, Karadeniz'e giden ticaret gemisi konvoylarını nasıl koruyacakları konusunda kaygılanmaya başladılar. Körfezin ikinci kaptanı Gabriele Trevisan Konstantinopolis'e geri gönderilmisti; gerekirse gemileri ve mürettebatı şehrin savunmasına yardım edecekti. Senato ayrıca, her biri 400 asker taşıyan iki geminin 15 kadirganın eşliğinde 8 Nisan günü Konstantinopolis'e yelken açması kararı aldı. Girit'teki Venedikli yetkililer de, Bizans başkentinden yeni dönmüş olan Zaccaria Grioni'nin komutasında Eğriboz'a aynı şekilde iki savaş gemisi göndereceklerdi. Sonradan bu emir-komuta zinciri değişti ve Konstantinopolis'e gönderilecek donanma Büyük

Amiral Giacomo Loredan'ın komutasına verildi; kendisi zaten doğuya gidiyordu ve Alvise Longo'nun idaresindeki kadirgalar için Modon'da bekleme emrini almıştı. Bunu başka gecikmeler izledi ve Longo'ya, donanmasını Konstantinopolis'e götürerek Loredan gelene kadar Venedik *bailosu* (elçisi) Minotto'nun emri altında kalması söylendi. Sonuç itibarıyla Alvise Longo, 19 Nisan'da Venedik'ten tek bir savaş gemisiyle denize açıldı ve Ege'de nihayet bir araya gelen esas Venedik donanması Konstantinopolis'e yardıma gitmekte çok geç kaldı. Konstantinopolis ve Venedik arasında Eğriboz ve Korfu üzerinden bir mesajın iletilmesinin en azından bir ay aldığı hatırdan çıkarılmamalıdır.

Bu esnada Konstantinopolis'teki Venediklilerin ne yapacaklarına karar vermeleri gerekiyordu. Girolomo Minotto, Trevisan'ı kendi emri altında kalmaya ikna etti. Diğer Venedikli tüccarlar, kaptanlar, mürettebat ve asker şehirdeydi; ki Rumeli Hisarı'nın ateş açtığı gemilerden birinin kaptanı olan Giacomo Coco da aralarında vardı. Aralık ayında Minotto, İmparator Konstantinos'un huzurunda bir meclis topladı

ve önde gelen Venedikliler şehirde kalma kararı aldılar. Minotto'nun izni olmadan hiçbir gemi şehirden ayrılamayacaktı, fakat 26 Şubat 1453'te altı gemi onun emirlerine karşı çıkıp 700 kişiyle birlikte kaçtı.

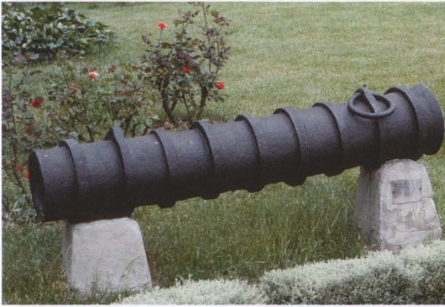
Roma'da Papa, Konstantinopolis'in içinde bulunduğu durumu, Yunan Ortodoks Kilisesi'ni Roma Katolik Kilisesi'yle birleşmeye ikna etmek için bir fırsat olarak gördü. Böylece bir Venedik kadirgasıyla Bizans başkentine yollanan Kardinal İsidoros 1452'nin Kasım ayında şehre ulaştı. Beraberinde Napoli'den okçular ile topçular getirmiş ve Başpiskopos Leonard'ın kendisine katıldığı Sakız'da pek çok gönüllü toplamıştı. İsidoros'un 200 askeri, Konstantinopolis'te şehri kurtaracak muazzam ordunun öncülleri olarak görüldü. 12 Aralık'ta kadim Ayasofya Kilisesi'nde bir Birleşme töreni yapıldı ve Ortodoks Kilisesi'nin önde gelenleri Birlik Kararnamesi'ni kabul ettiler. Ne yazık ki, Ortodoks din adamları ile halkın çoğu bu konuda hemfikir değildi ve Gennadios adlı bir keşişin önderliğinde yaygın ayaklanmalar gerçekleşti. Gennadios fetihten sonra, Sultan Mehmed'in atadığı ilk Ortodoks patriği olacaktı.

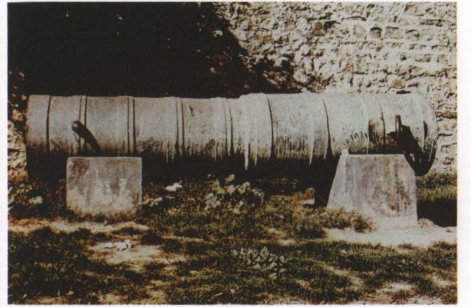
Anadolı Kavağı'nda yer alan ve 13. yüzyıldan kalma bir Bizans tahkimatı olan Yoros Kalesi'nin yıkıntıları önünden geçip giden bu kalyon replikası, Sultan Mehmed'in Rumeli Hisarı'ndaki büyük çaplı ve yeni topları karşısında gemilerin savunmasızlığını sergiliyor (yazarın fotoğrafı).

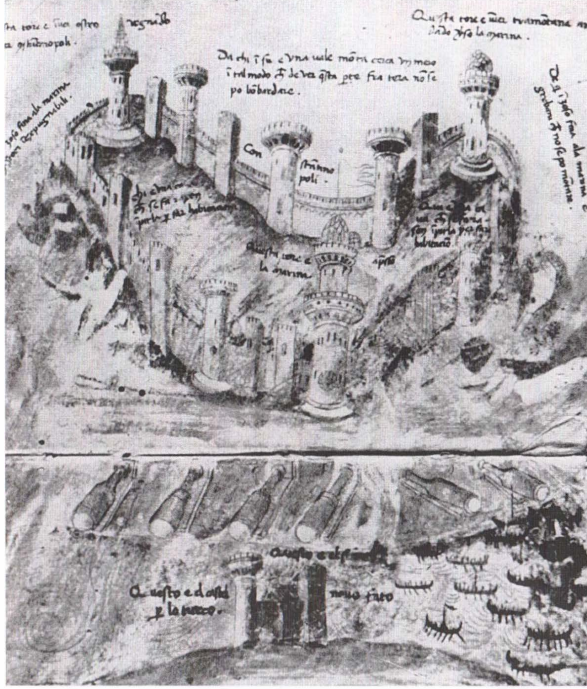
Rumeli Hisarı, Sultan II. Mehmed için Boğaz'ın Avrupa kıyısına 1452 yılında inşa edildi. Büyük toplarıyla hisar, Karadeniz ve Konstantinopolis arasında seyreden gemilere boğazı dar edebildi (yazarın fotoğrafı).

Bu Memlük yahut Osmanlı topu, 15. yüzyıl sonlarına tarihlendirilir. Dövme demir kasnakların yine dövme demirden çemberlerle tutturulmasıyla yapılmıştır (Askeri Müze, İstanbul; yazarın fotoğrafı).

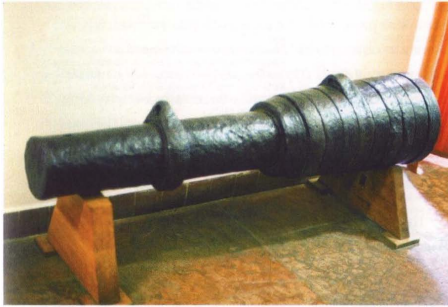

Bu Osmanlı topu, 15. yüzyıla ait pek çok resimde görülen türdendir. Dar barut haznelidir ve tunçtan mamuldür (Askeri Müze, İstanbul).

Yeni inşa edilmiş Rumeli Hisarı'nın taslak planı 1453 yılında anonim bir Venedikli tarafından çizilmişti. Kâğıdın kat yerinin hemen altında, altı parça büyük top kıyı boyunca sıralanmıştır ve Boğaz'ın öteki yakasında, daha eski ve küçük Anadolu Hisarı görünür (Biblioteca Trivulziana, Cod. membranceo 641, Milano).

1452 yılının Kasım ayında Venedik'in büyük rakibi Cenova yardım gönderme kararı aldı ve Giovanni Giustiniani Longo 700 askerle 1453 Ocak'ında Haliç'e vardı. Bizanslı tarihçi Dukas onları şöyle tarif eder: "Muaz-zam miktarda muhteşem askeri malzeme ve tam teçhizatlı, savaşma tutkusuyla dolu Cenevizli delikanlıları taşıyan iki devasa gemi." Longo'nun öyle bir şöhreti vardı ki, Konstantinüs onu *protostrator* (mareşal) rütbesiyle ülkenin tüm askeri birliklerinin başına getirdi ve hizmetlerine karşılık bir armağan olarak ona Limni Adası'nı verdi.

Bu silah, 15. yüzyıla ait dövme demirden bir Macar topudur ve namılı çapıyla barut hazinesi arasındaki fark daha açıktır (Macar Milli Müzesi, Budapeşte; yazarın fotoğrafı).

Bu küçük tunç topun Venedik'te döküldüğü neredeyse kesindir. Daha sonra, 15. yüzyılda Osmanlı sultanının doğu komşusu ve rakibi olan Karamanoğlu beyine satılmıştır (Karaman Müzesi; yazarın fotoğrafı).

ORDULAR TOPLANIYOR

- Osmanlı İmparatorluğu
- Bizans ya da Rum bölgesi
- Osmanlı İmparatorluğu'na tabi Hristiyan devletler
- Diğer Hristiyan devletler
- Osmanlı İmparatorluğu'na tabi Müslüman beylikler
- Diğer İslam devletleri
- St. Jean Şövalyeleri
- Memlüklerin haraçsız olan Kıbrıs Haçlı Krallığı
- Venedik Cumhuriyeti ve kolonileri ile haraçsız olan
- Gattusiyo ailesinin mülkleri de dahil olmak üzere Cenova Cumhuriyeti ile kolonileri
- Osmanlı harekâtı
- Hristiyan harekâtı

- 1 İshak Paşa, ayaklanmaları bastırmak ve Karamanoğulları'nı gözaltı etmek için Anadolu'nun beylerbeyi olarak kalır
- 2 Karamanoğlu İbrahim Bey, 1452'de Sultan II. Mehmed'e yenilmesinin ardından sessizce Sultan II. Mehmed, muhtemelen ya Gelibolu'ya giderken ya da Rumeli Hisarı'nın inşa edildiği yerden gemiyle geçtiği sırada Konstantinopolis'in savunma sistemlerini incelemiştir (26 Mart 1452).
- 3 II. Mehmed Edirne'den Gelibolu'ya gider (1452 Mart başı).
- 4 II. Mehmed, Gelibolu'dan çıkıp Balta Limanı'na demirleyen Osmanlı donanmasına eşlik eder.
- 5 Boğaz'ın girişinde Bizans'a ait olan kısımda Rumeli Hisarı'nı inşa (12 Nisan-31 Ağustos 1452).
- 6 II. Mehmed Konstantinopolis'i inceler (28 Ağustos 1452).
- 7 II. Mehmed Konstantinopolis'in teslim olmasını talep eder ve Edirne'ye döner (1 Eylül 1452).
- 8 Osmanlı donanması Gelibolu'ya geri döner (6 Eylül 1452).
- 9 Venedik Senatosu, Ege'deki kolonilerini savasçılarının Rumeli Hisarı'nın inşasına karşı uyarı ve niyetlerini öğrenmek için II. Mehmed'e bir elçi gönderir (1452 yazı).
- 10 İmparator XI. Konstantinos Konstantinopolis'teki vardığı yerleşimlerden insan ve erzak toplar; bu yerleşimlerin çoğu muhtemelen tamamlanmış edilmeyi (1452 sonbahar).
- 11 II. Mehmed, Urban Usta'nın nezaretinde Edirne'de dev topar döke imesini emrettiği gibi Balkan ve Anadolu'daki askerlerin asker toplanmaya başlar. Ayrıca muhtemelen 25 Kasım'da gemilerin batırılarak Venediklilerin mülklerini akıbetlenerek vermek için Dimetoka'ya gider (1452 sonbahar).
- 12 Makedonya ve Teselya'daki Osmanlı birlikleri, Korinthos Kışağı'ndan itibaren ederek Atina'da ve Tripoliç'i (Tripoli) yakınındaki Mora Despotluğu'na basan yollar. Venedikliler alt Navarin (Pylos) ele geçirilince Bizanslıların içindeki

- Siderokastron'a (Demirhisar) yapılsal ve idari bağımsız olur (Ekim 1452).
- 14 Siderokastron'dan Leon'ta'yı göden Osmanlı kolu Bizans kuvvetlerinden kaçıp suya düşüyor. Makedonya'ya geçiyor. Turhan'ın oğlu Ahmed Bey tsakalığa ve Misra'ya gönderilir.
- 5 Kardinal İsidoros 200 askeri birlikte Napoli'den Konstantinopolis'e gelir. Başpiskopos Leonard Scaz'da ona kahtır (Ekim 1452).
- 16 Kardinal'e seyyiden iki Venedik gemisi Rumeli Hisarı'nı ateşli altından geçirip salım Konstantinopolis'e varır (10 Kasım 1452); üçüncü bir gemi topar atışları labatır (25 Kasım 1452).
- 17 Tabur'dan yola çıkan Venedik donanması (İçaret lodjisi) ateş altında Rumeli Hisarı'nı geçip Konstantinopolis'e sağ salım varır (Aralık 1452). Konstantinopolis'teki Venedik medisi hiçbir Venedik gemisinin limandan izinsiz zayınmasını karartır.
- 18 Ayasofya Katedrali'ndeki bir dini törenle Latin ve Ortodoks Kilselerin Birleşmesi'nin kabulü şehirden ayaklanmaları açar (12 Aralık 1452).
- 19 Bizans'ın Rusya'dan yardım talebi gerçekleştirilir.
- 20 Boğdan'ın çekimseme içindeki prensi III. Petro ile II. Alexander Bizans'a yardım edeceğinde ullağıdır.
- 21 Arnavutluk'taki İskender Bey Bizans'a yardım edecek güte değildir.
- 22 Macaristan naibi Hunyadi Yanoş'un Konstantinopolis'e yardım etmesi şu karışığında Mesembria'yı yahu Selymbria'yı (Silivri) edineceği söylenir.
- 23 Süleymanlı'ya göre Konstantinopolis'e yardım sözü karışığında Limas Adası Aragon kralına verilir.
- 24 Ellikvayodası, doğrudan Macar desteği olmaksızın Osmanlılar karşısında yer almayı reddeder.
- 25 Bozcaada (Tenedos) askerden anıdır. İhtat Venediklilerle savaş gemisi liman olarak kullanılır.

KRONOLOJİ

1437

Bizans İmparatoru VIII. İoannes İtalya'dan destek ister.

1439

Çandarlı Halil Paşa veziriazamlığa, İshak Paşa ikinci ve Zağanos Paşa üçüncü vezirliğe getirilir; Kiev Metropoliti İsidoros, Ferrara-Floransa Konsili'nde Ortodoks ve Latin kiliseleri arasında Birlik Kararnamesi'ni imzalar.

1442

Erdel'in Macar voyvodası Hünyadi Yanoş Eflâk'ta Osmanlıları yener.

1443

Bahar: 11 yaşındaki Şehzade Mehmed Amasya sancakbeyi olur; Hünyadi Yanoş Haçlı ordusuna Balkanlar'da komuta eder; Sultan II. Murad Karaman'a savaş açar, fakat barış yapar ve Hünyadi'yle karşılaşmak üzere döner.

1444

Karamanlılar Anadolu'daki Osmanlı eyaletlerini istila eder; Osmanlılara karşı Arnavutluk'ta ayaklanmalar yayılır; II. Murad'ın gözde oğlu Alaeddin Bey ölür.

12 Haziran: II. Murad ve Hünyadi Yanoş arasında barış yapılır.

Ağustos: II. Murad, oğlu Mehmed'in lehine tahttan feragat eder ve Konstantinopolis'te bulunan saltanat iddiası Şehzade Orhan'a karşı II. Mehmed'in kendi yerine geçmesini kesinleştirmek için Bursa'ya çekilir.

Eylül: Mora'nın Bizanslı despotları Yunanistan'ın orta kısımlarını istila ederler; Haçlı ordusu barış anlaşmasını bozarak Osmanlı topraklarını istila eder; Edirne'de II. Mehmed'e karşı ayaklanma olur.

Ekim: II. Murad tekrar ordunun başına geçer.

10 Kasım: Osmanlılar, Varna Savaşı'nda Hünyadi ve Haçlıları yener.

1446

II. Murad tekrar tahta çıkar; II. Mehmed sultan unvanını muhafaza eder, fakat Manisa beyliğine çekilmek zorunda kalır; Balkanlar'da hakimiyetlerini tekrar kurmak için sefer düzenleyen Osmanlılar, Mora Des-

potluklarına Osmanlı egemenliğini kabul etmesi için baskı yapar.

1448

17-20 Ekim: Osmanlılar Kosova'daki ikinci savaşta Macar Haçlılarını yener ve Eflâk'ı tekrar vergiye bağlar.

1449

İmparator VIII. İoannes ölür; XI. Konstantinos Paleologos Bizans imparatoru olur; Marmara Ereglisi Osmanlıların eline geçer.

1451

II. Murad'ın ölümü; II. Mehmed ikinci kez sultan olur; Marmara Ereglisi muhtemelen tekrar Bizanslılara geçer; Karamanoğlu İbrahim Bey ihtilaflı yerleri istila eder ve Osmanlı idaresine karşı çeşitli isyanları kışkırtır; II. Mehmed Karamanoğlu İbrahim'e karşı ilk seferini düzenler; Bizanslılar, tahtta hak iddia eden Şehzade Orhan'ı salıverme tehdidinde bulunur.

1452

14 Şubat: Venedik, Konstantinopolis'e barut ve silah göndermeyi kabul eder.

15 Nisan-31 Ağustos: Osmanlıların Rumeli Hisarı'nı inşa etmeleri, 8 Nisan 1453'te 15 kadirge eşliğinde açılmaya hazır nakliye gemilerini silahlandırmak için Venedik Senatosu'nu cesaretlendirir. Venedik ayrıca Ege'deki savaş gemilerini uyarır ve sultanın niyetlerini anlamak için bir elçi gönderir.

28 Ağustos: II. Mehmed Konstantinopolis surlarını inceleyip Edirne'ye geri döner.

Sonbahar: II. Mehmed askerleri Edirne'de toplama başlar; Bizans imparatoru Konstantinopolis'e tahıl ve insan getirir.

1 Eylül: II. Mehmed Edirne'ye varır; Macar top ustası Urban Bizanslılardan ayrılarak Osmanlı hazineye geçer ve Edirne'de dev toplar dökmeye başlar.

6 Eylül: Osmanlı donanması Karadeniz Boğazı'ndan Çanakkale Boğazı'na döner.

Ekim: II. Mehmed birliklerini Mora'ya baskın yapmaya gönderir; Kardinal İsidoros 200 okçuyla Konstantinopolis'e ulaşır.

Kasım: Rumeli Hisarı'ndan duyulan kaygı Cenova'nın Giovanni Giustiniani Longo'yu savaşılar ve gemilerle Konstantinopolis'e göndermesine yol açar.

10 Kasım: Karadeniz'den gelen iki Venedik ticaret gemisi ateş altında Rumeli Hisarı'nı geçer.

25 Kasım: Karadeniz'den gelen bir Venedik gemisi Rumeli Hisarı'ndan açılan top ateşiyle batırılır.

Aralık: Trabzon'dan gelen Giacomo Coco komutasındaki Venedik kadırgası Boğaz'ı top ateşi altında geçer; Konstantinopolis'teki Venedik meclisi hiçbir Venedik gemisinin izinsiz ayrılmasını tamin eder.

12 Aralık: Ayasofya'da ortaklaşa Ortodoks-Latin dini töreni yapılır ve Kiliseler Birliği kabul edilir.

1452-53

Kış: Bizans imparatoru gıda ve silah toplamaları için Ege'ye gemiler gönderir; Bizans kadırgaları Marmara Denizi kıyısındaki Türk köylerini yağmalarlar. Konstantinopolis'in tahkimatı tamir edilir; Rumeli Beylerbeyi Karaca Paşa Edirne-Konstantinopolis arasındaki yolları sağlamlaştırır ve şehir surları çevresindeki asma ve meyve bahçelerini kestirir; Anadolu eyalet birlikleri Konstantinopolis'i gözetlemeyi sürdürürler; Mehmed şehri kuşatma planı yapar.

1453

Ocak: Mehmed Dimetoka'dan Edirne'ye döner; Giovanni Giustiniani Longo komutasındaki Ceneviz kadırgaları 700 askerle Konstantinopolis'e ulaşır; Giustiniani kara savunması kumandanlığına getirilir.

Şubat: Karaca Paşa kumandasındaki Osmanlı öncü birliği Bizans'ın Studios (Yedikule) ve Therapia (Tarabya) kalelerine saldırır.

26 Şubat: Haliç'ten 700 kişi taşıyan altı gemi kaçar.

Bahar: Osmanlı ağır topları Konstantinopolis surlarının karşısına kurulmak üzere Edirne'den getirilir; Karaca Paşa Karadeniz ve Marmara Denizi üstündeki çeşitli kasabaları ele geçirir, sadece direnen Selymbria (Silivri) ve Epibatos (Selimpaşa) kalır.

Mart: Osmanlı donanması Gelibolu'da toplanıp Marmara'ya yelken açar; Anadolu birlikleri Rumeli Hisarı üzerinden Boğaz'ı geçerler.

23 Mart: II. Mehmed Edirne'den hassa alayıyla ayrılır. **Mart sonu-Nisan başı:** Papa, Konstantinopolis'e silah ve erzak yüklü üç Ceneviz gemisi yollar, fakat bunlar fırtına yüzünden Sakız'da mahsur kalırlar.

2 Nisan: Haliç'e yüzer zincir çekilir; II. Mehmed Konstantinopolis önlerine varır.

6 Nisan: Osmanlılar içtima konumundan Konstantinopolis surlarının iki kilometre kadar yakınına ilerler; Bizanslı savunucular surların çevresinde mevzilenir.

9 Nisan: Haliç zincirine karşı ilk Osmanlı deniz hücumu başarısız olur.

9 Nisan civarı: Osmanlı birlikleri Therapia ve Studios'u alır.

11 Nisan: Surların önüne kocaman mancınıklar diki-
lır; *Baziliske* (Şahi) denilen Osmanlı topu ilk kez ateşlenir.

12 Nisan: Zincire karşı ikinci Osmanlı deniz hücumu da başarısız olur.

15 Nisan: Ters rüzgârlar yüzünden geciken büyük Bizans gemisi ile üç Papalık-Ceneviz gemisi, Sakız'dan hareket ederler.

16 Nisan veya yakın bir tarih: Osmanlı donanması Kuzey Anadolu'dan gelen büyük gemilerle takviye edilir.

17-18 Nisan (gece): Osmanlı savaşılarının yaptığı baskın geri püskürtülür.

18 Nisan: Osmanlılar *Mesoteikhion* bölgesine saldırır; Osmanlı donanması Adalar'ı işgal eder.

19 Nisan: Alvise Longo Venedik'ten düşünüldüğü gibi 16 gemilik bir donanmayla değil, bir kadırgayla ayrılır; muhtemelen 7 Mayıs'tan sonra beş gemi daha yola çıkar.

20 Nisan: Büyük Bizans gemisi ve üç Ceneviz-Papalık savaş gemisi Konstantinopolis'teki ablukayı yarıp geçer.

21 Nisan: Osmanlı donanmasının başına Hamza Bey getirilir; Osmanlı gemilerindeki toplar indirilip Haliç'in kuzey tarafına yerleştirilir; Diplokionion (Beşiktaş) yakınlarında toplanan harp divanı kuşatmanın devamına karar verir; Aziz Romanos Kapısı (Topkapı) yanındaki büyük burç yıkılır, fakat sultan taarruz emri vermez; II. Mehmed uzun menzilli bir havan topu tasarlar.

22 Nisan: Osmanlılar Diplokionion'dan itibaren Haliç'e kadar bir gemi kızağı döşerler ve daha küçük savaş gemilerini Haliç'e indirirler.

25-27 Nisan: Osmanlı topları surlarda gedikler açmaya devam eder.

28 Nisan: Hıristiyan gemileri Beşiktaş'taki Osmanlı donanmasını yakma girişiminde bulunurlar, fakat yenilirler.

29 Nisan: Bizanslılar 260 Osmanlı tutsağın boynunu vurur.

30 Nisan: Osmanlı topları Aziz Romanos Kapısı'nda gedik açar.

Mayıs: İmparator, birliklere yiyecek almak için kiliselerden daha fazla para toplar; Novo Brdo'lu Sırp lağımcular Kharisios Kapısı'na (Edirnekapı) doğru tünel kazmaya başladıkları halde zeminin müsait olmamasından ötürü kazı işini bırakırlar.

2 Mayıs: Muazzam top *Baziliske* esasyerine geri getirilir.

3 Mayıs: Bizanslılar Haliç'teki Osmanlı gemilerine saldırmak için surlara top yerleştirirler; İmparator Konstantinos Venedik yardım donanmasına bakması için Çanakale Boğazı'na küçük bir gemi gönderir.

5 Mayıs: Osmanlı uzun menzilli havan topu Galata üzerinden ateşlenir ve Haliç'teki "tarafsız" Ceneviz gemisini batırır.

6 Mayıs: *Baziliske* tamir edilir; başka toplar ilave edilen topçu bölüğü Aziz Romanos Kapısı'nda yeni geldikler açar.

7-8 Mayıs (gece): Osmanlıların Aziz Romanos Kapısı gedliğinden yaptıkları gece baskını başarısızlığa uğrar.

9-13 Mayıs: Haliç'e gelen Venedik gemileri savaş malzemelerini boşaltırlar ve küçük Prosporon Limanı'nda kümelenirler.

10 Mayıs: Limandaki gemilerin kumandası Alvise Diedo'ya verilir; bu sırada Gabriele Trevisan yedek mürettebatla Blakhernai (Ayvansaray) semtinin savunmaya yardımı gider.

11 Mayıs: Loredan'ın gemisi Venedik'ten ayrılır.

12-13 Mayıs (gece): Osmanlılar Blakhernai (Tekfur Sarayı'na sızar, fakat geri püskürtülürler.

14 Mayıs: Osmanlılar Haliç'in kontrolünü ele geçirirler ve Pınarlar Vadisi'ndeki (Kasımpaşa) toplarını Blakhernai'yi ateşe tutan bataryalarını takviye etmek üzere taşırlar.

16 Mayıs: Pınarlar Vadisi'nden getirilen toplar Blakhernai karşısında etkili değildir, bunun üzerine Lykos (Bayrampaşa) Vadisi'ndeki ana topçu bölüğüne katılmaya gönderilirler; Blakhernai surları altındaki Osmanlı lağımları keşfedilip imha edilir.

16-17 Mayıs: Osmanlı donanması Haliç zincirine karşı gösteri taarruzunda bulunur, top atılmaz.

18-19 Mayıs (gece): Hendekleri dolduran adamları koruyan Osmanlı ahşap kuleleri barut fıçıları marifetiyle harap edilir, bunun üzerine kalanlar söktürülür.

19 Mayıs: Osmanlılar Haliç'in üst kısmına kurdıkları tombaz köprü inşaatını tamamlar.

21 Mayıs: Osmanlı gemileri Haliç zincirine hücum eder, fakat savunuculara baskın yapamayp geri çekilir.

23 Mayıs: Bizanslılar Blakhernai altındaki bir lağımda üst düzey bir Osmanlı zabitanı yakalayıp işkence ederek diğer lağımın yerlerini söyletirler; Çanakale Boğazı'na keşfe gönderilen küçük Bizans gemisi, görünürde bir yardım filosu olmadığı haberiyle döner.

24 Mayıs: Ay tutulması her iki tarafı da kaygılandırır; Konstantinos nihai teslim koşullarını reddeder, Mehmed beş gün içinde son taarruza geçileceğini açıklar.

Mayıs, son hafta: Konstantinopolis'te moraller bozulur; tören sırasında Bakire Meryem'in en kutsal ikonu kayıp yere düşer; Ayasofya'nın üzerinde tuhaf bir sis ve ışık belirir.

25 Mayıs: Bizanslılar son Osmanlı lağım tünellerini tahrip ederler.

26 Mayıs: Osmanlılar Avrupa'dan gelen destek ordusunun yaklaşmakta olduğu söylentisini duyar; II. Mehmed üst düzey adamlarını toplantıya çağırır ve birliklerin moralini ölçmek için Zağanos Paşa'yı gönderir.

27 Mayıs: II. Mehmed orduyu dolaşır ve tellalları son taarruzu haber verirler.

27-28 Mayıs (gece): Yaklaşan taarruz nedeniyle Osmanlı ordugâhında şenlik ateşleri yakılır, silahlar istiflenir.

28 Mayıs: Osmanlı ordugâhında dualar edilir ve askerler dinlenmeye çekilirler; Mehmed cepheleleri gezer; Konstantinopolis'te kilise ayınları ve dini törenler yapılır; ikinci vakti Osmanlı birlikleri hendekleri son kez doldurmaya başlarlar ve toplar yakın mesafeye getirilir.

28-29 Mayıs (gece): Osmanlı gemileri deniz surlarının mümkün olduğunca yakınına getirilir.

29 Mayıs: Son Osmanlı hücumu saat 1:30 civarında başlar; saat 4 civarında surlar yarılr; II. Mehmed şehrin yağmalanmasını engeller, fakat denizciler ve yardımcı birlikler başka kapılardan şehre girerek büyük zarar verirler; bazı mahalleler vaktinde teslim olur; sultan aşkama doğru Konstantinopolis'e girer.

30 Mayıs: Çandarlı Halil'in yerine Zağanos Paşa veziriazamlağı getirilir.

1 Haziran: II. Mehmed yağmayı durdurur ve Osmanlı ordusuna ordugâhlarına dönmeleri emreder; Selymbria ve Epibatos'taki Bizans garnizonları karşı koymadan teslim olur; Galata Osmanlı idaresine boyun eğer, fakat ticari haklarını elinde tutar.

3 Haziran: Galatasurlarının yıkılmasına başlanır; Lukas Notaras idam edilir.

9 Haziran: Girit gemileri, Konstantinopolis'in düştüğü haberiyle evlerine varırlar.

HASIM KOMUTANLAR

OSMANLI KOMUTANLARI

Sultan II. Mehmed, II. Murad'ın dördüncü oğluydu ve 30 Mart 1432'de Edirne'de doğmuştu. Annesi muhtemelen, Murad'ın ilk eşi olan Hüma Hatun adlı bir Türk kadınıydı. Mehmed 11 yaşındayken, idari tecrübe kazanması için lalalarıyla birlikte Amasya sancağına gönderildi. Dolgun pembe yanaklı, ince dudaklı, sarı bıyıklı ve kanca burunlu bir çehresi vardı. 1450'lerde, Doğu Anadolu'daki Osmanlı müttefiki Dulkadir hanedanından Sitti Hatun'la evlendi.

Mehmed'in antik Yunan ve Bizans uygarlığına karşı yoğun bir ilgisi vardı. Kahramanları Akhilleus ile Büyük İskender'di ve Hristiyanlığı bu dinin âlimleriyle tartışacak kadar iyi biliyordu. Saltanatında, Osmanlı edebiyatının önde gelen hamilerinden oldu ve pek çok medrese kurdurdu. Kendisine verilen "Fatih" unvanının yanında "Ebu'l-Hayrat" (Hayırlar Sahibi) diye de tanınırdı. Otuzdan fazla Osmanlı şairinin yanı sıra hükümdarlığı dışındaki bazı edebiyatçıları dahi maaşa bağlamıştı. Kendisi de şairdi ki "Avni" mahlasıyla yazdığı gazelerde romantik bir üslup sergilemiştir.

Konstantinopolis kuşatması sırasında II. Mehmed'i destekleyen ekabirden kıdemli kişiler çok farklı karakterlere ve kökenlere sahipti. **Çandarlı Halil**, ilk Osmanlı hükümdarlarına beş sadrazam çıkarmış, muhtemelen İznikli bir Türk hanedanından geliyordu. Çandarlılar ile Bizans sarayı arasındaki yakın fakat eninde sonunda ölümcül olan bağlar, Halil'in babası İbrahim zamanında kurulmuştu. İbrahim'in babası Çandarlı Ali Paşa I. Bayezid'e çok iyi hizmet etmişti.*

Çandarlı İbrahim Paşa, II. Murad devrine damgasını vuran ve tedbirli bir askeri siyaset izleyen ilk kişiydi; onun en büyük oğlu olan Halil 1443'te sadrazam olduktan sonra babasının ihtiyatlı yolundan gitmiş ve Konstantinopolis'in ele geçirilişinden infazına kadar hem II. Murad'a hem de II. Mehmed'e hizmet etmiştir.

Kelâm ve fıkıh eğitimi geleneginden gelmesine rağmen, Yeniçeri Ocağı Çandarlı Halil'i destekliyordu ve 1444'teki Varna Savaşı'nda Macarların yenilgiye uğratılmasında en fazla övgüyü muhtemelen o hak etti. Bizanslı idarecilerin çoğunun Çandarlı Halil'i bir dost olarak gördükleri doğrudu ama, Konstantinopolis seferi sırasında Bizanslılarla işbirliği yaptığı yolundaki rivayetler muhtemelen, başını Zağanos Paşa'nın çektiği rakip savaş hizbince yayılmıştı. Gerçekten de fetih gerçekleşikten hemen sonra Çandarlı Halil gözden düştü ve çok geçmeden infaz edildi.

Halil'in oğullarından İbrahim Paşa, babası gözden düşmesine rağmen 1453 yılında Edirne kadılığına getirildi ve 1465 yılında ordu kazaskerliğine atandı; arkasından da Şehzade Bayezid'in lalası oldu. Bayezid sultan olduğu zaman da 1498'de sadrazamlığa yükseldi. Çandarlı Halil'in mezarına dair maalesef bir bilgi yoktur, halbuki babası ve dedesinin İznik'te güzel birer türbesi vardı. Halil oğlu İbrahim Paşa da aynı kasabaya gömülmüştür. Bu güzel Osmanlı anıtları, ne yazık ki, 1921'de Yunan istilacılar tarafından tahrip edildi.

Zağanos Paşa, hem karakteri hem de kökeni itibarıyla çok farklıydı. Genç bir köle veya savaş esiriyken

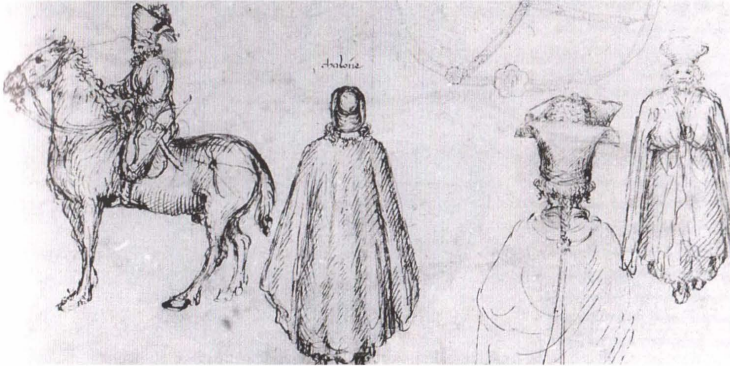
* Bkz. David Nicolle, *Niğbolu 1396: Son Haçlı Seferi*, çev. Özgür Kolçak. İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

Pisanello, Bizans İmparatoru VIII. İoannes'ın 1438'deki İtalya ziyareti sırasında onun maiyet mensuplarının taslak resimlerini çizmişti. Üstte, Kuzey Karadeniz bozkırlarından gelip Bizans hizmetine girmiş olan bir Türk paralı askeri görüldüyör (Louvre Müzesi, Paris).

devşirme olarak Osmanlı askeri teşkilatına alınan bir "İlliryalı" yani Arnavut kökenli olduğuna inanılır. İslam dinine geçen Zağanos öncelikle, Osmanlı devletinin düşmanlarını dışarıda tutmak için sürekli genişlemesi gerektiğine inanan bir askerdir. Mehmed'e hem şehzadeliliği hem de sultanlığında tam bir sadakat gösterdi; zira kendi geleceğinin efendisinin başarısına bağlı olduğunu biliyordu. 1446 yılında genç Sultan Mehmed'e sürgününde eşlik etti ve velinimet tahta geri döndüğü zaman önce vezirlik, sonra da Çandarlı Halil'in yerine veziriazamlık rütbeleriyle ödüllendirildi. Bununla birlikte 1456 yılında Macar hâkimiyetindeki Belgrad'a yapılan felaketli seferin ardından günah keçisi haline geldi. Kızı, sultanın hareminden kovuldu ve ikisi birlikte muhtemelen Zağanos'un mülkünün bulunduğu Balıkesir'e sürüldüler. 1459 yılında hızla büyüyen Osmanlı donanmasının başına geçerek kaptan-ı derya oldu ve ertesi yıl Tesalya ile Makedonya'nın valiliğine getirildi. Zağanos Paşa'nın ve tüm aile fertlerinin türbeleri, 1454 yılı civarında Balıkesir'e yaptırdığı bir külliyein hazinesindedir.

Görece yeni Osmanlı donanmasının başı olan **Baltaoğlu Süleyman Bey**'in rütbesi, çoğu komutanın aksine yükseltilmedi. Onun hakkında pek az şey bilinir. Bir Bulgar boyarının (soylusunun) oğluydu ve savaş tutsağı olarak Osmanlı kapıkulluğuna devşirildi. Baltaoğlu, ilk kez 1444'te, ona Macar başkentinde elçilik görevi veren genç sultanın dikkatini çekti. Beş

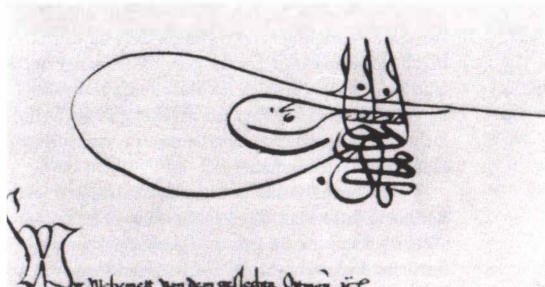

Bir Bizanslı atlı ile Bizans temsilcilerinin arkadan görünümünün Pisanello tarafından yapılmış çizimleri (Chicago Sanat Enstitüsü).

yıl sonra Osmanlı donanmasında görevliken Ceneviz idaresindeki Midilli Adası'na yapılan başarılı bir saldırıyı yönetti. Gelibolu'nun idareciliğini yapmış olması da mümkündür. Bizanslı tarihçi Dukas'ın yazdığına göre, "Mehmed'in babası onu esir aldığı anda, atalarının dinini terk etti. Dört yıl önce Midilli'ye [daha sonra Konstantinopolis kuşatmasına] gelmiş, pek çok tutsak almıştı. Yeniçeri eşikeylariyle arası iyi değildi çünkü onların taşkınlıklarını engel oluyordu."

Konstantinopolis'in kuşatılmasıyla Baltaoğlu, kaptan-ı derya yapıldı; o, Osmanlı tarihinde bu rütbe-yi alan ilk kişiydi. Ne var ki donanması şehre takviye

getiren Hristiyan gemilerini durdurmakta başarısız olunca rütbelerini kaybederek tarih sahnesinden çekildi. Bununla birlikte, bir kaynağa, son Osmanlı saldırısında Baltaoğlu'nun bir yeniceğeri birliğinin başında olduğundan bahsedilir. Belki de Sultan Mehmed onu umutsuz bir girişimin başına koyarak itibarını geri kazanma şansı vermiştir. Günümüz İstanbul'unda, Rumelihisarı semtinin kuzeyindeki bir köyün adı Balta Limanı'dır. Belki de kuşatmadan sonra Baltaoğlu oraya çekilmişti, ama yine de bu ad daha çok Rumeli Hisarı inşaatını korumak üzere oraya demirleyen Osmanlı donanmasından gelmiş gibidir.

[illegible]

SOLDA Venedik İtalyancasıyla yazılmış ve 24 Nisan 1480 tarihini taşıyan, Sultan II. Mehmed'in tuğrasıyla imzalı bir mektup (Archivio di Stato, Venedik).

ALTA Üzerine genç Sultan II. Mehmed'in portresi nakşedilmiş gümüş bir madalyon. Burgonyalı asilzade Jehan Tricaudet için yapılmış olan bu madalyonun imalatı Matteo de Pasti'ye atfedilmiştir (Cabinet des Médailles, Bibliothèque Nationale, Paris).

15. yüzyıl sonundan günümüze kalabilmiş az sayıdaki resimli Osmanlı elyazmasından biri de Ahmedî'nin *İskendername*'sidir. Sultan I. Murad'ın 1389'daki Kosova Meydan Muharebesi esnasında Sırp şövalyesi Miloş Obilić tarafından öldürülmesini tasvir eden bu sahne gibi minyatürlerle bezeli eser, Osmanlı tarihinin başlangıcından olayları da ele alır (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 254a, St. Petersburg).

HRİSTİYAN KOMUTANLAR

İmparator XI. Konstantinos Paleologos, elbette tam yetkili olduğu halde, başında bulunduğu idari yapı

Osmanlı muadiline kıyasla daha muğlaaktı. 8 Şubat 1405'te Konstantinopolis'te, İmparator II. Manuel ile karısı Helena Dragas'ın dördüncü ve en küçük oğlu olarak dünyaya gelen Konstantinos, 1428 yılında kardeşleri II. Theodoros ve Thomas ile birlikte ortak *Despot* sıfatıyla hüküm sürmek üzere Mora Yarımadası'na gönderildi. Bu görevinde cesur, girişken, fakat genellikle tedbirli bir tutum sergileyen Konstantinos, yerel müdafaayı güçlendirdi ve hatta kısa bir süreliğine Patras (Balyabadra), Atina ve Thebai'yi (İstefe) tekrar ele geçirdi.

Ağabeyi VIII. İoannes'in ardında vâris bırakmadan ölmesi üzerine *Despot* Konstantinos, 12 Mart 1449'da İmparator XI. Konstantinos oldu, fakat imparatorluğu *despotluğu* kadar etkili değildi. Dini meselelerde esnek ve Kilise Birleşmesi'ni kabul etmeye istekli olan Konstantinos, Bizans içindeki muhalefeti ve Osmanlı tarafındaki amaç birliğini yanlış değerlendirdi. Yine de nihayetinde, Rum efsanesinde bir kahraman haline geldi ve şehrin düşüşünden sonra birçok Rum, son imparatorun ölmeyip mermer bir heykele dönüştüğüne ve Türkleri sürmek için günü gelince bir melek tarafından uyandırılmayı beklediğine inandı. *Megali*

İdea ülküsü olarak modern çağlarda bir nevi yeniden doğan bu efsane, 1920'lerde Küçük Asya Rumlarını felakete sürükleyecekti.*

* Bkz. Philip Jowett, *Kurtuluş Savaşı'nda Ordular 1919-1922*, çev. Emir Yener. İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018

İstanbul'un kara surları savaşlar, depremler ve bakımsızlıktan harap olmuşsa da, şehrin batı yakasındaki bir kısmı her şeye rağmen zamana meydan okuyarak günümüze kalabilmiştir. Altın Kapı'nın kuzeyindeki bu kısım dörtgen ve sekizgen kesitli burçlarıyla iç surları, dörtgen ve dairesel kesitli burçlarıyla daha alçak dış surları ve en dıştaki siper çizgisini gösterir. Hendeklerin yeri, üzerlerini kaplayan geniş bir yeşil bitki örtüsü ile belli oluyor (yazarın fotoğrafı).

İmparator gibi, Lukas Notaras da Konstantinopolis'te doğmuştu. Kendisi, İmparator Manuel'e tercümanlık hizmeti vermiş ve 1398 yılında Fransa'ya gönderilen bir elçilik heyetinde bulunmuş zengin bir saray nediminin oğluydu. Kardeşi de nedimdi, fakat Osmanlıların Konstantinopolis'e gerçekleştirdikleri daha önceki bir saldırıda hayatını kaybetmişti. Mora'da önemli bir toprak sahibi olan Lukas'ın zengin İtalyan tüccarlar arasında dostları ve bağlantıları vardı. Dolayısıyla imparatorun hükümetinin önde gelen bir üyesi ve birliklerinin kumandanı olmasının yanı sıra ticarete de atılmış ve parasını İtalyan bankerlere emanet etmişti. Dahası, Lukas Notaras, hem

Venedik hem de Cenova vatandaşlığı almış ve hüküm süren Paleologos hanedanına damat olmuştu.

Bu kadar parası ve bağlantısı olan Lukas Notaras üç Bizans imparatoruna hizmet ederek *Mesazon* (Başvekil) görevinde bulundu. Ayrıca 1449'dan Konstantinopolis'in düşüşüne kadar, bir zamanların kudretli Bizans donanmasında *Megas Doukas* (Fahri Komutan) unvanını taşıdı. Pragmatik ve esnek karakterli fakat Ortodoks ve Latin kiliselerinin birleşmesine kesinlikle karşı olan Lukas Notaras'ın gayet tabii hasımları vardı ve bunlardan biri de görünüşe bakılırsa siyasetçi-tarihçi Frantzis'ti. İmparator XI. Konstantinos'un dahi bir defasında şöyle dediğini yazdı: "Notaras için, aleni

yahut gizli, kendi işinden başka şey önem taşımaz. Hani derler ya, hertasınaltınabakar." 1470'te yazılmış birkaç tane Lukas Notaras'ın saatlerinde Konstantinopolis'e ihanetle suçlanmasını temize çıkarmaya çalışıyordu ki bu tecrübe sahibi siyasetçi ve komutanın gerçek anlamda hain olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur.

Trajik bir son yaşayan İmparator Konstantinos hariç kuşatmanın en büyük Hristiyan kahramanı muhtemelen **Giovanni Giustiniani Longo**'ydu. Konstantinopolis'e gelişine kadar geçmişine dair maalesef pek az şey bilinir. Soylu Giustiniani ailesi Cenoova, Venedik ve İtalya'nın başka pek çok bölgesinde yerleşmişti; fakat en ünlü üyeleri, ailenin 14. yüzyıldan itibaren asker, ruhban, yazar ve siyasi önderler çıkardığı Cenoova'da yaşıyanlardı.

Profesyonel bir asker olan Giovanni Giustiniani Longo, daha önce Ceneviz kolonisi Kefe'de *podesta*, yani komutan olarak hizmet etmişti. Ocak 1453'te 700 askerin başında Konstantinopolis'e vardığında savaşta kuşatma uzmanı olarak değerlendirildi ve şehrin kara savunmasının başına getirildi. Son Osmanlı saldırısında ölümcül bir yara aldı ve memleketine dönüş yolunda hayatını kaybetti. Bununla birlikte, Giustiniani ailesi 19. ve 20. yüzyıllarda İtalya'daki meselelerde önemli rol oynamayı sürdürdü.

Kardinal İsidoros, 1385 yılı civarında Güney Yunanistan'daki Monemvasia'da (Benefşe) doğmuş, Konstantinopolis'te eğitim görmüştü. Mora'da keşişlik yaptıktan sonra 1417 yılında önem-

li bir manastır olan Aziz Demetrios'un *hegumenos*'u (başkeşiş) olarak Konstantinopolis'e geri döndü. İsidoros ayrıca, tanınmış bir hümanist ve Neo-Platonist meşhur bir âlim olan Georgios Gemistos Plethon'un dostu ve müridiydi. Bunlardan hiçbirisi İsidoros'u Konstantinopolis'in savunmasındaki savaşçı rolüne hazırlamış gibi görünmez, fakat belki de açık fikirliliği, Bizans'ın ayakta kalması için tek gerçek umudun Batı Avrupa'da yattığı fikrini kabul etmesini sağlamıştır.

1434 yılında İsidoros, Ortodoks Kilisesi'nin temsilcisi olarak imparator tarafından Basel Konsili'ne gönderildi. Daha sonra Rus Kilisesi'ne metropolit olarak

SAĞDA Son Bizans İmparatoru XI. Konstantinos'a ait olduğu düşünülen, dinsel motiflerle bezeli ve ince bir Ortadoğu içiği sergileyen bu kılıcın arka yüzünde, "Ey İsa, sen yenilmez Kral, Tanrı'nın Kelamı ve her şeyin efendisisin - Hükümdar ve sadık otokrat Konstantinos için" sözlerini içerir Yunanca bir yazıt bulunmaktadır (Armeria Reale, Torino). SOLDA ise XI. Konstantinos'un altın mührü yer alıyor. Konstantinopolis'in trajik hükümdarı tüm gösterişli imparatorluk sembelleriyle görülmektedir (Devlet Arşivi, Dubrovnik).

Rusya'da; ardından da Ferrara ve Floransa'daki kilise meclislerine giden Rus heyetinin başında görev yaptı.

İsidoros, burada Birlik Kararnamesi'ni imzaladı, fakat Ruslar açısından çizgiyi aşmıştı: Artık Roma Kilisesi'nde kardinal yapılmış olan İsidoros, 1441 yı-

linda Rus Grandükü II. Vasiliy tarafından hapsedildi. Ama çok geçmeden İtalya'ya kaçtı ve hayatının geri kalanını Latin-Ortodoks birliği için çalışmakla geçirdi.

Kardinal İsidoros, işte bu çabalardan biri sırasında kendini küçük bir askeri birliğin başında ve Papalık elçisi olarak gönderildiği Konstantinopolis'in son kuşatmasında buldu. Şehir düştüğü zaman, bu olağanüstü din adamı bir kez daha kaçtı ve Papa II. Pius tarafından Konstantinopolis'in Latin piskoposluğuna getirildi. Fakat bu anlamsız bir unvandı. Söylendiğine göre son yıllarında bunaklıktan mustarip olan talihsiz İsidoros, 1463 yılında Roma'da öldü.

Manuel Hacıis'in, mozaesi üstündeki duvara yapılmış olan resmi, 15. yüzyıl. Bu asilzade, kalkık siperlikli uzun bir şapka da dahil tipik bir Bizans kıyafetiyse resmedilmiştir (Pantanassa Kilisesi, Mistra; yazarın fotoğrafı).

HASIM ORDULAR

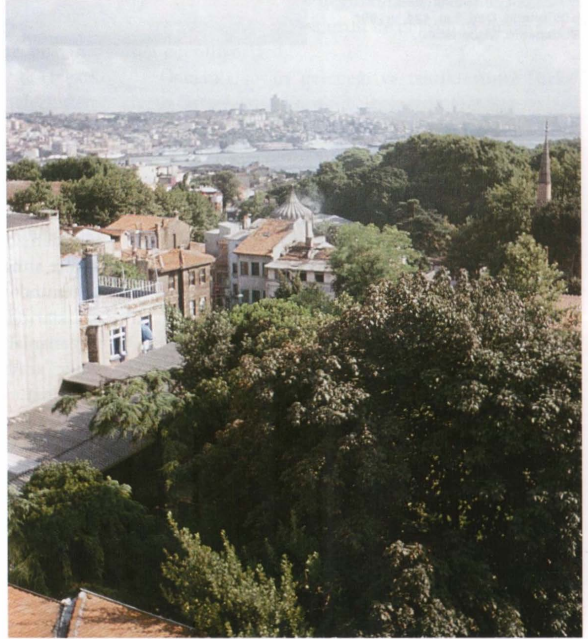
OSMANLI ORDUSU

15. yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı profesyonel askerlerinin büyük bölümünü timarlı sipahiler veya köle ya da savaş tutsağı kökenli kapıkulları oluşturuyordu. Sipahiler sayıca üstündü. 15. yüzyılın ortalarında Rumeli’de timarlı sipahilerin en azındanyarısı, hâlâ bölge Hristiyanlarından oluşmaktaydı. Kapıkulları, özellikle de sultanın kendi hassa alayını oluşturanlar daha azdı ve ikmalleri ile talim ve teçhizi daha pahalıya gelen bir seçkin sınıfı oluşturuyorlardı. Ünlü yeniceri askerleri kapıkulu saray ocaklarının bir parçasıydı.

Osmanlı piyadesinin esasını yeniciler değil, sabık Yaya teşkilatının yerini alan Azaplar oluşturmaktaydı. Zorunlu askerlik hizmetine tabi Müslüman-Türk nüfustan derlenen Azaplar başıbozuk hafif piyadeydiler. Çoğunluğu, Müslüman köylülerden tek bir sefer için askere alınmış ve çok az talim görmüş olan okçulardı. Başıbozuk süvarilerin çoğu ise, gönüllü olmaktan ziyade aynı şekilde askere alınıp sınırlara gönderilen, hafif süvari akıncılardı.

Sultan II. Mehmed’in zamanında Rumeli’den gelen ve çoğunluğu Hristiyan olan *Voynuk* birlikleri, Slavları ve Rumence konuşan Ulahları kapsıyordu. Ağır zırhlı bu Hristiyan seçkin süvariye bazen *lagator* adı da veriliyordu. Bunlara genellikle daha hafif zırhlı cebelüler

eşlik ederdi. Osmanlı kuvvetlerine ayrıca, Anadolu’dan gelen ve Müslüman Türkmenlerden oluşan ihtiyat birlikleri de dahildi. Ancak görüşe göre bunlar Konstantinopolis kuşatmasında önemli bir rol oynamadı.

İstanbul'un tarihi merkezi şimdi o kadar yoğun yapılaşmıştır ki, sadece birkaç açıdan 15. yüzyıl ortasındaki açık ve neredeyse tamamen tarım alanlarından oluşan haline dair bir fikir verebilir. Bir zamanlar Proshorion Limanı olan Eminönü'ye doğru Ayasofya Camii yanından bu bakış, Ortaçağ Konstantinopolis'inin yeşil karakterine dair hayal gücünü harekete geçirir (Frederick Nicolle'ün fotoğrafı).

1487 tarihli Macar *Corvinus Gradua*'lindeki çoğu asker, Batı Avrupa tarzı teçhizatla resmedilmiştir. Sağda görünen üç piyade figürü ise daha farklıdır ve muhtemelen Kuzey Balkan geleneğini yansıtır (Milli Kütüphane, Cod. Lat. 424, vr. 99r, Budapeşte, Macaristan).

Konstantinopolis kuşatmasındaki yenicilerin büyük bölümü savaş tutsaklarından devşirilmiş olmalarına karşın, artık Osmanlı ordusuna hâkim olmaya başlayan unsur, devşirme sistemiyle askere alınan kapıkullarıydı. Bunlar, Balkanlar'daki Hristiyan köylülerden zorla, fakat hepten de gönülsüz olmayarak, askere alınan çocuklar ve gençlerdi. Rumlar devşirme sisteminden muaf olan adalarda ya da şehirlerde yaşıdıkları bunların çoğu Slav ve Arnavut'tu. Gerçi toplananların hepsi Yeniçeri Ocağı'na girmiyor, en iyiler "altı bölük halkı" adıyla seçkin süvari veya devlet yöneticisi olmak üzere ayrılıyorlardı. Gureba-yı yemin ve yesar (Sağ ve Sol Garipler) haric saray süvari alaylarının büyük bölümü giderek daha fazla devşirmelerden oluşturuluyordu. Sultan II. Mehmed'in zamanında kapıkulu kökenli bazı kişilerin timar arazielerine yayılmaya başladıkları da görülmüyordu.

Osmanlı ordusunun teşkilat ve yönetim yapısı savaşta ve barışta değişmiyordu. Emir-komuta hi-

1498 yılına tarihlenen bu Hamse, eski Osmanlı yazmalarındaki minyatürlerin en güzel örneklerinden biridir. Sanatçının Avrupa perspektif ve mimari göğelemesinden etkilanmış olması, Osmanlıların Batı'dan topçuluktan daha başka şeyler de aldıklarını gösteriyor (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Ms. Haz. 799, vr. 182r, İstanbul).

yerarşisi açıktı ve askeri birlikler kalıcı birimlerdi. Rumeli ve Anadolu beylerbeylerinin komutasındaki eyalet kuvvetleri, aynen hassa alaylarında olduğu gibi, tamamıyla sultanın emrindeydi. Sonuç itibarıyla Osmanlı ordusu, zamanının en disiplinli ve en talimli askeri gücüydü. Büyük ihtimalle, Konstantinopolis kuşatması başladığında, klasik Osmanlı askeri yapı-
81 Rumeli ve Anadolu sancak kuvvetlerinin üç kısma ayrılmasına dayanan şeklini almıştı: Tımarlı süvarisi, serhadkulu süvarisi ve yerlikulu piyadesi. Rumeli ve Anadolu beylerbeyleri, her biri 50 subaşı ihtiva eden ocakların (alaylar) başındaki yerel sancakbeylerinden
80 rumluydu. Yardımcı kuvvet sıfatındaki ve büyükbölümü Hristiyanlardan oluşan *Voynuklar*, hep birlikte Voynuk Beyi'nin komutası altında hizmet veren çeri-başlıların emrindeydiler.

Sultanın hassa alaylarının yapısı da aynıydı; saygın altı bölük halkı haricinde bunlar Yeniçeriler, Bostancılar, Seğmenler ve sultanın şahsi avcı bölüğünü teşkil eden Doğancıları kapsayan kapıkulu piyadelerinden meydana geliyordu. Bu piyade ocaklarını, talim ve terbiye süreçleri devam eden acemioglanları, topçular, çebeciler ve ikmal birlikleri tamamlıyordu. Osmanlı ordusunun büyüklüğü aslında düşmanları tarafından sürekli olarak abartılmıştır. Gerçekte her sancak

yaklaşık 400 süvari besliyordu. Yeniçeri teşkilatının sayısı, ancak fetihten sonra, II. Mehmed'in idaresi altında, 5.000'den 8.000 kişiye çıkarılacaktı.

Osmanlı taktikleri incelikliydi, fakat Konstantinopolis kuşatması sırasında onları zafere topçuluktaki hünerleri ve kara ile deniz kuvvetlerini müştereken kullanabilme kabiliyetleri götürecekti. Kimi taktikler ve beceriler, elbette hem meydan hem de kuşatma muharebelerinde uygulanabiliyordu. Sırp olduğu sanılan yeniçeri Konstantin Mihailoviç, Osmanlı saldırılarının ilk evrelerinin çok fazla gürültü çıkarmak ve askeri müzik çalmakla geçen, esas itibarıyla bir psikolojik harp süreci olduğunu açıklamıştı. Düşük rütbeliler arasında yer aldıkları halde çavuşların özellikle önemli bir yeri vardı; çünkü bunlar, sadece emirleri altındaki savaşçıların değil ama üstlerindeki komutanların hal ve hareketlerini de doğrudan sultana rapor edebiliyorlardı.

Osmanlı süvari geleneği ve taktiklerinin Türklerin Orta Asya'daki göçebe geçmişleriyle fiilen ilişkisi yoktu. Zırhlı süvariler pek yay kullanmazlardı ve at sırtında olduğu kadar (Konstantinopolis kuşatmasında yaptıkları gibi) iki ayak üstünde savaşmakta da hünerliyidiler. 15. yüzyılda Osmanlı ordusunun piyade talimi hakkında az şey bilinir, fakat Türklerin

SAĞDA 15.-16. yüzyıldan kalmış olup muhtemelen sıradan bir sipahiye ait bulunan basit formda bir türban-miğfer örneği (Rusya Federasyonu Tarih Müzesi, Konservasyon Bölümü, Moskova; yazarın fotoğrafı).

SOLDA Halkis Kalesi'nde bulunmuş olan 15. yüzyıl yapımı İtalyan zırhlarının daha iyi bilinen parçalarıyla bir arada tespit edilmiş adı bir Osmanlı miğferi (Tarih Müzesi, Atina; Claude Blair'in fotoğrafı).

ÜSTTE 15. yüzyılda Bosna'da inşa edilmiş olan bir dizi dikkat çekici kabir, muhtemelen ülkedeki Bogomil dini azınlığının etkilerini yansıtır. Mezarların taş yüzeylerinde Balkan ordularının büyük bölümünü oluşturan hafif süvariler ve okçular görülmüyor (Tarih Müzesi, Saraybosna, yazarın fotoğrafı).

SOLDA Osmanlı sipahilerinin taktığı "sarı-mlğfer" in tam ve oldukça bezemeli bir örneği, 15.-16. yüzyıllar (özel koleksiyon).

daha kadim taciz ve vur-kaç taktiklerinden ziyade, disiplinli Bizans ve Arap tarzı bir okçuluğun ağırlıklı olduğu açıktır. Osmanlı piyadelerinin inşaat ve kuşatma işlerinde becerikli olduklarını gösteren birçok kanıt vardır ve hepsinden önemlisi, tersliklerle başa çıkmakta Hristiyan hasımlarından çok daha iyidiler.

Ateşli silahlar, Balkanlar'da ve Osmanlı topraklarında 1370'lerden itibaren yaygınlaşmıştı. Konstantinopolis'i ağır topların fethettiğini söylemek abartı gibi gelse de, Osmanlı ordusu ateşli silahları kullanma konusunda İslam dünyasında en ileri konumdaydı. Topçu ve Top Arabacıları ocakları Sultan II. Murad, Cebeci ocakları ise bizzat Sultan Mehmed tarafından kurulmuştu. Hepsi de kapıkulu teşkilatına bağlıydı. Sultan ayrıca yurtdışından da top ustaları ve mühendisler getirtiyordu. İtalya'dan Osmanlı'ya yasadışı bir silah ihracatı sürmekteydi. Ankonalı tüccarlar şehrin düşmesinden on yıl kadar sonra Konstantinopolis'te top namluları satmaktaydılar. Bununla birlikte Osmanlı top dökücüleri, dökme de-

Ortaçağ Bizans'ının kıyı surları, bugün Sarayburnu sahilî boyunca hâlâ uzanır. Görülen en büyük kubbe Ayasofya'ya; sağ tarafta kalan daha küçük kubbe ise Aya İrini Kilisesi'ne aittir. Bizans Eski Sarayı Ayasofya'nın hemen solunda, fotoğrafın sol köşesinde, kıyı setine doğru ağaçların arkasında yer alır (yazarın fotoğrafı).

mirden büyük top imal etmeyi daha onyıllar boyunca başaramayacaklardı. Ağır toplar ya tunçtan dökülüyordu ya da birbirine demir çemberlerle tutturulan demir kasnaklardan yapılıyordu. Osmanlı topları eski moda olabiliirdi fakat Osmanlı topçuları zanaatlarının ustasıydılar ve Burgonya Dükü Philippe hariç, ateşli silahları teşvik etmekte Sultan II. Mehmed'e rakip olacak bir hükümdar dünyada yoktu. Mehmed'in baltistik bilgisi zamanının çok ilerisindeydi; hatta Konstantinopolis kuşatması sırasında uzun menzilli havan topunun yeni bir biçimini kendisi icat etmişti.

Osmanlı askeri mühendislerinin 15. yüzyıl başlarında Macar düşmanlarından çok fazla şey öğrendiği söylenir, ama aslında İslam dünyasındaki kuşatma tekniği geleneği Avrupa'ninkinden daha köklü ve daha incelikliydi. Müslüman savaşçılar, yanıcı ve parlayıcı silahları o denli yaygın ve etkili kullanıyorlardı ki ah-

şap kuşatma kuleleri ile koçbaşları daha 12. yüzyılın sonundan itibaren pek görünmez olmuştu. Mancinikların kullanımına devam ediliyordu, fakat bunların ve tekrar ortaya çıkmış ahşap kulelerin 1453'te Konstantinopolis surları karşısında etkisiz oldukları görüldü.

Osmanlı donanması 15. yüzyılın ortasında müstakil bir kuvvetti ve muhtemelen kendi tersanesiyle cephaneliği vardı. Ana üssü Gelibolu'da bulunan donanmanın başlıca görevi Osmanlı ordusunun Anadolu ve Rumeli arasında bir engelle karşılaşmaksızın geçişini sağlamaktı. Bununla beraber Osmanlı donanması 1416'da Venedikliler tarafından Gelibolu açıklarında neredeyse tamamıyla yok edilmişti. Söylenildiğine göre, 1442'de Osmanlıların 60 gemisi ile Bizans vasalı olan Limni Adası'nda üslenmiş bir filosu vardı ve altı yıl sonra en az 65 gemi Konstantinopolis'e karşı bir ayartma taarruzunu desteklemişti. Buna karşın 1453'te

Venedikli Carpaccio, eserlerinde 15. yüzyıl sonu Balkan kıyafet, silah ve zırhlarının etkisi görülen bir diğer İtalyan ressamdı. Soldaki gemiler Konstantinopolis'le ticaret yapanlara benziyor. Arkada limanın kıyı seti görülür; ön plandaki askerler ise tipik bir Venedik koloni garnizonudur (St. Ursula Cycle, Accademia, Venedik).

Konstantinopolis açıklarında beliren donanmanın büyüklüğü, Bizanslılar ve İtalyanlar için bir şoktu.

Venedikliler Osmanlı donanmasının yeteneğini ve inisiyatifini sürekli olarak hafife aldılar. Bununla birlikte Osmanlıların başvurabileceği oldukça gelişmiş denizcilik gelenekleri vardı. Bunlar arasında 13. ve 14. yüzyıllarda Bizans'ı parçalamış olan Türk beylikleri ve Müslüman Ortadoğu'nun denizcilik âdetleri sayılabilir.

İr. Osmanlılar, Mısır ve Suriye Memlûklarından kara savaşı konusunda çok fazla şey öğrendiklerine göre, herhalde Memlûk denizcilik bilgisinden de yararlanmışlardır. Öyleyse, Osmanlılar bunu kullanmakta Memlûklardan çok daha başarılı oldular.

Yeni Osmanlı deniz kuvvetlerindeki bütün personelin Müslüman ve Türk olmadığı açıktır. Gelibolu'da hâlâ önemli bir Rum nüfusu vardı ve bunlardan sade-

ce bir kısmı Müslüman olmuştu. Gelibolu'daki diğer gayrimüslimler içinde İtalyanlar, Katalanlar ya da en azından bu yerleşimcilerin torunları bulunuyordu. Osmanlı gemileri esas itibarıyla diğer Akdeniz donanmalarındaki gibiydiler: Düşman gemisine rampa edilirken askerlere köprü görevi gören bir pruva gagası ve kık dümeniyle hızlı, hafif, manevra kabiliyeti yüksek ve basit tasarımlı çektiler. Osmanlı mavnası İtalyan *galeazza* gibi daha büyücek bir gemiydi, ama

bu gemilerin sayısı herhalde 15. yüzyılın sonlarına kadar kaale alınacak denli çok değildi.

HIRİSTİYAN ORDUSU

Konstantinopolis'in, Galata hariç nüfusu herhalde 40.000 ile 50.000 arasındaydı ve birkaç yüz kişiden oluşan düzenli bir garnizonu vardı. Hükümet görevlisi Frantzis tarafından imparator için yapılan yoklamada

15. yüzyıl sonundan Osmanlı eseri *İskendername*'deki "Büyük İskender'in Sistan'da bir kaleye saldırısı" sahnesi. Hem kuşatanlar hem de savunular, kaba hatlarla çizilmiş toplar kullanıyorlar. İskender bir kez daha Avrupa tarzı bir kalkanla resmedilmiş (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 52b. St. Petersburg).

Yine *İskendername*'den bir başka minyatürde, Makedonyalı hükümdarın süvarileriyle Keşmir sultanının süvarileri arasındaki bir savaş betimlenmiş. Sağdaki İskender'in elinde gördüğümüz kalkanın Avrupa tarzı olduğu ve üstünde çift başlı imparatorluk kartalı bulunduğu açıktır. Bunun dışında hem İskender hem de diğer atlılar, Türk-Fars silahları ve zırhları kuşanmışlardır (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 119b, St. Petersburg).

Aragonlu V. Alfonso'nun Napoli'deki zafer takı üstünde yer alan muhteşem oyma, 1455-1458 tarihleri arasında Francesco Laurana tarafından yapılmıştır. Konstantinopolis'in İtalyan ve Bizanslı savunucuları tarafından kullanılmış olan silah ve zırh çeşitleri de burada görülenler gibiydi (Castel Nuovo, Napoli).

meslekten asker ve milis hep birlikte 4.973 Rum ve 200 yerleşik yabancı sayısı verilmiştir. Bununla birlikte yabancıların sayısı, sadece devamlı oturanları içerdikinden açık bir şekilde yanıltıcıdır.

1453'te surları savunmaların sayısı çoğunlukla 6.000 ile 8.500 arasında bir rakam olarak değerlendirilir. Bunların çoğunun yerli milis kuvveti olduğu açıktır. Buna karşın kuşatmada yer almış Sakızlı Başpiskopos Leonard fiili savunmacı sayısını 6.000 civarında Rum ve 3.000 civarında yabancı olarak verir. Giacomo Tedaldi de oradaydı ve Ocak 1454'te Avignon kardinaline kısa bir rapor yazdı. Hepsinin içinde en sakini ve nesnel olan muhtemelen bu şahıstır. Tedaldi şöyle yazmıştır: "Şehirde 30.000 ila 35.000 kadar

eli silah tutabilecek adam vardı ve gerçek askerlerin sayısı altı-yedi bin kadardı, toplam sayı en fazla 42.000'di."

15. yüzyılda Bizans İmparatorluğu çok fazla paralı asker kiralayamayacak kadar fakirdi. Bu nedenle şehrin savunması yerli birliklere, milislere ve içlerinde Avrupalı askerler ile kendilerini bir şekilde imparatorun kapısında bulmuş denizcilerin de bulunduğu yabancı gönüllülere kalmıştı. 1437 yılında İmparator VIII. İoannes'in İtalya yolculuğuna eşlik etmiş askerler, iki farklı süvari sınıfından oluşuyorlardı: Batı Avrupa'da herhalde hafif süvari olarak değerlendirilecek, zırhlı *stradioti* ve onlardan daha da hafif teçhizatla donanmış *gianitzaroi*. Cüçlü Bizans soylularının

1483'te yapılmış bir duvar resminde İsa'nın Tutuklanması sahnesi. Konstantinopolis artık düştüğünden buna post-Bizans sanatı denebilir. Yine de resmin tarzı, kıyafetler, silahlar ve zırhlar Bizans için çarpışmış olan son orduları yansıtır (Büyük Meteoren Katedrali, Meteora).

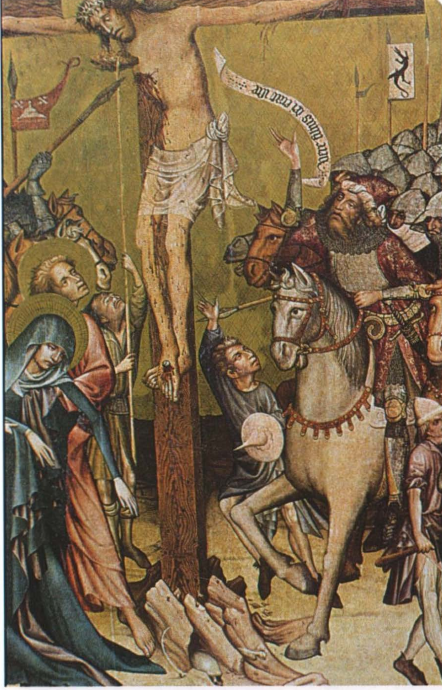

kendi askeri maiyetleri vardı ve toprağı, başka bir deyişle *pronoia*'yı (bir tür timar arazisi) ellerinde tutan Bizanslı askerler, silahlanmış köylüler olmayıp yerel bir seçkinler sınıfı teşkil ediyorlardı. Bunların çoğu, özellikle de hâlâ Bizans'ın elinde kalmış tek hatırı sayılır bölge olan Mora Despotluğu'ndakiler, Hellen olmaktan ziyade Slav, Arnavut ve Latin Haçlı ya da kolonici İtalyan feodal seçkinlerinin soyundan gelenlerdi.

15. yüzyılda Konstantinopolis, kadim surların içindeki köy büyüklüğünde ayrı ayrı yerleşimlerden ibaretti. Şehrin en doğusunda daha kayda değer ve şehirleşmiş bölge vardı ki burası Venedikliler gibi yabancı tüccarlara ayrılmıştı. Bu düzenleme muhtemelen, her mahallede ya da "kentsel köyde" bir *demarkhos* altında teşkil edilip imparatorluk görevlilerince denetlenen düzenli bir milis kuvveti için çerçeve sağlıyordu. Kırsal bölgelerdeki Rum manastırları silahlı korumalar istihdam ettiklerinden ve keşişler manastırlarının *vigla*'larında (gözetleme kulesi) görev yaptıklarından Konstantinopolis surlarında devriye gezen keşişlerden bahsedilmesi çok da şaşırtıcı gelmemelidir. Ayrıca bu zamanda Konstantinopolis'te önemli bir Türk ve Müslüman nüfus da oluşmuştu; ancak son kuşatma sırasında bunların içinde Osmanlı tahtında hak iddia eden Şehzade Orhan'ın destekçilerinin olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir.

Santa Cristina Kilisesi'nin sunağı üstüne Lorenzo Lotto tarafından boyanmış olan "Aziz Liberale". Savaşçı aziz tipik 15. yüzyıl zırhı giydiği gibi Hz. Meryem ile çocuk İsa da aynı dönemden bir Osmanlı halısının üstündedirler (Santa Cristina Kilisesi, Quinto di Treviso; yazarın fotoğrafı).

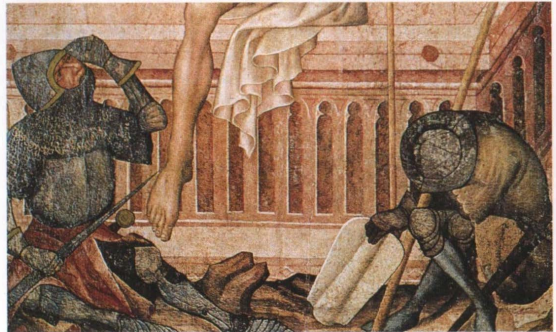
Garamszenbenedeki Sunağı, 1427 yılında Tamás Kolosvári tarafından resimlenmişti. Soldaki Çarhma Gerilme sahnesi, 15. yüzyıl ortalarındaki Macar ordusunun silah ve zırhlarına dair açık bir tasvirdir. Macar tarzı, Alman askeri teçhizatına benzenmesine karşın biraz daha eski modaydı. Sırp ve Eflâk teçhizatı için de aynı tespit geçerlidir (Keresztény Múzei, Estergon).

giyiyorlardı. Konstantinopolis'i savunanların ateşli silahlara sahip olduğu açıktır, fakat bunlar Osmanlıların "şahi toparından" çok daha küçüktü. Çoğu İtalya, Macaristan ya da Balkanlar'dan gelen gönüllüler yanlarında büyük miktarda el topu getirmişlerdi. 1453'te Bizanslılar Johannes Grant'ın denetiminde "Rum ateşi" de kullandılar; bu kişinin, Almanya üzerinden Konstantinopolis'e gelmiş bir İskoç olduğu sanılmaktadır.

Konstantinopolis'in devasa kara surları yüzyıllar önce inşa edilmekle birlikte o tarihe kadar geliştirilmiş ve tamir edilmişti; ancak temel planları değişmemişti. En büyük değişiklik, 12. yüzyılda İmparator Manuel'in Blakhernai (Tekfur) Sarayı'nı derin bir hendek olmaksızın tek kuşak bir modern sur ve burçlarla çevreletmesi oldu. 1341'de hendek boyunca daha alçak bir sur veya bir çeşit göğüs siperi yapıldı. Osmanlı tehdidini geri püskürtmek için son bir çabayla bu siperler 1433-1448 yılları arasında güçlendirildi. Bu son ıslah çalışmaları yeni top tehdidini yansıtır, fakat Konstantinopolis'in saldırıya en açık istinat

Bunların dışında kalan Bizans kuvvetlerinin askeri teşkilatı çok belirsizdir. Konstantinopolis'teki küçük ordu hâlâ *politikon* diye biliniyor olabilirdi, fakat *allagia* lara (alay) bölünüp bölünmediği bilinmemektedir. Piyade arasında okçular ve arbaletçilerin önemli bir rol oynadığı açıktır. Gerçekten de Bizanslı arbaletçiler bir tür seçkinler sınıfıydı ve Ortaçağ İtalya'sında görülen türden bir "kardeşlik örgütü" oluşturmuşlardı.

Yazılı kaynaklar Bizans alaylarının tarifinde daha açıklayıcıdır. Alaylarda hizmet edenler Batı Avrupa tarzı, muhtemelen Batı menşeli zırhlar

Aynı eserdeki İsa'nın Dirilişi sahnesinin sağında yer alan asker, *pavise* tarzı küçük bir Litvanya kalkanı tutar. Bu, Doğu Avrupa askeri teçhizatının karakteristik bir parçasıydı.

noktalarında dahi ateşli silahları koyacak serbest alan olmaması göze çarpyordu. Bir diğer temel savunma ögesi, devasa ahşap dubalarla desteklenerek Akropolis Burnu'ndaki (Sarayburnu) bir burcun altından Galata setine uzanıp Haliç'i kapatan zincirdi. Konstantinopolis surları çok fazla açık alanı içine aldığından, şehrin azalmış nüfusu hatırı sayılır miktarda gıdayı bizzat yetiştirebiliyordu. Ayrıca şehir etrafındaki sularda bol balık yakalanıyordu; hatta hayvanları otlatacak alan dahi vardı.

Trakya'da kalan Bizans sahil kasabalarının çoğu Osmanlıların 1453'teki taarruzu karşısında direniş gösterilmeden terk edildi; sadece birkaçında şiddetli direniş sergilendi. Bunun nedenleri tam olarak bilinmemekle birlikte, Therapia'nın (Tarabya) Rumeli Hisarı'ndaki Osmanlı ablukasının kuzeyinde, Boğaz kıyısında kalması; Selymbria (Silivri) ve Epibatos'un (Selimpaşa) ise Osmanlı kuşatma hattının arkasında, Marmara kıyısında bulunmaları durumu ilişkili olabilir. Belki de Konstantinopolis kuşatıldığında buraların şehir için dış dünyaya bir çıkış oluşturmalarına niyet edilmişti. Buna karşın uygun bir donanmanın olmayışı Konstantinopolis'i savunanlar için ölümcül bir engel oluştuyordu. Son gerçek Bizans filosu 14. yüzyılda Cenevizliler tarafından yok edilmişti.

Batı Avrupalılar, karada ve denizde savaşarak Konstantinopolis'in savunmasına yardım ettiler. Çoğunluğu İtalya'dan gelmiş olmasına rağmen genelde hem surlarda hem de denizde çarpışanlar aynı kişilerdi. Çoğu İtalyan şehrinde yaşanan nüfus patlamasının sonucunda işsiz, evlenememiş, maceraya hazır ve genellikle hali vakti yerinde ailelere mensup genç adam sayısında bir artış olmuştu. Profesyonel asker Giovanni Giustiniani Longo, Venedikli *bailo* Girolomo Minotto ve Azak'taki Venedik ticaret filosunun kaptanı Alvise Diedo'nun yanı sıra, Venedikli Dolfin, Critti, Loredano, Cornaro, Mocenigo, Trevisan ve Venier ailelerinin üyeleri bunların arasındaydı. Ayrıca Cenevizli Girolomo ile Lionardo di Langasco biraderler, Maurizio Cattaneo, Bocchiardi kardeşler ve diğerleri de vardı; Katalanlar ise Pere Julia'nın komutasındaydı. Fakat bunların altında hizmet veren esas kalabalık isimsiz kalmıştır. Gerçekte, Şark sularındaki bir İtalyan gemisine binmiş herkesin, ruhban mensubu veya hacı olmadıkları sürece silah kullanabilmesi beklenirdi. Kuşatmada ele geçirilen İtalyan gemileri, zorunlu olarak Konstantinopolis'ten geçerken limanda takılıp kalmış hantal ticaret gemilerinden kürek ve yelken kullanan tüccar kadirgalarına ve daha hafif savaş gemilerine kadar bir çeşitlilik arz ediyordu.

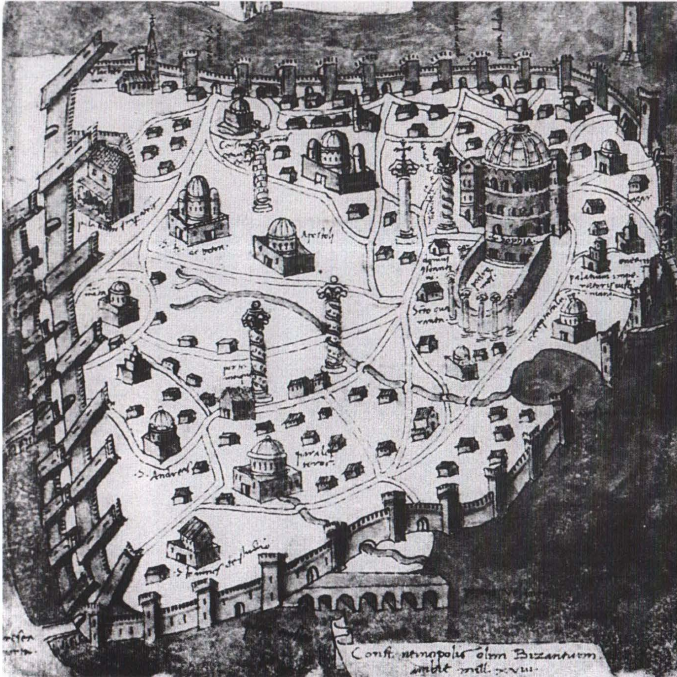
Çanakkale'den Gelibolu Yarımadası'na bakiş. 15. yüzyılın ortasında gelindiğinde Çanakkale Boğazı'nın her iki kıyısı da sıkı bir Osmanlı hâkimiyeti altındaydı, fakat Karadeniz Boğazı'nın tersine, bu su yolu Sultan II. Mehmed'in elindeki toprakları kapatılamayacak kadar genişti (yazarın fotoğrafı).

HASIMLARIN PLANLARI

OSMANLI PLANI

Sultan II. Mehmed, Konstantinopolis'in fet-hini askeri olduğu kadar diplomatik açıdan da değerdendirerek planlamıştı. Hepsinin ötesinde, Venedik ve Macaristan gibi Avrupalı güç-ler tepki vermeden hemen saldırıya geçmesi gere-kiyordu. Öte yandan, sabretmeye de kararlıydı; kan dökülmesindense barut ve para saçıyordu. Son ola-

rak Konstantinopolis'in heybetli surlarında gedik açmakta kullanılacak ağır toplar için yeni teknoloji-yi, şehre dışarıdan gelecek gıda, mühimmat ve moral desteği kesmek içinse yakın zamanda güçlenmiş Os-manlı donanmasını kullanacaktı. II. Mehmed ayrıca, Konstantinopolis'i mümkün en az zararla ve müstakbel Rum tebaasından en az can kaybıyla almak istiyordu.

Konstantinopolis'in en eski haritalarından biri 1422 yılında Cristoforo Buondelmonti'nin hazırladığı *Liber Insularium*'da görülür. Taslak halinde olmasına karşın kayda değer biçimde sahihtir. Haliç yukarıdadır; hendekle birlikte iki kat surlar solda kalır. Muazzam Ayasofya Kilisesi'nin çevresi haric sürici şehrin ne denli işsizlaşmış olduğuna dair bir fikir de vermektedir (Vatikan Kütüphanesi, Cod. Rossianus 702, vr. 32v, Roma).

Genel olarak Latin karşıtı politikası, Ortodoks Hristiyan Kilisesi'ni kazanmaya verdiği önemi yansıtıyordu.

BİZANS PLANI

İmparator XI. Konstantinos'un planları Sultan Mehmed'ininkilerin tam tersiydi. O ve danışmanları sonucun zaman faktörüne bağlı olacağını biliyorlardı. Savunma yeterince uzun süre dayanabilirse, eninde sonunda dışarıdan yardım gelirdi. Macar istilası olmazsa bile denizden İtalyanlar yardım gönderirdi. Konstantinos kesinlikle haklıydı. Ancak ne yazık ki, Bizans İmparatorluğu'nun enkazı, karşısında kuşatmanın şiddetini gün geçtikçe artıran Osmanlı topçusunu ve Konstantinopolis'in her tarafından, hatta Haliç'ten saldırıyı genişleten bir Osmanlı donanmasını buldu.

Bunun üzerine Guistiniani Longo, Konstantinopolis surlarının en dış duvarlardan itibaren savunulması gerektiğine inandı. Bu taktik 1422 yılında başarılı ol-

İç surun bir kulesinde, görece kolay ulaşılabilen birkaç orijinal odadan bir tanesinin görünüşü. Öte yandan, bu yapılar uzun tarihleri boyunca sık sık tamir edilmiş ve çoğu durumda modernleştirilmişti (yazarın fotoğrafı).

muştı ve şehrin sayıca fazla olmayan savunmacılarından en iyi yararlanma yolunun, yüksek iç surlara okçular, arbaletçiler ve topçular yerleştirmek olduğunu düşündü. Gerçekte Konstantinopolis surları hâlâ o kadar sağlandı ki, 15. yüzyılın savaş koşullarında dahi

Osmanlıların sayı üstünlüğü başta sadece küçük bir etki yarattı. Bizanslılar ve İtalyanların Osmanlı donanmasından bu kadar saldırgan bir taarruz beklemedikleri aşikârdı; ama yine de, Marmara boyunca uzanan surların zarar görme tehlikesi pek yoktu ve savunmacılar Haliç'teki yeterince gemiyle zincir bariyerin korunacağından emindiler. Yine haklıydılar – ta ki Osmanlılar Haliç'i arkalarından kuşatana kadar. Konstantinopolis'in kaderine kaçınılmaz surette mahkûm olduğu fikri kesin olarak doğru değildir. Mevcut durum haritaya şöyle bir göz atmakla anlaşılacağı kadar tek tarafı değildir.

Konstantinopolis surlarının bu kısmı, sabık Edirnekapı'nın hemen kuzeyinde, zeminin Haliç'e doğru eğime geçmeden önceki en yüksek noktasında yer alır. En dıştaki siper ve hendekler tamamıyla yok olmuştur (yazarın fotoğrafı).

OSMANLILARIN KONSTANTİNOPOLİS'E İLERLEYİŞİ OCAK-MART 1453

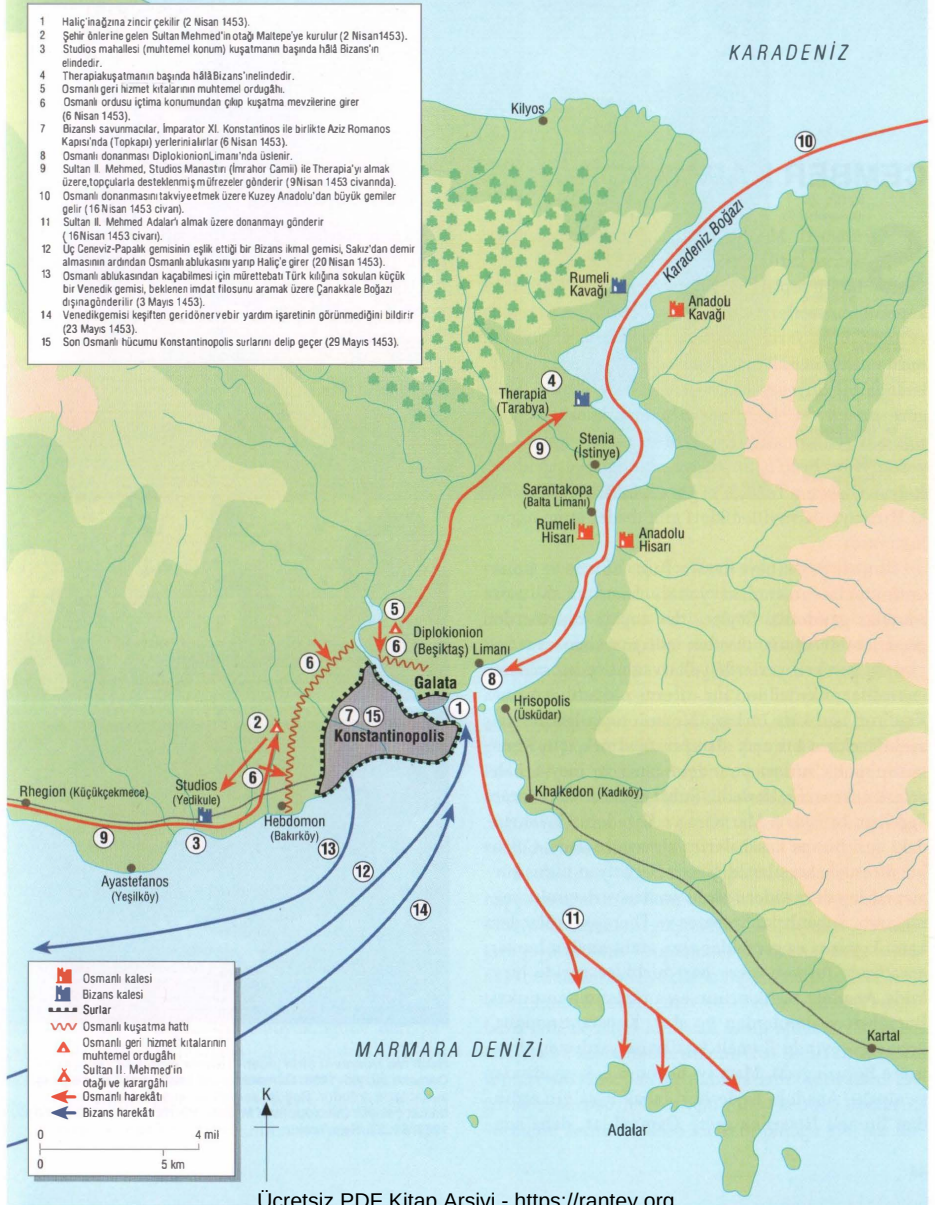
- 1 İmparator XI. Konstantinos gıda ve silah getirmek için Kuzey Ege'ye ve muhtemelen Mora'ya nakliye gemileri gönderir (1452-53 kış).
- 2 Bizans kadirğaları Aydıncık'a kadar Osmanlı kıyı köylerine saldırır (1452-53 kış).
- 3 XI. Konstantinos askerlere maaşlarını ödemek için kiliseler ve manastırlardan gümüş talep eder. Konstantinopolis istihlaklarından sonra berkitmeleri yapılır (1452-53 kış).
- 4 Rumeli Beyleri Karaca Paşa, ağır toprakları geçişini sağlayabilmek için Edirne yolunu tamir ettirip güçlendirir (1452-53 kış).
- 5 Anadolu'dan gelen Osmanlı birlikleri Konstantinopolis'i gözetlemek üzere Karadeniz Boğazı'nı Rumeli Hisarı noktasından geçer.

- 6 Karaca Paşa, Osmanlı top bataryalarına alan açmak için meyve bahçeleriyle üzüm bahçalarının kesilmesini emreder (1452-53 kış).
- 7 II. Mehmed Dimetoka'dan döndükten sonra Konstantinopolis kuşatmasını planlayarak geçer.
- 8 Giovanni Giustiniani Longo, Ceneviz kadirğaları ve 700 askerle Konstantinopolis'e varır; İmparator XI. Konstantinos tarafından kara savunmasının başına getirilir (26 veya 29 Ocak 1453).
- 9 Karaca Paşa komutasındaki Osmanlı öncü birliği Edirne'den top atar (Şubat 1453).
- 10 Pietro Davanzo komutasındaki Venedik gemisi ve altı Girit ticaret gemisi izin almadan Halic'ten ayrılır (26 Şubat 1453).

- 11 Diğer Rumeli müfrezeleri Karadeniz ve Marmara Denizi kıyılarındaki son Bizans topraklarını ele geçirir (Şubat-Mart 1453).
- 12 Marmarakısındaki Selymbria, Epibatos ve (muhtemelen) Studios mahalleleri ile Karadeniz Boğazı içindeki Therapia, Karaca Paşa'nın güçlerine direnerek Bizanslıların elinde kalır.
- 13 Gelibolu'da toplanan Osmanlı donanması, Anadolu birliklerinin nakline yardım etmek üzere Boğaz'a yollar (Mart 1453).
- 14 Anadolu Beyleri İshak Paşa'nın komutasındaki birlikler Boğaz'ı geçer (Mart 1453).
- 15 II. Mehmed, Kapıkulu ocaklarıyla birlikte Edirne'den ayrılır (23 Mart 1453).

OSMANLILARIN KONSTANTİNOPOLİS'İ ABLUKAYA ALMALARI VE KUŞATMALARI 2 NİSAN-29 MAYIS 1453

- 1 Haliç'in ağzına zincir çekilir (2 Nisan 1453).
- 2 Şehir onlerine gelen Sultan Mehmed'in otağı Matpepe'ye kurulur (2 Nisan 1453).
- 3 Studios mahallesi (muhtemel konum) kuşatmanın başında Haliç Bizans'ın elindedir.
- 4 Therapia kuşatmanın başında Haliç Bizans'ın elindedir.
- 5 Osmanlı geri hizmet kıtalarının muhtemel ordugâhı.
- 6 Osmanlı ordusu içtima konumundan çıkıp kuşatma mevzilerine girer (6 Nisan 1453).
- 7 Bizanslı savunucular, İmparator XI. Konstantinos ile birlikte Aziz Romanos Kapısı'nda (Topkapı) yerlenirler (6 Nisan 1453).
- 8 Osmanlı donanması Diplokionion Limanı'nda üslenir.
- 9 Sultan II. Mehmed, Studios Manastırı (İmrahor Camii) ile Therapia'yı almak üzere, topçularla desteklenmiş müfrezeler gönderir (9 Nisan 1453 civarında).
- 10 Osmanlı donanmasını takviye etmek üzere Kuzey Anadolu'dan büyük gemiler gelir (16 Nisan 1453 civarı).
- 11 Sultan II. Mehmed Adaları'ı almak üzere donanmayı gönderir (16 Nisan 1453 civarı).
- 12 Üç Ceneviz-Papalık gemisinin eşlik ettiği bir Bizans ikmal gemisi, Sakız'dan demir almasından ardından Osmanlı ablukasını yarıp Haliç'e girer (20 Nisan 1453).
- 13 Osmanlı ablukasından kaçabilmesi için mürettebatı Türk kılına sokulan küçük bir Venedik gemisi, beklenen imdat filosunu aramak üzere (Çanakkale Boğazı) dışarı gönderilir (3 Mayıs 1453).
- 14 Venedik gemisi kaçıştan geridönervir yardım işaretinin görünmediğini bildirir (23 Mayıs 1453).
- 15 Son Osmanlı hücumu Konstantinopolis surlarını delip geçer (29 Mayıs 1453).

SEFER

ÇEMBER KAPANIYOR

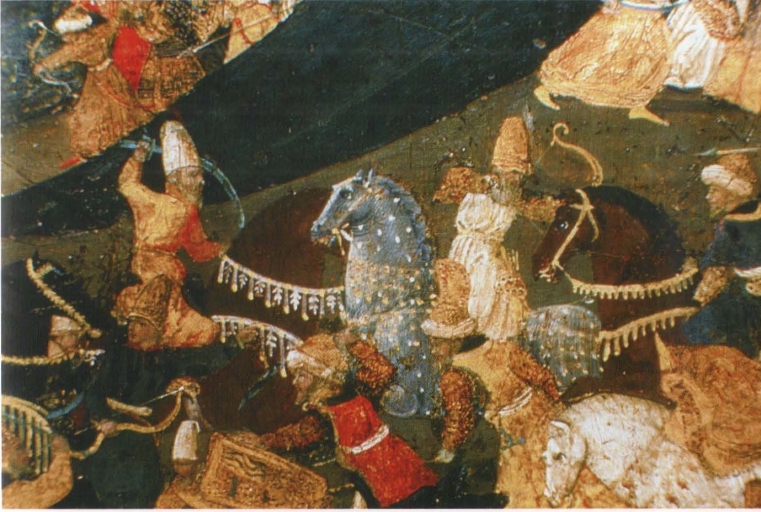
Sultan II. Mehmed, 1453 yılının Ocak ayında, sefere katılmak için çok büyük sayıda gönüllünün toplandığı Edirne'ye döndü. Rumeli ve kapıkulu kuvvetleri hariç, Osmanlı birliklerinin gıda ve diğer ihtiyaçlarını karşılayacak tüccarlardan oluşan ordu esnafı da onlara katılmıştı. Ayrıca 1453'ün başlarında bir Sırp vasal kuvveti de ulaştı; söylendiğine göre bu kuvvet, Jakša voyvodasının komutasındaki 1.500 Hristiyan süvari ve yardımcı askerden oluşuyordu. Novo Brdo'lu Sırp lağımıcılar daha geç geldiler. İtalyan Giacomo Tedaldi'ye göre, Osmanlı saflarındaki Hristiyanların diledikleri gibi ibadet etme özgürlüğü vardı.

Rumeli Beylerbeyi Karaca Paşa, Edirne ve Konstantinopolis arasındaki yolları hazırlamak üzere adamlar gönderdi. Böylece dev toplar köprülerden geçirilebildi. Buna ilaveten elli marangoz ve 200 yamak, gereken yerlerde yolları tamir edip sağlamlaştırdılar. Kaydedilen bir direniş olmadı ve Karaca Paşa'nın istihkâm birliği, Osmanlı topçularının ateş açabilecekleri bir açık alan yaratabilmek için Konstantinopolis surları önündeki asma ve meyve bahçelerini keserek ilerledi. Şubat ayında ise, Karaca Paşa'nın birlikleri Marmara ve Karadeniz kıyılarındaki son Bizans kasabalarını almaya başladı. Çok az bir direnişle karşılaşıldığı için Hristiyan nüfus sürgün edilmedi ve sadece silaha sarılan yerleşimler yağmalandı. Selymbria, Epibatos ve Therapia istilacılara karşı koyunca es geçildiler ama muhtemelen bunları gözaltında tutmak üzere bazı birlikler geride bıraktı. Anadolu birliklerinin esas toplanma mıntıkası Bursa'ydı ve bunlardan üç alay, Konstantinopolis'i örtme görevinde Rumeli kıtalarına yardımcı olmak üzere Boğaz'ı geçti. Mart ayı boyunca çok sayıda azap ve sipahi, Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa'nın ardından Rumeli Hisarı'na geçti. Osmanlılar, daha son-

ra ağır toplarını Konstantinopolis surları önlerine getirdiler. Üç "Şahi" toptan en büyüğü çekmek için 60 öküz gerekiyordu. Karaca Paşa'nın birlikleri bütün bu toprakları surlardan 8 kilometre öteye kurdu-

Hatifi'nin *Hüsrev-ü Şirin*'inden "Hüsrev avlanıyor" minyatürü, Osmanlı işi, ykl. 1498. Osmanlı resmi canlı, renkli ve gerçekçi ayrıntılara doludur. Sağda, yerden bir kuş alan atlı yeniçeri dikkat çekiyor (Metropolitan Müzesi, Harris Brisbane Dick Fund, 1969, 62, 27, New York).

15. yüzyıl ortasında Floransa'da yapılmış olan Trabzon Sandukası'nın üstünde "Bizanslılar ve Türkler arasında savaş" sahnesi. Bizanslıların uzun takkeleri ve üst kenarları düz, armalı kalkanları dışında her iki taraf da neredeyse aynı görünüyor (Metropolitan Müzesi, New York).

lar. Bu esnada Baltaoğlu kumandasındaki Osmanlı donanması Gelibolu dışında toplanmıştı. Donanma, Mart ayında Konstantinopolis'e doğru yelken açtı ve Boğaz'da, Galata'nın hemen kuzeyindeki Diplokionion (Beşiktaş) Koyu'nda üslendi.

Bizanslılar hâlâ denize açılabiliyorlardı ve 1452-53 kışı boyunca Marmara Denizi'nin güney tarafındaki Kyzikos (Aydıncık) Yarımadası'na varana kadar kalan kadirgalarıyla Türk köylerine baskınlar yaptılar. Pietro Davanzo'nun gemisi, toplam 700 kişiyi taşıyan altı Ceneviz gemisini de arkasına takarak 26 Şubat'ta şehirden savuştu. Bunlar Bozcaada'ya güvenli bir şekilde ulaştılar, fakat Osmanlı donanmasının Mart ayında Konstantinopolis'e varışı, dış dünyayla iletişimi sağlayan gemilerin artık gece sessizce sıvışmaları gerektiğini anlamına geliyordu.

Osmanlı gemilerinin çoğu yeni olmakla birlikte eskileri de vardı ve bunların tamir edilmesi lazımdı; Baltaoğlu'nun donanmasının büyüklüğüne dair yapılan tahminler alabildiğine değişkendir. Osmanlı tarihçisi Aşıkpaşazade'ye göre, her büyüklükte 400 gemi mevcuttu. Kritovulos Osmanlı donanmasının 350 savaş ve nakliye gemisinden meydana geldiği-

ni öne sürer. Jehan de Wavrin'in son derece kesin rakamlar veren, muhtemelen resmi bir Burgonya belgesinden alınmış ilginç raporunda 18 parça savaş kadirgası, 60-70 parça daha küçük galita ve 16-20 parça kadar ışıkkampavya (küçük tekne) bulunduğu bilgisi yazılıdır. Giacomo Tedaldi ise bunların atları taşıyan nakliye gemileri olduğunu ifade eder. Bir diğer gerçekçi rapor, toplamda altı parça mavuna (büyük kadirga), 10 parça kadirga, 15 parça galita, 75 parça fırkate (*fusta*, bunlar kürekli kayıklardan daha büyük değillerdi), 20 parça at gemisi ve çok sayıda küçük kayık olduğunu bildirir.

Bizanslılar, Konstantinopolis surlarının içine hapsedilmişlerdi ki Rum tarihçi Frantzis imparatorun şehrin savunmasını güçlendirmek için nasıl çabaladığını şöyle anlatır: "İmparator sulh hâkimlerine (*tribunus*) cemaatlerinde yoklama yapmalarını ve asker, sivil ve ruhban sınıfı içinde eli silah tutabilecek adamların tam sayısı ile bunların sahip oldukları silahları tam olarak kaydetmelerini emretti. Hepsini söylenileni yaptı ve yoklama listelerini imparatora getirdiler. İmparator bana şöyle dedi: 'Bu görevi senden başkasına vermem, senin hesabın kuvvetli olduğu gibi sır tut-

6 NİSAN Osmanlıların ana kuvveti içtima noktalarından kalkarak yürüyüşe geçer; Rumeli ocakları öncü, kapıkulları merkez ve Anadolu ocakları artçı olacak biçimde tertiplenmiştir.

9-10 NİSAN Osmanlı topçuları yeniden mevzillendirilir; Aziz Romanos Kapısı (Topkapı) karşısındaki bir bataryada yer alan dev "Şahi" topu tamir edilir. 11 Nisan'da top ateşi açılır ve surların bir kısmı çöker.

17-18 NİSAN Osmanlılar gece boyunca surların orta kısmına (Mesoteikhion mintikası) saldırır. Kapıkulu bölükleri geri püskürtülür.

9 NİSAN Seyyar topçuya da sahip olan birlikler (muhtemelen sağ koldaki Anadolu askerleri) Studios Manastırı'nı (İmrâhor Camii) ele geçirmek üzere gönderilirler.

7 NİSAN Osmanlı yardımcı kuvvetlerinin ilk hücumu geri püskürtülür; surlarda açılan gedikler gece boyunca tamir edilir.

ANAHTAR

- A Halic zinciri
- B Blakhernai (Tekfur) Sarayı
- C Sultan Mehmed'in Mallepe'deki ordugâhı
- D Aziz Romanos Kapısı'ndaki İmparator Konstantinos
- E Baltacıoğlu komutasındaki Osmanlı donanması (y:100 gemi)
- F Zuan Venier komutasındaki 9-10 parça Bizans kadirgası
- G Alviş Diedo komutasındaki 16 parça Bizans savaş gemisi
- H Havarıyyun Kilisesi'nde konuşlanan Bizans ihtiyat kuvveti
- I Lukas Notaras komutasında Petron (Petri Kapı) mahallesinde yer alan Bizans ihtiyat kuvveti ve seyyar topçu
- J Halic'ten Marmara Denizi'ne dek uzanan Osmanlı kuşatma hatları
- K Muhtemelen bir top bataryasıyla beraber Zağanos Paşa'nın komutası altında olan Osmanlı birlikleri
- L Osmanlı dev topunun sonradan konuşlandırıldığı yer, 11 Nisan
- M Myriandhion (Mevlanakapı) bölgesi: Guistiniani Longo komutasındaki Ceneviz birlikleri

İMPARATOR KONSTANTİNOS

20 NİSAN Ceneviz-Papalık'a ait üç savaş gemisi ve bir Bizans ikmal gemisi Boğaz'a ulaştıklarında önleri Osmanlı donanması tarafından Akropolis Burnu'nda (Sarayburnu) kesildi. Devam etmekte olan deniz muharebesi, güneyden esen yerel rüzgârın etkisiyle doğru sürüklendi. Rüzgârın ikinci vakti dinmesi üzerine ise bu sefer akıntı gemileri Galata kıyısına attı. Güneş batarken yeniden esmeye başlayan bir güneydoğu rüzgârı sayesinde Hristiyan gemileri nihayet Halic'e huruç edebildiler. Halic zinciri yardım gemilerinin geçmesi için gevşetilirken zinciri savunan gemiler de dışarı çıkıp savaşa katıldılar.

KUŞATMANIN İLK SAFHASI, 2-20 NİSAN 1453

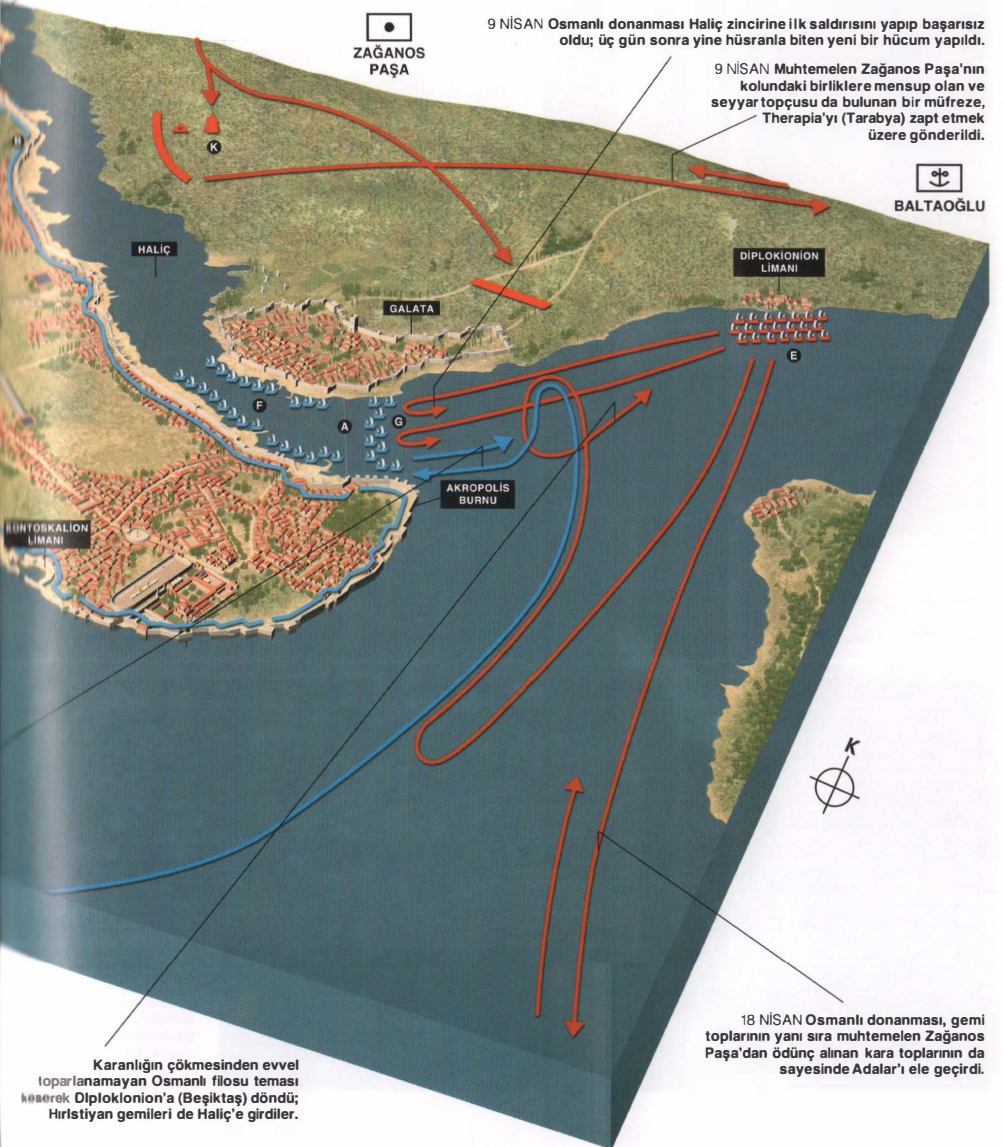
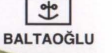
Konstantinopolis, Batı Avrupa'dan takviye kuvvetleri ulaşana kadar dayanabilme umuduyla Sultan Mehmed'in kuvvetlerine karşı kendini savunmaya hazırlandı.

6-7 NİSAN Osmanlı topçusu Kharisios Kapısı (Edirnekapı) surlarında gedik açtı.

9 NİSAN Osmanlı donanması Halic zincirine ilk saldırısını yapıp başarısız oldu; üç gün sonra yine hüsrarla biten yeni bir hücum yapıldı.

9 NİSAN Muhtemelen Zağanos Paşa'nın kolundaki birliklere mensup olan ve seyyar topçusu da bulunan bir müfreze, Therapia'yı (Tarabya) zapt etmek üzere gönderildi.

Karanlığın çökmesinden evvel toparlanamayan Osmanlı filosu teması kesilerek Dıploklonion'a (Beşiktaş) döndü; Hristiyan gemileri de Halic'e girdiler.

18 NİSAN Osmanlı donanması, gemi toplarının yanı sıra muhtemelen Zağanos Paşa'dan ödünç alınan kara toplarının da sayesinde Adalar'ı ele geçirdi.

İskendername'de yer alan "İskender'in ejderhayı katli" minyatürü. Tipik Osmanlı kıyafeti giyen İskender, bir yandan üstü örtülü arabayı sürerken diğer yandan da eğri kılıcını canavarın kafasına çalıyor (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 93b, St. Petersburg).

mayı da bilirsin.” Nitekim rakamlar o kadar azdı ki, Frantzis'ten durumu gizli tutması istendi.

Sakız Başpiskoposu Leonard şunları ekler: “Yunanların büyük bölümü barışseverdi; kalkanlarını ve mızraklarını, yaylarını ve kılıçlarını el alışkanlıkları olmaksızın, doğaçlama kullanıyorlardı. Çoğunluğun mığferi, metal ya da deri gövde zirhi vardı; kılıç ve mızrakla savaştılar. Yay ve arbalet kullanmakta mahir olanların sayısı, tüm surları tutmaya yetmiyordu.” 1.000 kadar Bizans askeri de geride ihtiyat olarak tutulmuştu.

Savunucuların durumu göz önüne alındığında denizciler daha iyi durumda görünüyordu ve Haliç'teki çeşitli gemilerin kendi başlarına dayanabilecekleri umuluyordu. Karadeniz'den eve dönüş yolunda Konstantinopolis'e sığınmış deneyimli mürettebatı olan güçlü İtalyan gemileri de bunlara dahildi. Bunlardan 26 tanesi savaş gemisi sayılabilirdi: beşi Cenova'dan, beşi Venedik'ten, üç tanesi Venedik

İstanbul'un kuzeyindeki küçük Vize kasabasında tecrit olmuş bir burç ve kasabanın tahkimatından artakalanlar. Bu savunma yapıları, 15. yüzyılın başlarında hala Bizans'ın elinde bulunan Trakya şehirleri için tipik sayılabilirler (Yazarın fotoğrafı).

hâkimiyetindeki Cirit'ten ve birer tanesi de Ankona, İspanya ve Fransa'dan gelmişti. On tane kadarı da Bizans bandıralıydı.

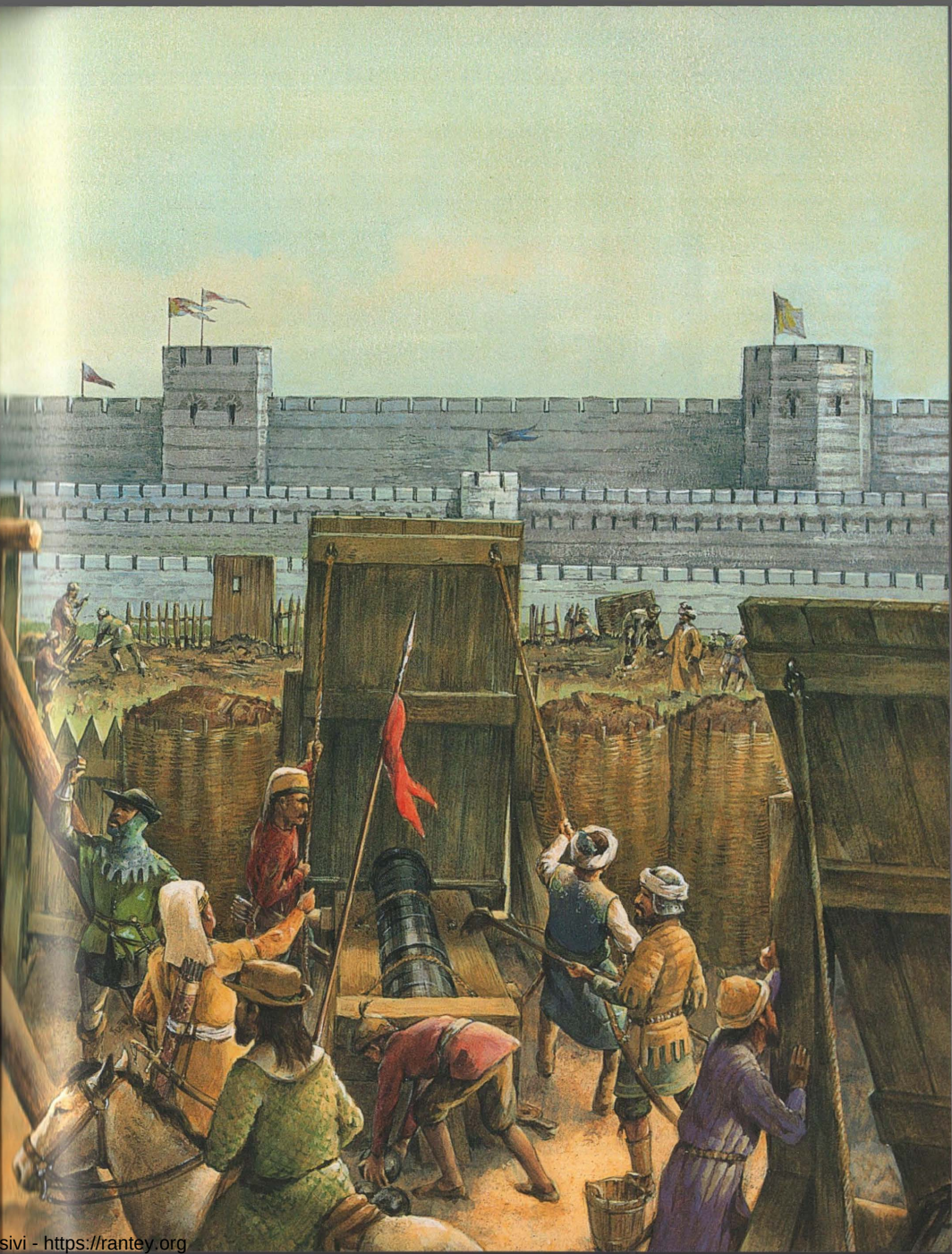
Haliç zinciri, 2 Nisan 1453'te, Cenevizli mühendis Bartolomeo Soligo'nun denetiminde çekildi. Galata'daki Cenevizli yetkililer tarafsız kalma kararı almışlardı, fakat bazı kişiler ve gemiler Konstantinopolis'in savunmasına yardım etmek için gizlice Haliç'i geçtiler. Şehirde yaşayan Venediklilerin *bailo* Girolomo Minotto komutasında savaşmaktan başka seçimleri yoktu. Nitekim XI. Konstantinos, Osmanlılara yakında Venediklilerle savaşacaklarını göstermek için Minotto'nun adamlarından surlar boyunca sancaklarıyla geçit yapmalarını istemişti. Blakhernai Sarayı'nın savunması *bailo*'ya verilirken, dört önemli kapının anahtarları da aynı şekilde Venediklilere emanet edildi. Pege Kapısı (Silivrikapı) ile Altın Kapı (İsa Kapı) arasındaki surlar Filippo Contarini'nin, Studios (Yedikule) mahallesiyse Jacopo Contarini'nin komutasındaydı. Haliç boyunca uzanan surların büyük kısmı Gabriele Trevisan'ın komutasındaki Venedikli ve Cenevizli gemicilere emanet edilmişti. Haliç'teki gemiler Alvise Diedo'nun, Haliç zincirini

Bir Sırp manastırının kapısı üstüne oyulmuş atlı savaşçı aziz rölyefi, 14.-15. yüzyıl. Batı tarzı hafif süvari teçhizatı kuşanmış görünen savaşçı, boynunu korumak için, bu dönemden başka resimlerde de görülen türde, katı malzemeden ve yekpare bir yakalı takmıştır (Radoslav narteks'i, batı kapısı, Joachim ve Anne Kilisesi, Studenica Manastırı; yazarın fotoğrafı).

15. yüzyılda Floransa'da yapılmış olan Trabzon Sandukası'nın ön yüzü. Eser, Haliç'teki birkaç geminin de (sağda) görülebildiği, stilize bir Konstantinopolis panoraması içerir (Metropolitan Müzesi, New York).

Edirne'den İstanbul'a giden yol, Silivri'nin (Selymbria) batısından denize kavuştuğundan sonra Marmara sahili boyunca devam eder ve ardından, karaya iyice sokulmuş iki koyla kesilir. Bu koylardan biri Büyükçekmece'de, diğeri de Küçükçekmece'dedir. Vize üstünden geçen diğer kara yolu muhtemelen Osmanlı ordusunun muazzam topunun geçirilmesine uygun değildi (yazarın fotoğrafı).

koruyan gemiler ise Zuan Venier'in komutasındaydı. Haklı olarak en fazla tehdit altında olduğu düşünülen Mesoteikhion (merkez) kesimindeki 2.000'den fazla Rum ve İtalyan'ın başında ise Giustiniani Longo vardı.

Açıktaki kalan Blakhernai Sarayı'nın etrafında hemen bir hendek kazma işi esas olarak, Azak'tan gelen büyük Venedik kadırgasının mürettebatına verildi; fakat güllerin etkisini azaltmak için surların dışına asılan yün balyaları ve deri tabakalar, Sultan Mehmed'in modern topları karşısında bir yarar sağlamayacaktı. Altın Kapı'dan Horaia Kapısı'na (Bahçekapı) kadar her burca, bir arbaletçi veya el topçusu refakatindeki okçular yerleştirildiği gibi Lukas Nota-

ras da Petrion mahallesine seyyar toplardan bir ihtiyat kuvveti koydu.

Sultan Mehmed ve Osmanlı kuvvetleri 23 Mart 1453'te Edirne'den ayrıldı ve Konstantinopolis'e yaklaşık 4 kilometre mesafede toplandı. Daha geç tarihli bir kaynak, esas Osmanlı ordugâhının Haliç'in öteki yakasında olduğunu öne sürer; burası belki de istihkâmcılar ve geri hizmetlilerin bulunduğu mınıktadır. Toplar, 14 veya 15 batarya halinde surlar boyunca yakın bir şekilde mevzilenmişlerdi. Böyle üç batarya, Urban Usta'nın *Baziliske* (Şahî) adını verdiği herhalde ikinci dev topu da dahil olmak üzere, Blakhernai Sarayı'nın karşısında yer almıştı. İki batarya Kharisios Kapısı (Edirnekapı),

s. 50-51:

MACAR URBAN USTA NEZARETİNDEKİ OSMANLI TOPÇULARI KUŞATMADAN ÖNCE DEV BİR TOPU MEVZİLENDİRİYORLAR (MART 1453)

Konstantinopolis kuşatmasındaki Osmanlı topları temelde Avrupa'dakilerle aynıydı ve Urban'ın en büyük topu da muhtemelen, dövme demir kasnakların yine dövme demirden çemberlerle birbirine tutturulması usulüne göre yapılmıştı. 15. yüzyılda büyük toplar rampalı hendeklerin içinde, seğirdim enerjisini emecek devasa kütüklerden bir kundak üzerinde mevzilendiriliyorlardı. Bu tür silâhların nişanlamasını değiştirmek yavaş ve zor bir işti. "Dev" Osmanlı topları, daha küçük topları da içeren bataryalara dahildiler. Bunlarla Konstantinopolis surları arasında, üstüne savunma çiti çekilmiş toprak bir sette bir şarmpolden oluşan ön cephe bulunuyordu.

dördü Aziz Romanos Kapısı (Topkapı), üçü Pege Kapısı ve iki ya da sayısı tam olarak bilinmeyen sayıda batarya da Altın Kapı'nın karşısında mevzilendi. Toplam 15 bataryada 69 parça Osmanlı topu olduğu belirtildiğine göre, bunların aralarına daha küçük toptarlardan kurulu başka bataryalar da yerleştirilmiş olsa gerektir. Bu 15 batarya şu şekilde teşkil edilmişti: Dörder parça küçük toptan kurulu beş tabya, dörder küçük ve birer büyük toptan kurulu dokuz tabya ve Aziz Romanos Ka-

pısı önünde dört parça büyük toptan oluşan bir tabya. Söylendiğine göre toptarın en büyüğü yaklaşık 550 kilo, ikincisi 360 kilo, diğerleri de 230-290 kilo arasında güllerle atıyorlardı. Top bataryaları, 11 Nisan'a kadar kuruldukları kesin olan bir düzinden fazla salmalı mancınıkla da (*trebuchet*) destekleniyorlardı.

Avrupa'ya dönersek, Papalık üç büyük Ceneviz gemisine doldurduğu silah ve mühimmatı nihayet Mart sonu-Nisan başı gibi yola çıkarmıştı, fakat çok

1453'TE KONSTANTİNOPOLİS ŞEHİRİ

İstanbul surlarının Altın Kapı'nın kuzeyinde yer alan ve görece iyi korunmuş bir diğer kısmı; esas Osmanlı taarruzunun odak noktası olan Bayrampaşa'ya (Lykos Vadisi) doğru alçalır (yazarın fotoğrafı).

geçmeden bunlar Sakız'da fırtınaya yakalandılar. Venedikliler daha da yavaş tepki verdiler: Loredan'ın Konstantinopolis'e doğru yola çıkması 11 Mayıs'ı buldu. Birkaç gün sonra kuşatmanın başladığı haberlerinin gelmesi neredeyse paniğe yol açtı ve Bozcaada'da Loredan'a katılmak üzere üç savaş gemisinin daha yola çıkması emredildi. Konstantinopolis kuşatması esnasında, söylendiğine göre, Macar krallığı baş serdarı Hünyadi Yanoş deniz yoluyla çıkarma yapıp Osmanlıları geriden çevirmeyi planlamıştı; fakat bu bir sonuç vermedi.

KUŞATMA BAŞLIYOR

Haliç zincirinin çekildiği gün olan 2 Nisan'da, Sultan II. Mehmed'in maiyetindekiler Aziz Romanos Kapısı'na karşı Maltepe'de çadırlarını kurdular. Ayın 6'sında Osmanlı ordusunun tamamı içtima

Süleymanname'deki "Hz. Süleyman'a eşlik eden melekler" minyatürü, 15. yüzyıl sonu. Meleklerden biri kral-peygamberin gürzünü, ikincisi kılıcını ve üçüncüsü de matarasını taşıyor (Chester Beatty Kütüphanesi, Dublin).

tertibinden intikal tertibine geçti ve Konstantinopolis'e 1,5 kilometre kala namaz için durulduktan sonra kuşatma mevzilerine girildi. Şimdi Rumeli ocakları solda, sultan ortada ve Anadolu ocakları sağdaydı. Ordunun, muhtemelen çoğu yardımcı birlikler ile gönüllüler ve hassa alaylarından oluşan bir kısmı geride tutulmuştu. Kasım Paşa kumandasında küçük bir birlik Galata'yı örtmek üzere gönderilirken, Zağanos ve Karaca paşalar birkaç bin adamla birlikte Haliç'i öteki taraftan işgal etmeye gittiler.

Başpiskopos Leonard'ın kaydettiğine göre, Osmanlı ordusu ilerlediği esnada askerler "kendilerini korumak için ağaç dalları ve filizlerinden örülmüş siperlikler taşıyorlardı." Leonard ayrıca, bu noktada yani kuşatma mevzilerine girmelerinden önce onlara saldırılabileceğini öne sürmüştür. Marmara kıyısından Haliç'e uzanan söz konusu mevzilerin merkezinde 4 kilometreden uzun bir siper hattı bulunuyordu. Bu hattın önünde toprak bir set; setin üzerinde de kapıları ve ahşap kuleleriyle tam tek mil bir ahşap şarmpol vardı. Şimdi iki taraf birbirine o kadar yakındı ki Türkler, Rumların uzun sakallarıyla dalga geçiyorlar ve bu sakallardan köpek tasmaları yapacaklarını söyleyip tehditler savuruyorlardı.

Konstantinopolis önlerindeki Osmanlı ordusunun büyüklüğü inanılmaz derecede abartılmıştır; bu kuvvet en fazla 80.000 muharip askerden meydana gelmiş olabilir. O an yaya savaşmalarına karşın askerlerin çoğunluğu süvariye. Gerçeğe herhalde en yakın bilgiyi yine Giacomo Tedaldi veriyor: "Kuşatmada toplam 200.000 kişi vardı ve bunların 60.000'i askerdı (kalanlar işçiler ve geri hizmet kıtalarıydı), bu askerlerin de 30-40 bini süvariye."

İmparator XI. Konstantinos 6 Nisan sabahı Aziz Romanos Kapısı'nda Giustiniani Longo'ya katıldı. Osmanlı topları aynı gün ateşe başladılar ve ertesi gün de işlerine devam ederek Kharisios Kapısı

yakınındaki surların bir kısmını yıktılar. İkinci gün, Urban'ın Blakhernai Sarayı karşısına kurulan büyük topu aşırı ısındı. Bu sorun, her atıştan sonra topun içinin yağlanmasıyla geçici olarak çözüldü, fakat 11 Nisan günü top ya çatladı ya da gaz sızdırmaya başladı. Osmanlı topçularının yaşadığı daha yaygın bir sorun, Nisan çamurunda toplarının kaymasıydı.

Zincir ve madeni levhalar kullanılarak yapılmış olan bir Osmanlı piyade zırhı takımının önden ve arkadan görünüşü, 15. yüzyıl. Müflet sivri uçludur ve baldır zırhlı levha metaldendir. (Metropolitan Müzesi, New York).

Bu oyma figürler, Venedik'in hüküm sürmüş olduğu Dalmasya'da, Ortaçağ sonundan bir evin kapısının üstündedirler. 1441-1473 yılları arasında tarihlenen figürler, İtalyanların Balkanlar etrafındaki kolonyal ileri karakollarını savunmuş, tepeden tırnağa zırhlı piyade ya da denizcileri gösterir (Ulica Juja Barakovića, Šibenik, no. 18; yazarın fotoğrafı).

İlk Osmanlı saldırısı muhtemelen 7 Nisan'da, surların ortasına yapılan top ateşleriyle başlamıştı. Okçular ve el topçularının örtme ateşi altında, yetersiz teçhizatlı başıbozuklar ile gönüllüler coşkuyla ileri atıldılar, fakat en dış siperdeki savunmacılar bunları nispeten kolayca geri püskürttüler. Hasar gören surlar ertesi akşam tamir edildi. Bu sırada, Bocchiardi kardeşlerin idaresindeki Bizans topları en büyük top çatlayınca kadar özellikle etkili olmuştu. Bundan sonra Bizans topları daha ziyade anti-personel ateşiyle sınırlı kaldı; her bir silah, ceviz büyüklüğünde beş-on mermi atabiliyordu.

Kuşatmanın ilk günlerinde savunmacılar birkaç huruç teşebbüsünde bulundularsa da Giustiniani bunun faydadan çok zarar getirdiğine karar vererek adamlarını dış siperlerden ana surlara geri çekti. Bundan sonra kısa bir ara verildi ve Sultan Mehmed birkaç bataryanın yerlerinin değiştirilmesini emret-

ti. 11 veya 12 Nisan günü Osmanlılar tekrar top atışına başladılar. Namlulara irtifa verme ve nişan almaya dair sorunlara rağmen bombardımana aralıksız devam edildi. Dukas'a göre, bu sıralarda bir Macar elçisi gözlemci olarak Osmanlı karargâhına ulaşmış ve toplarını en iyi nasıl yerleştireceklerine dair Türklerle tavsiyeler vermişti. Osmanlılar, kuşatmanın başından beri tek bir noktaya nişan almışlardı, ama elçi onlara, yapıyı zayıflatmak için bir üçgen oluşturacak biçimde üç ayrı noktaya gülle atmalarını ve ardından dev "Şahi" toplarından biriyle üçgenin ortasına son bir öldürücü atış yapmayı öğretti. Giacomo Tedaldi, sultanın toplarının her gün 500 kilo barut tükettiği 100-150 arasında atış yaptığını rapor etmiştir. Büyüklükleriyle savunmacıları dehşete düşüren bu top gülleleri Osmanlılar için de, canlarını büyük tehlikeye atmalarını ve tekrar kullanmak üzere bunları hendeklerin içinden ağlarla toplamalarını gerektirecek denli kıymetliydiler.

Sultan, esas Bizans savunma hattının dışında yer alan Therapia ve Studios kalelerini almak üzere hafif topçu birliklerini gönderdi; öte yandan, Osmanlı donanmasının Haliç zincirine karşı bodoslamadan yaptığı ilk hücum bir hataydı ve Baltaoğlu, Karadeniz'den gelecek gemileri bekleme kararı aldı. Ayın 12'sinde Osmanlı donanması tekrar geri çekilmek zorunda kaldı çünkü sayıca daha az olan Hristiyan donanmasının bazı yüksek bordalı gemileri kimi Osmanlı gemilerini çembere almaya çalışmıştı.

Osmanlılar, surların ortası olan *Mesoteikhion* kısmına 17 Nisan'ı 18'e bağlayan gece beklenmedik bir saldırı gerçekleştirdiler, fakat dört saatlik bir muharebeden sonra savunmacılar onları geri püskürttü. Muhatemelen ertesi gün, Osmanlı savaşçılarının moralini

ayakta tutmak için donanma Adalar'ı almayagönderildi. İki gün sonra silah, asker ve gıda taşıyan üç büyük Ceneviz-Papalık gemisi yanlarında Sicilya'dan zahire getiren büyük bir Bizans gemisiyle birlikte Konstantinopolis açıklarında görülünce Osmanlı donanması ciddi bir yenilgi yaşadı. Bu imdat gemileri fark edilmeden Çanakkale Bogazı'nı geçmişlerdi. Öfkeli sultan, Baltaoğlu'na onları ya yakalaması ya da canlı dönmemesini emretti. Hristiyan gemilerinin yelkenleri, etraflarına üşüşen küçük Osmanlı gemileriyle kaplı denizin ortasında birer ada gibi yükseliyorlardı. Osmanlılar, rüzgâr ters estiği için sadece kürek çekerek yaklaşabiliyorlardı; fakat kürekleri birbirine dolaştı ve Hristiyan gemilerinin yüksekliği Bizanslılara büyük avantaj sağladı. Baltaoğlu'nun bu gemilere ram-

Büyük İskender'in gemilerinden birinin denizde başka bir gemiyle karşılaşmasını gösteren, *İskendername*'den bir minyatür. Stilize çizimlerine rağmen gemiler esasen gerçekçidirler ve Hint Okyanusu tarzından ziyade Akdeniz modelindedirler (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 157b, St. Petersburg).

Asya tarzı uçbükümlü bileşik yayı ve belinde sadağıyla bir okçu. Buna karşın sanatçı, figürün başına biraz kafa karıştırıcı siperlikli bir miğfer yerleştirmiştir. Bu az bilinen duvar resmi, Bizanslı Mora Despotluğu'nun başkenti Mistra'da inşa edilmiş son büyük kilisede yer almaktadır (Pantanassa Kilisesi, Mistra; yazarın fotoğrafı).

8-12 MAYIS Osmanlıların sürekli top atışları Kalıgarla Kapısı surlarında gedik açar. 12 Mayıs akşamı boyunca süren Osmanlı hücumu Blakhernal Sarayı'na nüfuz eder, fakat gece yarısı geri püskürtülür.

Giustiniani Longo ve Ceneviz birlikleri Lykos (Bayrampaşa) Vadisi'ndeki imparatora destek vermek üzere ayrılınca, Myriandrion mahallesinin savunmasını Bocchiardi kardeşler üstlenirler. En kalabalık Bizanslı ve Cenevizli asker grubu Longo'nun komutası altında olup Osmanlıların taarruz ettikleri Mesoteikhion kesimini savunmaktadır.

7-8 MAYIS Mesoteikhion bölgesindeki hasarı surlara Osmanlıların düzenlediği gece saldırısı geri püskürtülür.

21 NİSAN Osmanlı topçuları Aziz Romanos Kapısı'na yakın bir yerde surların bir kısmını çökertir ve hendek kâmen moloza dolar. O noktadan Osmanlı hücumu olmayınca 21-22 Nisan gecesi savunmacılar gediki kapatır.

25-30 NİSAN Top ateşi Aziz Romanos Kapısı'nın kulelerinden birini yıkar ve hemen yanındaki surlarda gedikler açar. Diğer bataryalardaki top sayısı azaltılır.

Osmanlıların ahşaptan yapılmış büyük kuşatma kulesi 18-19 Mayıs gecesi barutla harap edilir.

3-5 MAYIS Küçük bir Venedik gemisi beklenen imdat filosunu aramak için Çanakkale Boğazı'nın ardına yelken açar; ama 23 Mayıs'ta elleri boş geri döner.

Haliç zincirini savunanlar hariç tüm Venedik gemileri Prosporon (Hocapaşa, Eminönü) limanında veya çevresinde toplanır; Gabriele Trevisan komutasındaki mürettebat Blakhernal Sarayı'na savunmaya gönderilir. Gemilerin komutası Alvise Diedo'ya bırakılır.

İMPARATOR
KONSTANTİNOS

KUŞATMANIN İKİNCİ SAFHASI (21 NİSAN-25 MAYIS 1453)

Konstantinopolis surlarını savunan birliklerin çoğu yan taraflara dağılmış ya da sorumlu oldukları sur boyunca yayılmışlardı. Osmanlılar gemilerini karadan yürütüp Haliç'e indirerek Bizanslıları şoka uğrattılar.

MAYIS BAŞI Kharisios Kapısı'na karşı Osmanlı ordusundaki Sırp madencilerin gerçekleştirdikleri ilk lağımlama teşebbüsünden zemin uygun olmadığı için vazgeçilir. İkinci teşebbüsün hedefi Kaligaria Kapısı ile bitişlik surlardır. Açılan lağım 16 Mayıs'ta tamamlanan bir karşı lağımla tahrip edilir; Blakherna'deki diğer lağımlar 25 Mayıs'ta etkisiz hale getirilir (toplam 14 lağım).

19 MAYIS Osmanlı mühendisleri Halliç'in üzerinde, Blakherna'ya yakın bir yerde, bir tombaz köprü kurarlar; Bizanslıların köprüyü yakma girişimi bertaraf edilir. Blakherna'yı topa tutmak için yeni tabyalar yerleştirilir.

14 MAYIS Blakherna mahallesine ateş açan bataryaları takviye etmek için, Galata'nın ardındaki ve Halliç'in kuzeyindeki toplam tombaz köprü üzerinden kaydırılır.

Bocchiaridi kardeşlerin komutasındaki birlikler Kerkoporta'yı kullanarak etkili bir kanat taarruzu gerçekleştirirler.

21-22 NİSAN Sultan II. Mehmed, havan topu gibi ateş edebilecek şekilde mevzileştirildiği toparla Galata üzerinden ağırına atışlarına başlar ve Halliç'teki Hristiyan donanmasını ateş altına alır. 72 parça küçük Osmanlı gemisi ahşap kızaklar üzerinden kaydırılarak karadan Halliç'e indirilir.

28 NİSAN Diplokionon'da yatan Osmanlı gemilerini yakmak üzere savunmacıların kadirgalarını Giacomo Coco komutasında yaptıkları şafak taarruzu yenilgiye uğratılır ve Coco öldürülür. Sağ kalanlar muhtemelen gerisikeri Halliç'e firar ederler.

16-17 VE 21 MAYIS Büyük Osmanlı kadirgaları Halliç zincirine karşı top ateşine başvurmaksızın gösteri taarruzunda bulunurlar.

Hristiyan gemileri Halliç'in doğu ucunda savunma tertibi alırlar.

ANAHTAR

- A Halliç Zinciri
- B Blakherna Sarayı
- C Sultan II. Mehmed'in Maltepe'deki karargâhı
- D İmparator Konstantinos ve Mesoteikhien bölgesi savunucuları
- E Hamza Bey komutasındaki Osmanlı donanması
- F Tombaz köprü
- G Zağanos Paşa ve topçular
- H Sırp yardımcı kuvvetleri
- I Osmanlı destek kuvvetleri
- J Nikeforos Paleologos'un seyyar ihtiyat birliklerine katılan Bizanslılar
- K Havarıyun Kilisesi civarındaki Bizans ihtiyat birlikleri
- L Osmanlı dev topu

HAMZA BEY

GALATA

AKROPOLIS BURNU

MARMARA DENİZİ

DİPLOKIONION LIMANI

KONTOSKALION LIMANI

GIACOMO COCO

Osmanlı devriye gemileri.

Günümüzde "Tekfur Sarayı" adıyla bilinen Bizans yapısı Blakhernai Sarayı'nın yıkıntıları. Ana yapı 12. yüzyıla tarihlenmekle birlikte yıllar içinde tadil edilmiştir (yazarın fotoğrafı).

pa etmek yahut yakmak için yaptığı tüm teşebbüsler başarısız oldu. Bununla birlikte öğleden sonra rüzgâr dindi ve deniz muharebesi kıyıya doğru sürüklendi. Heyecanlanmış genç sultan çaresizce haykırarak atını denize sürüyor, Baltaoğlu'na denizcilikle ilgisi olmayan beyhude emirler yağırdırıyordu. Duymazlıktan gelen Kaptan-ı Derya, daha küçük gemilerini geri çekti ve top taşıyan büyük gemileriyle saldırıya geçti; ne var ki bu gemi toplarının irtifası düşman güvertelerine ateş açamayacak kadar az olduğu gibi kalibreleri de gemilerin gövdelerine zarar veremeyecek kadar küçüktü. Böylece Baltaoğlu rampa etme yolunu seçti. Sultan gitgide hiddetlenirken Kaptan-ı Derya gözünden yaralandı. Sonunda, güneş batarken aniden yeni bir rüzgâr çıktı. Hristiyan gemileri daha küçük Osmanlı gemilerini bir kenara iterek son sürat Haliç'e yöneldiler; o esnada gevşetilen zincire mukayyet olmak üzere de üç Venedik gemisi huruç etti. Artık karanlık çökmüyordu; gemilerini bir araya toparlayamayan Baltaoğlu, Diplokionion'a dönüş emri verdi.

Bualeniye'nin ilgisavunmacıların moralini yükseltirken Osmanlılar üstünde ciddi bir etki yarattı. Osmanlı kaynakları ordugâhta rakip hiziplerin belirdiğinden de söz ederler. Böylece ertesi gün Baltaoğlu sultanın

huzuruna çıkarıldı ve herkesin önünde, idamla tehdit edildi. Gerçi II. Mehmed'in böyle mert ve yetenekli bir komutanı öldürtme niyetinde olması pek mümkün görünmemektedir ve Kaptan-ı Derya'nın maiyetindekiler amirlerinin cesaretine dair tanıklıklarını muhtemelen dile getirmişlerdir. Yine de, kellelerin uçması gerekiyordu. Görevinden alınan Baltaoğlu kırbaç cezasına çarptırıldı ve donanmanın başına Hamza Bey getirildi. Bundan sonra sultan, durum değerlendirmesi yapmak üzere komutanlarını Diplokionion'a topladı. Çandarlı Halil Paşa, Konstantinopolis üstünde siyasi hakların tekrar tesisi ve yıllık 70 bin altın vergi karşılığında kuşatmayı kaldırma teklifini getirdi. Zağanos Paşa, diğer vezirler ve sultanın hocası Şeyh Akşemseddin ise kuşatmanın devamını savundular. Hükümdar da onlarla hemfikir idi.

OSMANLILAR HALİÇ'İ ELE GEÇİRİYOR

Sultan, Osmanlı gemilerindeki topların çoğunu indirtti ve Haliç zincirini savunan İtalyanlar ile Bizanslıları ateş altına almak üzere bunları kıyıya kurdurttu.

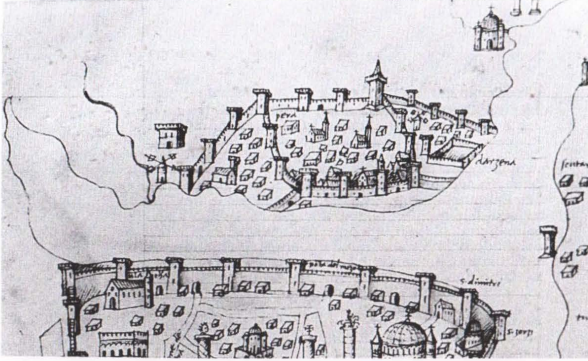

ÜSTTE Boğaz'ın Avrupa yakası, Tarabya yakınları. Geç Bizans dönemindeki Therapia ileri karakolunun tüm izleri kaybolmuş gibidir. Bizans devrinde büyük oranda göz ardı edilen bu bölge, fetihten sonra revaç bulmuştur (yazarın fotoğrafı).

SAĞDA Galata'nın Ortaçağ tahkimatından geriye bir tek, esas itibariyle şehrin en üstündeki bir istinat noktası olarak inşa edilmiş bulunan Galata Kulesi kalmıştır. Sonraki yüzyıllarda bu kule, Osmanlı İtfaiye teşkilatı tarafından gözetleme amacıyla kullanıldı. Kitabın yazıldığı günlerde Galata Kulesi, İtalyan Banca di Roma'nın camlarla kaplı Türkiye bürolarını da pek münasip şekilde içeren hareketli bir ticaret merkezine hâkimdi (yazarın fotoğrafı).

Cristoforo Buondelmonti'nin *Liber Insularum* adlı eserinin biraz daha geç tarihli bir nüshası, yazarının ünlü Konstantinopolis haritasının basitleştirilmiş bir örneğini de içerir. Burada yer verilen kesit, Haliç'i ve yukarıdaki Ceneviz Galata'yı gösteriyor. Galata surlarının sol tarafında, Osmanlıların kadirgalarını indirdikleri Pınarlar Vadisi'nde (Kasımpaşa) bir yel değirmeni görülür. Sağ üst köşedeki kilise ve iki sütun, Osmanlı donanmasının kuşatma boyunca karargâhını kurduğu Diplokionion limanını göstermektedir.

Diplokionion Koyu günümüzde, Dolmabahçe Sarayı'nı ve Kadıköy (Asya yakası) vapurlarının rıhtımını ihtiva eden Beşiktaş semtidir. Osmanlı kadirgaları muhtemelen, uzakta büyük gemilerin görüldüğü Boğaz sahilinden karaya çıkarılmışlardır.

s. 62-63:

KARADAN YÜRÜTÜLEN OSMANLI GEMİLERİ HALİÇ'E İNDİRİLİYOR (22 NİSAN)

Osmanlı savaş gemilerinin Galata'nın arkasındaki tepelerden kızaklar üstünde uzun bir sıra halinde kaydırıldığını gören Konstantinopolis halkı dehşete kapılır. Boğaz'dan alınıp öküz ve insan gücüyle Pınarlar Vadisi (Kasımpaşa) diye bilinen noktaya taşınan kadirgalar görünüşe bakılırsa çarpışmaya hazırdır. Sonuç olarak, savunmacılar Haliç'te hâkimiyeti yitirmişlerdir ve Osmanlı kadirgaları, kuzey surlarını tehdit edebilecek bir konumdadır.

Ne var ki hedeflerin çoğu Galata kolonisi tarafından perdelenmekteydi. Sultanın yeni bir uzun menzilli havan topunu tam da bu sırada ve bu sebeple tasarladığı tevâtür edilir. II. Mehmed'in biyografisini yazan Rum tarihçi Kritovulos'a göre, alelade bir top çok yüksek bir irtifa verilerek tekrar mevzilelendirildi ve sultan onlara, "menzili hendeseyle hesap etmeleri" emrini verdi. Bu, yeni bir bilim dalı olan *balistik*'in tarihte ilk kullanıldığı anlardan biridir.

Bu esnada Boğaz'dan, Galata'nın arındaki tepelerden aşağı Haliç'e doğru ahşap kızaklar döşemek suretiyle bir yol yapımına başlanmıştı – daha doğrusu muhtemelen başlanmış olan işe hız verilmişti. Osmanlı donanması zinciri aşamıyorsa, küçük savaş gemileri karadan götürülecekti. Genel kanı, Sultan Mehmed'in birkaç yıl önce kadirgalarını Adige Nehri'nden Garda Gölü'nün kuzey ucuna taşıyan Venediklileri taklit ettiği yönündedir gerçi ama, İslam tarihinde Müslüman komutanlar benzer eylemleri çok daha önce gerçekleştirmişlerdi. Selahaddin Eyyubi 12. yüzyılda yarı sökülmiş savaş gemilerini Kızıldeniz'den Nil'e taşıtmış ve Memlûklar daha 1424 gibi yakın

Osmanlıların Konstantinopolis'i fethini betimleyen resimlerin en erken örneklerinden birisi, Moldova'daki bir manastır kilisesinin dış yüzeyindedir ve 16. yüzyılda yapılmıştır. Ön planda bir Türk'ü atından aşağı düşüren Hristiyan atlı, muhtemelen Boğdan hükümdarı Büyük Ştefan'ı temsil eden bir alegoridir (Moldavita Manastır; yazarın fotoğrafı).

bir tarihte, kadirgalarını parçalar halinde Kahire'den Süveyş'e götürmüşlerdi.

Galata'nın arkasındaki en alçak arazi denizden yaklaşık 70 metre yükseklikteydi ve Osmanlıların kızaklar döşedikleri yol, günümüzdeki Tophane'den bugünkü Taksim Meydanı'na doğru çıkıyor, sonra da Kasımpaşa'ya iniyordu. Kızak yolu, siğ kazılmış hen-

deklerin içine kalaslar döşenmesi ve bunların sürtünmeyi azaltmak üzere yağlanmasıyla yapılmıştı. İş 22 Nisan'da tamamlandı ve tekerlekler üzerindeki gemiler toparın örtme ateşi perdesi altında çekilerek tepelerden aşırıldı. Denize indirilirken yelkenleri hazır ve çekirdek mürettebatları içlerindeydi. Sonuç itibarıyla Osmanlı donanmasının 30 parça kadirga da dahil 72 parça küçük gemisi Kasımpaşa'ya dikkatle indirildi ve Boğaz'da sadece büyük gemiler kalmış oldu. Savunmacılar Haliç üzerindeki hâkimiyetlerini kaybettiler ve tehdit altındaki deniz surlarını savunmak için diğer mıntikalardan buraya adam kaydırmak zorunda kaldılar. Konstantinopolis'in kuşatması tamamlanmıştı.

Tahminen Boğaz'daki Osmanlı donanmasının şimdi iyice zayıfladığına inanan savunmacılar ateş gemileriyle saldırdılar. 28 Nisan günü şafak sökmeden iki saat önce Giacomo Coco komutasında bir baskın harekâtına girildi. Coco'nun pamuk ve yün balyalarıyla dolu iki büyük gemiden oluşan filosuna Gabriele Trevisan ile Zaccaria Grioni'nin kadirgalarıyla üç küçük gemi eşlik ediyordu. Söylenişine

göre Coco sabırsızlıkla ileri atılarak planı bozdu. Osmanlı gemileri ateş açtılar ve Coco'nun gemisi tüm mürettebatıyla batırıldı. Trevisan'ın kadirgası da isabet aldı, fakat güçbela Haliç'e geri dönmeyi başardı. Osmanlılar da bir gemi kaybetmelerine rağmen bir buçuk saat süren şiddetli deniz muharebesinden zaferle çıktılar.

1453'te yapılmış bir duvar resminde *Megas Doukas Demetrios* ile Aziz Nestorios. Sağ taraftaki Demetrios, Bizans'ın son asker asilzadelerinden birinin kıyafetleriyle resmedilmiştir (Büyük Meteoreon Katedrali, Meteora).

Alvise Longo, Venedik'ten 19 Nisan'da planlandığı gibi 16 gemiyle değil ama tek bir kadirgayla yola çıktı. Hal böyleyken dahi, Ege'de Loredan'ın gelmesini bekleme emri almıştı. Bu arada İmparator Konstantinos bu yardım filosunu aramak üzere bir keşiş gemisi gönderdi. Türkler gibi giyinmiş on iki gönüllü mürettebat, Osmanlı bandırası çektikleri gemileriyle 3 Nisan'da Konstantinopolis'ten çıktılar ama Çanakkale Boğazı açıklarında beklenen yardımın izini bulamadılar ve 23 Mayıs'ta verdikleri rapor Konstantinos'u umutsuzluğa düşürdü. Öte yandan Sultan Mehmed, Batı'dan beklenen filonun geçekten de gelebileceğini düşünerek kaygılanıyordu. Giacomo Tedaldi'ye göre, Eğriboz'da nihayet bir araya gelecek dokuz parça kadirga ve 20 diğer gemi, şehrin düşmesinden bir gün önce dahi varabilse Konstantinopolis kurtulabilirdi – fakat bu gerçekleşmedi.

Savunmacılar, Osmanlı gemilerini püskürtmek umuduyla 3 Mayıs'ta Haliç üzerindeki surlara top yerleştirdiler. Daha da çarpıcı bir gelişme, Sultan Mehmed'in yeni tasarladığı ve 5 Mayıs'ta ateşlenen uzun menzilli havan topuydu. Başta hatalı nişan alıyordu, fakat Kritovulos'a göre, "tekrar ateşlendi ve güllesi muazzam bir yüksekliğe eriştikten sonra müt-hiş bir hız ve gümbürtüyle düşerek bir kadirgayı tam ortasından vurdu..." Kurban, Galata yakınlarında demirlemiş, görünüşte tarafsız bir Ceneviz ticaret gemisiydi ve anında batmıştı.

Süleymanname'nin ön yüzünde yer alan minyatürlerin en alt sırasında, muhtemelen Hz. Süleyman'a ait iki atı tutan bir seyis resmedilmiştir. Her iki binekte de eyer yoktur, fakat eyer örtüleri palan koloniarıyla tutturulmuştur (*Süleymanname*, Chester Beatty Kütüphanesi, Dublin).

Osmanlıların İstanbul'u fethini takip eden birkaç on yıl içinde Kuzey Suriye Osmanlılar ile Memlûklar arasında bir savaş bölgesi olacaktı. Dolayısıyla soldaki irili ufaklı top gülleri ve sağdaki süslü top kuyruğu her iki tarafa da ait olabilir (Kale Müzesi, Halep; yazarın fotoğrafı).

Haliç'te devam eden müsademeler neticesi zinciri koruyanlar hariç tüm Hıristiyan gemileri küçük Prosporon Limanı'na çekilmek zorunda kaldılar ve mürettebatları Blakhernai semti (Ayvansaray) civarını savunmaya gönderildi. 16-17 ve 21 Mayıs günleri başarısız saldırılar gerçekleştiren Osmanlı donanması için zincir bir sorun olmayı sürdürüyordu. Aynı zamanda Osmanlı mühendisleri Haliç'in daha yukarısına, arabaları ve topları taşımaya yetecek bir tombaz köprü inşa ettiler. Bizanslıların Rum ateşiyle bu köprüyü ortadan kaldırma girişimleri boşa çıktı ve Haliç'in iki yanındaki Osmanlı kuvvetleri arasında bu bağlantının çok yararlı olduğu anlaşıldı.

Şehir surlarının topa tutulmasına devam edildi ve 2 Mayıs'ta muazzam *Baziliske* (Şahi) eski mevzi-ine tekrar yerleştirildi. Aynı 6'sında Aziz Romanos Kapısı karşısına yerleştirilmiş toplara eklenen yenileri bir gedik daha açtılar ve bu gedik ertesi günü genişletildi. Fakat açılan yol hâlâ sadece 3 metre genişliğindeydi ve ertesi geceki Osmanlı saldırısı başarısız oldu. Balkan ve Türk kaynaklarını kullanan Aleksandros İpsilantis'e göre bu, Murad Paşa'nın komutasındaki Osmanlı askerlerine savunmayı ya-

1480'lerde neshedilmiş elyazması bir Osmanlı külliyyatındaki bu enfes minyatür, ak börkleriyle yeniçerileri ve çeşitli giysiler ile üniformalara bürünmüş maiyetleriyle oturan bir şehzadeyi göstermektedir (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 989, vr. 230r, İstanbul).

Beşiktaş-Kadıköy vapurundan Halic'in ağzına, yani meşhur Halic zincirinin çekildiği yöne doğru bakış (yazarın fotoğrafı).

rip içeri girmek için bir fırsat gibi görünmüştü, ama Rhangabe adlı bir Rum asilzade nihayet son nefesini vermeden önce Murad'ın bacağına koparınca hücum boşa çıktı. Giustiniani ve *vojvoda* Theodoros, arkalarından da İmparator Konstantinos, Lukas Notaras ve *Eparchos* Nikola mücadeleye katılana değin Bizanslı savunmacıların her an hezime uğraması mümkün görünüyordu.

8 ve 11 Mayıs tarihleri arasında Kaligaria Kapısı (Eğrikapı) yakınında yeni bir gedik açıldı ve bunu, Osmanlıların ayın 12'sinde Blakhernai Sarayı'na gir-

dikleri bir saldırı izledi; ancak saldırganlar geri püskürtüldüler. Osmanlı topları yeniden mevzilendirildi ve namluların büyük kısmı en ümit verici nokta gibi gözüken Aziz Romanos Kapısı karşısında konuşlandırıldılar. Muhtemelen pek etki yaratmamış olan mancınıklardan bahis yoktur, fakat Osmanlı askerleri surların altında lağım kazmaya başlamışlardı. Lağım-cıların çoğunu Sırp *despotu* tarafından gönderilen ve Zağanos Paşa'nın emrinde bulunan Sırplar oluşturuyordu. İlk tüneller Kharisios Kapısı'na doğruydı, fakat Lykos (Bayrampaşa) Vadisi'ndeki zeminin bu iş

s. 68-69:

OSMANLI ORDUSUNDAKİ SIRP LAĞIMCILARIN YERALTINDA YENİLGİSİ (16 MAYIS)

Sırp ve Bizanslı lağımçıların yeraltında verdikleri mücadele, Konstantinopolis kuşatmasının en az bilinen cephelerinden biridir. Osmanlı zabıtları idaresindeki Sırplar, Blakhernai Sarayı'nın etrafındaki tek kat 12. yüzyıl surunun altında lağım patlatmak için tünel kazmaya çalışmışlardı; fakat savunmacılar her tünele müdahale ettiler ve düşmanlarını duman veya su bastırarak boğdular. En azından bir defa hasım lağımçıları toprağın altında girtlağa girtlağa dövmek durumunda kalmışlardı.

Karadeniz Boğazı'nın kuzey ağzının hemen batısında yer alan Kilyos, Rusya tarafından esen şiddetli fırtınalara tamamen açık durumdaki Trakya sahilinde pek az limanlık koy vardır. Yine de Kilyos, 15. yüzyıl ortaları itibarıyla Konstantinopolis yakınlarında Bizanslıların elinde kalmış olan dişe dokunur birkaç yerden biriydi (Peter Lewis'in fotoğrafı).

için uygun olmadığı anlaşıldı. Bunun üzerine lağım-cılar, bu kez Kaligaria Kapısı civarındaki Blakhernai surlarını hedef alarak tekrar denediler; ancak Johannes Grant'ın talimatıyla kazılan bir Bizans karşı lağımı 16 Mayıs günü Sırpların tüneline müdahale etti ve Osmanlıların bunu izleyen diğer lağım kazma teşebbüsleri, tünellerin kimine duman

kimine de su bastırılması suretiyle 21 Mayıs'ta başarısızlığa uğratıldı. 23 Mayıs'ta bazı lağım-cılar ve bir Osmanlı zabiti yeraltında tutsak alındı. İşkenceye alınan bu zabıt kalan bütün lağım tünellerinin yerlerini açıklayınca bunların

hepsi de 25 Mayıs'ta etkisiz hale getirildiler. Zağanos Paşa ayrıca büyük ahşap kuşatma kuleleri diktirmişti. Bunlar hareketli olmamakla beraber mukavemet ve gizlenme noktası olarak işe yarıyorlardı. 18-19 Mayıs gecesi yapılan ani bir huruç ile bunlardan bir tanesi

ALTTA solda, pek ağır bir kabza başı ve aşağı bakan ejder kafaları şeklindeki kabza kulaklarıyla bir Memlük veya Osmanlı kılıcı (Askeri Müze, env. no. 2431, İstanbul, yazarın fotoğrafı). Sağda ise, Ortadoğu tarzı kabzasıyla bir Memlük veya Osmanlı kılıcı, 15.-16. yüzyıl (Askeri Müze, env. no. 5306, İstanbul, yazarın fotoğrafı).

Bizans ahşap işçiliğinin olağanüstü bir örneği olan bu oyma pano, bir şehre (sol) saldıran kadirga filosuyla nakliye gemilerini (sağ) tasvir eder. Her ne kadar Konstantinopolis kuşatmasını resmetmemiş olsa da, o tarihlerde yapılmıştır (Havarilere mağfiret eden Kutsal Ruh ikonunun arka yüzü, Ermitaj Müzesi, env. J.428, St. Petersburg).

barut fıçlarıyla havaya uçuruldu ve birkaç tanesi daha çeşitli şekillerde tahrip edilince kalanlar söktürüldü.

Diğer taraftan, hendeğin büyük oranda dolması üzerine Lykos Vadisi mıntkasındaki gedikleri kapatmak savunmacılar için giderek güçleşmeye başlamıştı. Onun yerine, açılan boşlukları moloz, toprak ve ke-restelerle doldurdular. Huruç düzenlemek de giderek güçleşmişti, çünkü tahrip edilen kapılar savunmacıları açıkta bırakıyordu. Bununla birlikte Kerkoporta Yan Kapısı tekrar açılmıştı ve Osmanlı piyadeleri kuzey mıntkasından saldırdığında, özellikle de Bocc-hiardi kardeşlerin komutasındaki süvariler buradan baharılı kanat hücumları gerçekleştirdiler.

Yine de, İtalyan ve Rum savunmacılar arasındaki artan gerilimle birlikte Konstantinopolis'tekilerin morali bozulmaktaydı. Daha da fenası, Konstanti-

nopolis'teki en kutsal ikon olan *Hodegetria*, şehir çevresinde yapılan bir törende taşınırken kayıp yere düşmüştü. Ertesi günü, yani muhtemelen 12 Mayıs'ta, mevsimsiz bir sis şehrin üstüne çöktü ve Ayasofya Katedrali'nin etrafının tuhaf bir ışıkla kaplanması her iki tarafı da endişelendirdi. Müslüman komutanlar bunun, yakında kadim binanın içinde parlayacak olan Hak Din'in nuru olduğunu ilan ettiler. İmparatorun danışmanlarından bazıları, şehri terk edip mücadelesini başka bir yerde sürdürmesini önerdiler. II. Mehmed, şimdi Konstantinopolis'e son bir elçilik heyeti göndermişti; heyetin başında, Bizans'ın yönetici seçkinleri arasında arkadaşları olan kayınbiraderi, Kastamonu ve Sinop hâkimi İsfendiyaroğlu İsmail Bey vardı. Osmanlılar koşullarını bildirdiler: İmparator Mora'ya çekilmeli ve şehir Osmanlı hâkimiyetine bi-

rakılmalydı. Fakat XI. Konstantinos, daha sonra yazan tarihçilere göre şöyle cevap verdi: "Tanrı beni, imparatorluksuz bir imparator olarak yaşamaktan esirge-sin. Şehrim düşerse, ben de onunla düşerim. Kaçmak isteyenler, becerebilirlerse canlarını kurtarsınlar ve ölümle karşılaşmak isteyenler, benim arkamdan gel-sinler." Aslında Venedik donanması nihayet liman-dan çıkmıştı ve Macarların yürüyüşe hazırlandıklarına

dair söylentiler vardı; imparatorun sultanın koşulları-nı reddetmesinin nedeni bu da olabilir.

ŞEHİRİN DÜŞÜŞÜ

Sultan 26 Mayıs'ta bir savaş meclisi topladı. Çan-darlı Halil hâlâ anlaşılmaya gidilmesinden yanaydı ve Batı'dan gelen sürekli tehlikeye vurgu yapıyordu,

fakat Zağanos Paşa Os-manlıların Batılı düşman-larının bu kez birleşme-yeceğinde ısrar etti. Ayrıca Mehmed'in kahramanı Bü-yük İskender'in, daha genç bir adamken dünyanın yarısını fethetmiş oldu-guna dikkat çekti. Böylece Mehmed, Zağanos Paşa'yı, belki de getireceği cevap-tan emin olarak adamlar-ının ağzını aramaya gön-derdi. Ertesi gün tellallar 29 Mayıs'ta karadan ve denizden son bir hücumla geçileceğini duyururlarken Mehmed orduyu teftiş etti. Şenlik ateşleri yakıldı ve 26 Mayıs'tan itibaren Osmanlı ordugâhı sürekli bir bay-ram yerine döndü. Tellallar Konstantinopolis surlarına ilk çıkacak kişinin yüksek rütbeyle ödüllendirilece-ğini bildirdiler ve hocalar da askerlere, 672 yılında Konstantinopolis'e yapılan ilk Arap-İslam taarruzun-da ölen ünlü sahabe Eyüp el-Ensari'yi anlattılar. As-lında savunmacılar o kadar çok meşale görmüşlerdi ki, kimileri düşmanın geri çekilmeden önce çadırla-rını yakıldığını düşünmüştü. Gece yarısı bütün meş-

"Büyük İskender'in Ramini Adası'na varışı" minyatürü, *İskendername*. Ön planda, basitleştirilmiş olmakla birlikte, Akdeniz'e özgü olduğu açıkça fark edilen yelkenli açık bir gemi resmedilmiş. Nakkaş muhtemelen Osmanlı gemilerini örnek almıştır (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 100b, St. Petersburg).

28 MAYIS Blakhernal Surları'na Hücum: Karaca Paşa komutasındaki Rumeli askerleri Blakhernal ile Kalıgarla kapıları arasındaki surlara hücum ederken, Zağanos Paşa kendi kıtalarıyla desteğe gelmiştir.

28 MAYIS Surlara Hücum: Çandarlı Halil, Saruca Paşa ve Sultan Mehmed komutasındaki kapıkulları, surların en fazla hasar görmüş kısmı olan Lykos Vadisi kesimine özellikle odaklanarak taarruz mevzilerine ilerler.

28 MAYIS Surlara Hücum: Anadolu ocakları, Aziz Romanos Kapısı ile deniz arasındaki surlara karşı harekete geçerler; özellikle de Üçüncü Askeri Kapı'ya yoğunlaşmışlardır.

27-29 MAYIS Savunmacılar surlarda açılan gedikleri, özellikle de en fazla hasar gören Aziz Romanos Kapısı'na yakın kısmı kapatır. XI. Konstantinos Osmanlılara saldırma fikrinden vazgeçirilir.

29 MAYIS Şafağın sökmesine üç saat kala, Mustafa Paşa komutasındaki başıbozuklar tüm cephe boyunca taarruza geçerler ama iki saat sonra geri çekilmek zorunda kalırlar. İkinci bir hücumun ardından yoğun bir top ateşi açılır. Anadolu askerleri Aziz Romanos Kapısı yakınında açılan bir gedikten içeri sızarlar. Sağ ve sol koldan taarruzlarla savunmacıların Lykos Vadisi'ne takviye göndermeleri engellenir. Sol kol bilhassa gayret gösterir fakat Kerkopoporta'dan huruç eden savunmacıların karşı taarruzlarıyla yenilgiye uğratılır. Üçüncü hücumu yenilçerler gerçekleştirir. Şafak vakti küçük bir Osmanlı kıtası Kerkopoporta'nın tam kapatılmadığını keşfederek içeri sızmak için fırsatı kaçırmaz ve sancakların surlara diker; fakat savunmacılar tarafından etrafı sarılır.

imparator Konstantinos'un belki de bir gemi bulmak üzere İsa Kapı'ya geri çekilmeye çalışırken Osmanlı denizcileri tarafından yakalanıp katledildiği de rivayet olunur.

Sultan Mehmed, Aziz Romanos Kapısı yakınındaki Yenilçerilere tekrar bir taarruz emri verince birçok savunmacı iç ve dış surlar arasında mahsur kalır; imparator Konstantinos bu son savunma esnasında öldürülmüş olabilir.

İMPARATOR KONSTANTİNOS

Sultan Mehmed, şehrin yağmalanmasını önlemek için birlikleri surların dışında alıkoyar ve kendiliklerinden teslim olan mahalleleri korumak için kapıkulu askerleri gönderir.

KUŞATMANIN SON SAFHASI (26 MAYIS-29 MAYIS 1453)

Son Osmanlı hücumu muazzam bir gösterişle 29 Mayıs'ta gerçekleştirildi.

Giustiniani Longo, Mesotekhion'da komutayı Cenevizli subaylara devrederek Halic'teki gemisine çekilir. Kara surlarını savunular arasında panik çıkar.

Osmanlı birlikleri Blakhernai'ye girerek savunmacıların büyük kısmını esir alır. Halic surlarını savunular arkalarında Osmanlı birliklerini görünce çoğu surlardan atlayarak kaçar; Halic'teki Osmanlı gemilerinin mürettebatı şehre girer.

Osmanlı gemilerinin büyük kısmı Platata ile Horala kapılarından şehre girerek Halic boyundaki diğer kapıları açar. Venedikliler gemilerinin büyük kısmı gemilerine çekilir.

28 MAYIS Osmanlı donanması, Halic zinciri önünde Diplokionion'dan Langa Limanı'na kadar Marmara surları boyunca yayılır. Halic'teki Osmanlı kadirgaları Konstantinopolis kıyısı boyunca mevzilenir. Zağanos Paşa, Halic'teki mürettebata yardım etmek üzere asker gönderir.

Hamza Bey komutasındaki Osmanlı gemileri kırılan Halic zincirini aşarak geride kalan Hristiyan gemilerini ele geçirir.

HAMZA BEY

ANAHTAR

- A Halic zinciri
- B Blakhernai Sarayı
- C Sultan Mehmed'in Maltepe'deki karargâhı
- D İmparator Konstantinos
- E Tombaz köprü
- F Ahşap kızak
- G Osmanlı geri hizmet kitalarının ordugâhı

ÜSTTE (SOLDAN SAĞA) Hepsisi 15. yüzyılda yapılmış olan dört miğfer. Halkis'te bulunmuş olan ilk ikisi sabit ense muhafazalı *bascinet* tipindedirler. Birincisinin ön kısmındaki menteşeli parça kayıptır; ikincininse menteşeli siperliği alışılmadık derecede küçüktür (Tarih Müzesi, Atina, yazarın fotoğrafı). Üçüncü ve dördüncü miğferler İtalyan işi olup *sallet* tipindedirler. Üçüncü, takanın yüzünü neredeyse tamamiyle kapamaktadır (Askeri Müze, İstanbul, yazarın fotoğrafı); sonuncuda ise menteşeli bir burun muhafazası bulunuyor (Tarih Müzesi, Atina, yazarın fotoğrafı).

leler söndürüldü ve kutlamalar sona erdi. Bununla birlikte savunmacılar geceyi surlarda açılan gedik-leri kapatmakla geçirdiler. Giustiniani Longo, Lukas Notaras'a topçu ihtiyatını talep ettiği bir haber gön-derdi. Notaras bunu reddedince Longo onu hainlikle

suçladı. İmparator araya girmeseydi, birbirlerine girmelerine ramak kal-mıştı.

Kuşatma hattındakilerin din-lenmesine ayrılan ertesi gün, Sultan Mehmed donanma da dahil her kı-tayı ziyaret etti ve komutanlarına son emirlerini yolladı. Kaptan-ı Derya Hamza Bey, gemilerini deniz surları boyunca yaymış ve mümkün olan yer-lere merdivenler kurdurmuştu. Zaga-nos Paşa, Haliç'teki gemilere yardım etmek üzere askerler gönderdi ve di-ğerleri de tombaz köprüden geçerek Blakhernai semti saldırısına yardıma gitmişlerdi. Karaca Paşa ve Rumeli birlikleri, Edirnekapı'ya kadar olan bölgede, onların sağında yer alacak-lardı. İshak Paşa ve Mahmud Paşa, Anadolu askerleriyle Üçüncü Askeri Kapı'nın çevresine yığılmak suretiy-le Aziz Romanos Kapısı ve Marmara kıyısı arasından hücumla geçecekler-di. Sultan ile Çandarlı Halil ve Saru-ca paşalar Lykos Vadisi'ndeki esas harekâtı yöneteceklerdi.

O ikinci vakti, batan güneşin ışıkları savunmacıların gözlerine vur-rukken Osmanlılar hendekleri dol-durmaya başladılar; bu arada toplar mümkün olduğunca yakına getiril-mişti. Haliç'teki Osmanlı gemileri Ksiloporta (Dideban Kapısı) ile Ho-raia Kapısı arasında yerlerini alırken Haliç zincirinin dışında kalanlar Lan-ga Limanı'na varana kadar yayıldılar. Yağmur yağmaya başlamıştı, fakat 29 Mayıs sabahında başlayan çalışmalar öğlen 1:30'a kadar devam etti.

Savunmacılar bir nebze yeniden tertiplenmişlerdi. 200 okçu ve arbaletçisiyle Cenovalı Manuel, Altın Kapı ile Studios semtleri civarının sa-vunmasını idare edecekti. Alim Teophilos Paleologos Pege Kapısı'nın güneyindeki kuvvetlerin komutan-lığını üstlenirken, 400 İtalyan askeriyile Bizans bir-

liklerinin büyük bölümünün başındaki Giovanni Giustiniani Longo da en fazla tehdit alan Aziz Romanos Kapısı civarından sorumlu oldu. Myriandriion (Mevlanakapı) bölgesi Antonio, Paolo ve Troilo Bocchiardi kardeşlere kaldı. Yunanca kaynaklarda "yeryüzündeki en iyi okçu" diye anlatılan Karystoslu Theodoros ile "hünerli bir askeri mühendis" olan Johannes Grant Kaligaria Kapısı'nı savunurken Girolamo Minotto da Blakhernai Sarayı'nın komutanlığına getirilmişti. Başpiskopos Leonard ile Hieronymos isimli biri Ksiloporta'yı korumaya aldılar. Buranın sağında kalan surları muhtemelen Kardinal İsidoros'un adamları savunuyordu. 500 okçu ve el topçusu Haliç'in karşısındaki surlara yerleştirilirken, Lukas Notaras ise Aya Theodosia Kapısı'na (Ayakapı) kadar Petriion

mahallesinin sorumluluğunu üstlendi. Gabriele Trevisan, Haliç surlarının ana kısmını koruyan 50 askere komuta ediyordu ve Girit gemilerinin mürettebatı, muhtemelen Trevisan'ın komutası altında Horaia Kapısı çevresindeki burçlara yerleştirilmişti. Alrise Diedo söz konusu bu gemilerin başında kalmaya devam etti. Katalan konsolos Pere Julia, Kontoskalion'a (Kumkapı) kadar Bukoleon (Çatladıkapı) bölgesinin savunmasını üstlendi. Şehzade Orhan Langa Limanı yakınında görevlendirilmişti ki bu esnada Jacopo Contarini'nin adamları Langa Limanı'nın deniz surlarını ve Psamathia'yı (Samatya) savunuyorlardı.

Dimitrios Kantakuzenos, damadı Nikeforos Paleologos ve diğerleri, ikmal kuvvetleriyle Havariyyun Kilisesi'nde mevzilendiler; imparator da bu esnada

moralleri yükseltmek için teftiş turları yapmaktaydı. Keşişler ve papazlar sürekli ayinler düzenleyerek Konstantinopolis'in içinde ve surların etrafında geçit törenlerine önderlik ettiler. Ortodoks ve Latin Hristiyanlar, Ayasofya'da birlikte dua ettiklerine göre, görünüşe bakılırsa, ayrılıklar unutulmuştu.

29 Mayıs günü, şafak sökmeden üç saat kadar önce, Osmanlı topları yayılım ateşine başladı ve Aleksandros İpsilantis'e göre Osmanlı başıbozukları Mustafa Paşa önderliğinde hızla ilerlediler. Ana hücum, Giustiniani Longo'nun 3.000 askeri dış surlara çıkardığı ve en fazla hasarı almış bulunan Aziz Romanos Kapısı'na odaklandı. Dehşetli zayıat vermelerine rağmen Osmanlı gönüllülerinden çok azının geri çekildiği iki saat süren çarpışmalardan sonra sultan ricat emri verdi. Aynı şekilde

Marmara surlarının Aya Barbara Kapısı yakınlarındaki bir kısmı. Dış surlar kadar mukavemetli olmayan bu mıntıka, yan yana inşa edilmiş burçlarla tek kuşak bir surdan ibaretti (yazarın fotoğrafı).

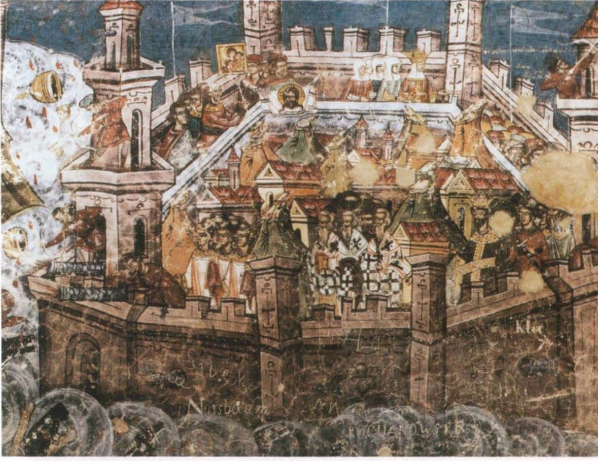
Dar ve kıvrımlı Haliç'e Eyüp Camii'nden bakış. Tekfur (Blakhernai) Sarayı'nın etrafındaki dış surların kuzey ucu, sağdan çıkıntı yapan toprağın ikinci dilinin yanında denize kavuşuyordu (yazarın fotoğrafı).

Osmanlı gemileri de merdivenleri kurmak için mümkün olduğunca yaklaşmaya çalışıyordu, fakat çoğunlukla başarısız oldular.

Bir diğer bombardımanın ardından sıra eyaletlerden toplanan sancak birliklerine geldi. İyi zırhlanmış Anadolu askerlerinin aralarında olduğu bu kıtalar orta kısımdan Aziz Romanos Kapısı'na hücum ettiler. Şafak öncesinin alacakaranlığında meşaleler taşıyarak ilerlediler, fakat surlardaki gediklerin darlığı yüzünden takılıp kaldılar. Ancak başıbozoklardan daha disiplinli olmaları sayesinde, gerektiğinde topçularına alan açmak için geri çekilmesini bildiler ve bu bombardımanlardan biri esnasında savunma setinin bir kısmı çöktürüldü. Üç yüz Anadolu'lu derhal açılan boşluğa hücum etti, fakat geri püskürtüldüler. Diğer min-

tıklar arasında Blakhernai'deki çatışma özellikle yongundu. Aleksandros İpsilantis, yine renkli ayrıntılara yer verir ve Anadolu beylerbeyinin en uzun boylu beş askerini açılan gediklerden içeri gönderdiğini söyler. Bunlar *prostotrator* Giustiniani Longo ve "oğullarıyla" veya "üç boyar-zade kardeş" ile -muhtemelen Bocchiardi kardeşler kastedilmektedir- karşılaşırlar. Bu ikinci saldırı şafağın sökmesine bir saat kala devam eder.

Sultanın elinde artık bir tane taze birlik kalmıştı: Yeniçerilerden oluşan kendi hassa alayı. İpsilantis'e göre (bu başka hiçbir kaynak tarafından teyit edilmemiştir) Baltaoğlu komutasındaki 3.000 yeniçeri, Aziz Romanos Kapısı yanındaki esas gedige hücum etti. Bu yeniçerilerin korkunç bir disiplin içinde, son

Moldova'daki Moldovita Manastırı'nın dış yüzeyinde yer alan Konstantinopolis kuşatması resminden bir kare. Fethin üzerinden yarım yüzyıl geçtikten sonra yapılan bu resim, Bizans başkentinin düşüşüyle ilgili pek çok gerçeği ve efsaneyi birlikte içerir (Moldovita Manastırı, yazarın fotoğrafı).

derece yavaş ve hiçbir gürültü veya müzik olmaksızın ilerledikleri ve Sultan Mehmed'in hendeğin eşiğine kadar onlara eşlik ettiği konusunda bütün kaynak-

lar hemfikirdir. Çarpışmanın bu üçüncü safhası, sol koldaki yeniçeriler savunmacıların son huruç hareketından sonra Kerkoporta'nın tam olarak kapatılmadığını fark edene değin yaklaşık bir saat sürdü. Elliye yakın asker içeri daldı ve iç merdivenlerden tırmanıp burçlara kendi sancaklarını diktiler. Yine de etrafları çevrildi ve şayet, talih Osmanlı disipliniyle emir-komuta zincirinin sonuna kadar faydalanacağı cıvıllardan birini o sırada göstermemiş olsaydı, imha edilmeleri işten bile değildi.

Giovanni Giustiniani Longo, kendisine bir mermi isabet ettiği sırada açılan gedikteki ahşap mazgallardan birindeydi. Muhtemelen zırhının kol aralığından giren bu mermi göğsüne saplandı ve henüz kimse fark etmemiş olsa da yarası ölümcüldü. Bunun üzerine geriye çekilmesi gerekti. İmparator Konstantinos yakınındaydı ve ona şöyle ses-

Konstantinopolis'in kara surlarının kat ettiği engebeli arazi, Kharisios Kapısı'nın (Edirnekapı) güneyindeki surların bu fotoğrafında görülebilir (yazarın fotoğrafı).

lendi: "Kardeşim, yiğitçe savaş. Dar günümüzde bizi yüzüstü bırakma. Şehrin kurtuluşu sana bağlı; mevzi- ne geri dön. Nereye gidiyorsun?" Giustiniani sadece şöyle dedi: "Tanrı'nın bu Türkleri de götüreceği yere." Giustiniani'nin adamları onun gittiğini görünce kaçtığını düşündüler. Kapıldıkları panik, kuzey surlarında Osmanlı sancağının görünmesiyle daha da arttı ve ana surların dışındaki savunmacılar geri çekilmek için son sürat surlardaki gediklere koşturdular.

Bundan sonra tam olarak ne yaşandığı efsanenin gölgesinde kalmıştır. Karmaşayı fark eden sultan ile Zağanos Paşa, dev yapılı Ulubatlı Hasan'ın komutasındaki bir bölük yeniçeriyi surları ele geçirmek üzere ileri gönderdiler. Ulubatlı gedigin tepesine ulaştıysa da bir taşla vurulup düşürüldü ve otuz silah arkadaşından on yedisi kılıçtan geçirildi. Fakat sağ kalanlar, diğer askerler kendilerine katılana kadar direndiler.

Yeniçeriler şimdi Aziz Romanos Kapısı yanındaki surları almışlardı. Savunmacılar yeniçerilerin arka- larında belirmeleriyle hepten dehşete düştüler. Bu sırada, doğru ya da değil, Osmanlıların limanlardan

Sultan II. Mehmed'e ait olduğu tevatur edilen güzel bir kılıcın kabza başı. Üzerindeki figür, elinde Ortaçağ'da Müslüman denizcilerin kullandıkları ve sekstantın ilk hallerinden biri olan kemalettin tutuyor gibi görünmektedir (Topkapı Sarayı Müzesi, Silah Koleksiyonu, İstanbul).

Süleymanname'nin ön sayfasındaki en ilginç minyatür panelinde, Hz. Süleyman'ın ordusu betimlenmiştir. Soldaki iki asker elinde gürz vardır, bunlardan birinin flanşlı, diğerinin ise geçiş dönemi Türk tarzında hayvan başı biçimli başı bulunuyor (Chester Beatty Kütüphanesi, Dublin).

içeri girdikleri söylentisi yayıldı. Saat sabah dört civarında ve şafak sökerken Blakhernei surlarında giderek daha fazla Osmanlı sancığı görülmüyordu. Bocchiardi kardeşler gemilerine kaçtılar, fakat Minotto ile Venediklilerin çoğu yakalandı. Dukas'a göre, Osmanlı denizcileri zıt yönde saldırırken Haliç surlarını savunanlar kaçıp gitmişlerdi.

Artık savunma çökmüştü. Yabancılar Haliç'teki gemilerine ulaşmaya çalışıyorlar, Rum milisler ise aceleyle kendi evlerini korumaya koşuyorlardı. Lykos Vadisi'ni savunanların çoğu yakalandı. Studios ve Psamatia mahalleleri, gelen ilk Osmanlı alayına teslim oldu ve böylece kiliseleri yıkılmadan kaldı. Eski Saray'ın altındaki Katalanların hepsi ya öldürüldü ya da tutsak alındı; Şehzade Orhan keşiş kılığına gi-

rip kaçmaya çalıştı, fakat yakalandı, diğer tutsaklarla birlikte bir gemi ambarına tıklıldı ve daha sonrasında kim olduğu anlaşılmıca boynu vuruldu. Görünüşe bakılırsa, Lukas Notaras da aynı gemide tutsaktı, fakat canlı olarak Mehmed'e götürüldü.

Çöküş haberi geldiğinde Giustiniani Longo'nun yaraları tedavi ediliyordu; bunun üzerine borazan çağırıp adamlarını geri çekti. Kardinal İsidoros, köle kılığına girip Galata'ya kaçtı. Alvisse Diedo durumu görüşmek için Galata'ya geçti ve Ceneviz yetkilileri onu tutuklamaya kalkıştılar, fakat eve dönmek isteyen çok sayıda Cenovalı denizci kapıları tekrar açmaları için liderlerini zorladılar. İki denizci Haliç zincirini kesti ve Diedo'nun komutasındaki pek çok Hristiyan gemisi kaçtı. Diğerleri aynı gün geç saatte yelken açtılar; içlerinden birisi, dönüş yolunda ölen Giustiniani Longo'yu taşıyordu. Kalan gemiler, bazı kadirgalarını artık açılmış olan Haliç'e sokan Hamza Bey tarafından yakalandılar. Horaia Kapısı civarındaki üç burcu savunan Giritli denizciler öğle saatlerine kadar direndiler ve gemiler kaçana kadar teslim olmayı reddettiler. Sultan Mehmed onların fedakârlıklarından o kadar etkilendi ki, gemilerine binip zarar görmeden denize açılmalarına izin verdi. Kaptanları Sgueros, Antonios Hyalinas ve Philomates idi.

İmparator XI. Konstantinos'un ölümüne dair iki tane temel anlatı vardır. Bunlardan birisi, Osmanlı askerleri Aziz Romanos Kapısı gediginde içeri aktığı vakit o ve maiyetindekilerin mücadele ettiğini öne sürer. Güya Konstantinos yüzünden ve sırtından vurulmadan önce şöyle haykırmıştır: "Burada başımı alacak bir Hristiyan yok mu?" Diğer anlatı Osmanlı ta-

SOLDA Halkis Kalesi'nde keşfedilen Venedik ve Osmanlı askeri teçhizatı içindeki oldukça süslemeli bir tören kılıcı (Tarih Müzesi, Atina, yazarın fotoğrafı); sağda, İtalyan etkisi taşımayan özgün kabzasıyla 15. yüzyıl sonuna ait Venedik kılıcı (Bargello Müzesi, Floransa).

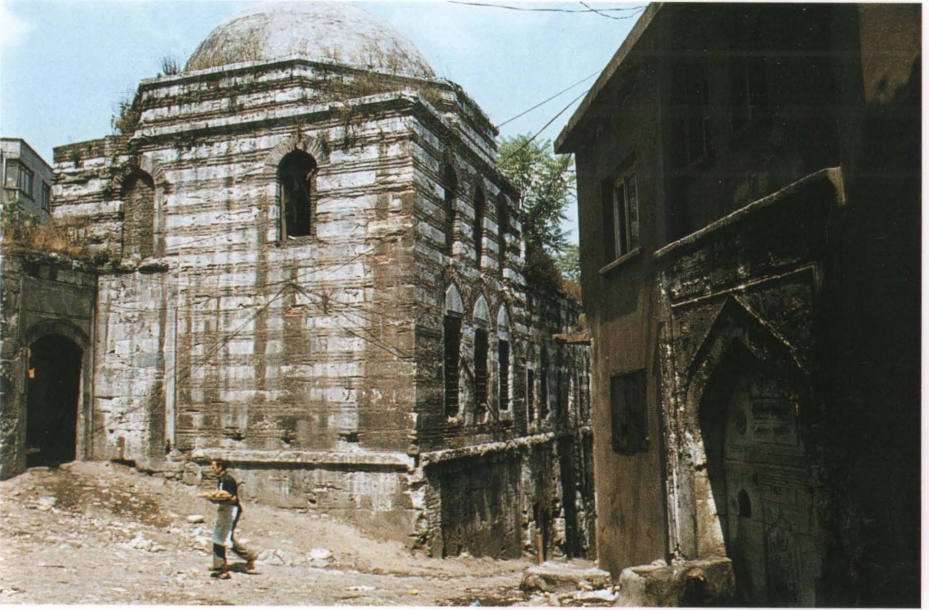
SOLDA *İskendername*'den, Sultan Orhan'ın huzurundaki bir dini tartışmayı resmeden bu minyatür Osmanlı kıyafet ya da üniformalarının en eski betimlemelerinden biridir (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 249b, St. Petersburg).

rihçileri Tursun Bey ile İbn-i Kemal tarafından nakledilmiştir. Buna göre, Sultan kendi izin verdikleri hariç hiçbir birliğin suricine girmemesi emri verince denizci azaplardan oluşan bir çete yeniçeri kılıgına bürünüp şehre dalar. Ondan sonra Altın Kapı yanında imparatora rast gelir ve kim olduğunu anlamadan onu öldürürler. Konstantinos, muhtemelen kendisini Mora Despotluğu'na götürecek bir gemi aramak için Marmara Denizi surlarının kara surlarıyla bulunduğu yerdeki minik limana doğru gitmekteydi.

Ordunun büyük kısmı dışarıda kalırken, Konstantinopolis içindeki bazı semtlerin düzenli birliklere teslim olmadan önce ilk yağmacılara karşı koyduğu açıktır. Şimdi sultanın askerleri sistemli şekilde ilerliyor ve kontrolü ele almak suretiyle her mahalleyi yağmacılardan koruyorlardı. Yine de, diğer surlardan şehre giren denizciler ve gemiciler düzenli birlikler tarafından zor kullanılarak durdurulana değin Konstantinopolis'i büyük oranda yağmaladılar. En fazla

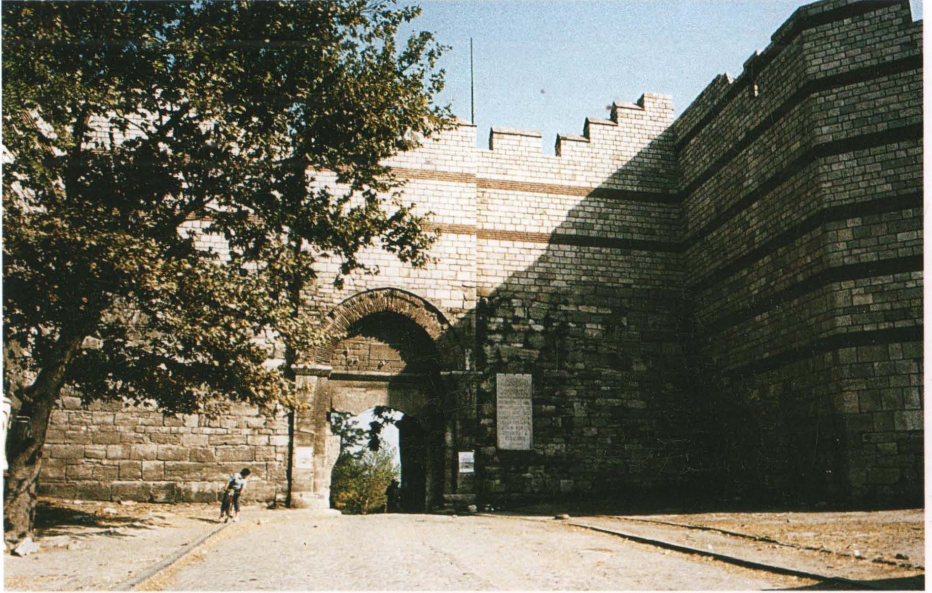
ALTTA Blakernal bölgesi surları, İstanbul tahkimatının esas kısmını oluşturan Theodosius surlarının dışına 12. yüzyılda eklenmişti. Bu surlar sadece tek kuşaktan ibaret olmalarına ve bir hendekten yoksun bulunmalarına rağmen tasarımları daha yeni olduğu için Sultan Mehmed'in toplanara direneblmişlerdi (yazarın fotoğrafı).

ÜSTTE Bu kitabın yazıldığı esnada pek az turist, eski bir Bizans kilisesi olan Gül Camii'nin içinde bulunduğu pejmürde semte ilgi gösteriyordu. Halli'ye inen bu dik yokuşların etrafındaki semtte 15. yüzyılın ortalarında dahi halen yoğun nüfus vardı (yazarın fotoğrafı).

SAĞDA Açık kalmış Kerkopoorta Yan Kapis'i'nden girip ana surlara tırmanan bir grup Osmanlı askeri, İstanbul'un fethedilmesinde can alıcı rol oynadı. Bu kapı sağdaki Theodosius ve soldaki Blakhernal surlarının birleştiği yerdeydi; surdaki gedik bugün koyu renkli ağaçlardan belirlenebilmektedir (yazarın fotoğrafı).

Şimdi Edirnekapi adını almış olan Kharisios Kapısı aslına uygun olarak restore edilmiştir. Sultan II. Mehmed Konstantinopolis'e törenle buradan girdiği için Edirnekapi Türkler nezdinde hâlâ büyük anlam ifade eder (yazarın fotoğrafı).

zararı zengin Ortodoks kiliseleri ve manastırları gördü. Bununla birlikte şehrin merkezindeki ana yolda olmasına rağmen Havariyyun Kilisesi'nin ayakta kalması, sultanın Ayasofya'yı Konstantinopolis'teki en muhteşem camiye dönüştürürken, burayı Ortodoks Kilisesi'nin merkezi olarak muhafaza etme niyetinde olduğunu akla getirir. Aslına bakılırsa, Osmanlı fatihleri sıradan halka atalarının 1204'te Haçlılardan gördüğüne kıyasla çok daha iyi davranmışlardı: Kuşatmada sadece 4.000 civarında Rum öldü. Seçkinlerin çoğu Ayasofya'nın içine saklandı; herhalde kâfirlerin son anda kaçacakları ve Pers topraklarına kadar kovalanacaklarına dair kadim bir kehanete inanıyorlardı. Onun yerine Osmanlı yağmacılar kapıları kırdılar ve fidye almak için içeridekileri sürükleyerek çıkardılar.

Sultan, 29 Mayıs günü öğle vaktine kadar surların dışında kaldı ve sonunda atını Ayasofya'ya sürdü.

Daha fazla zarar görmesi engelenen saygıdeğer bina, Osmanlı hükümdarı ile maiyetinin içeride kıldığı namazla Ayasofya Camii'ne dönüşmüş oldu. Tursun Bey'e göre II. Mehmed, Konstantinopolis'in köhnemiş halini görmek için kubbeye çıktı ve Firdevsi'nin şu dizelerini okudu: "İmparatorun sarayında örümcek perdedârlık ediyor, Efrasiyab'ın kulelerinde baykuş nevbet vuruyor." Aynı gün daha sonra Lukas Notaras sultanın huzuruna çıkarıldı ve görünüşe bakılırsa, Veziriazam Çandarlı Halil'in kuşatma süresince savunmacıların direnmeleri yolunda cesaretlendirdiğini bildirdi. Bunun karşılığında sultan, ihtiyar adamı şehrin sivil idaresinin başına getirme sözü verdiği gibi yakalanmış Bizanslı subayların listesini aldı ve bunların fidyelerini bizzat ödedi.

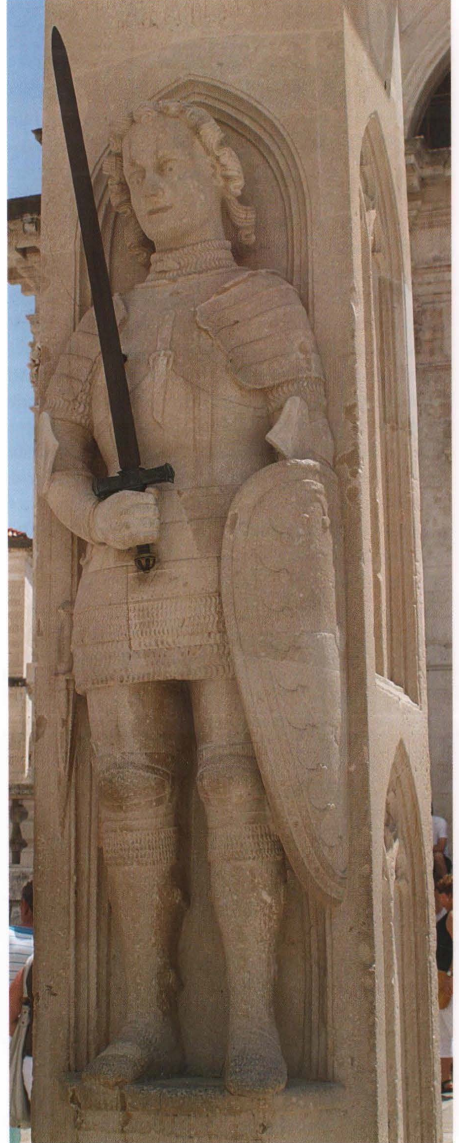
30 Mayıs'ta Sultan Mehmed, bildiğini okumakta ısrarlı Çandarlı Halil Paşa'yı azletti ve yerine, sadakati

ÜSTTE Bocaccio'nun *Theseide* adlı eserinin bir Fransız-Burgon elyazması kopyasında, "Arcitas'ın atı bir Furia tarafından ürkütülüyor" minyatürü. 1470 yılı civarında neshedilmiş bu yazma, normalde Bizans veya Greko-İtalyan hafif süvarilerinden başka hiçbir askeri birime atfedilmeyen ilginç silah ve zırh betimlemeleri barındırır (Ulusal Kütüphane, Ms. 2617, Viyana).

SAĞDA Milanolu Bonino tarafından 1413'te yapılmış Orlando heykeli, tüccar cumhuriyet Dubrovnik'in gücünü ve bağımsızlığını simgelediği gibi Doğu Balkanlar'ın ve Konstantinopolis'in askeri seçkinlerince giyilen İtalyan tarzı zırhın da bir örneğini gösterir.

sarsılmaz Zağanos Paşa'yı getirdi. Yeni başvezir, ertesi günü Galata'nın teslim görüşmelerini yürüttü. Uzak-taki Selymbria ve Epibatos kaleleri 1 Haziran'da savaşsız teslim oldular. Artık "Fatih" unvanı almış olan Sultan Mehmed, yağmanın sona erdirilmesini emretti ve birliklerini surların dışına gönderdi. Konstantinopolis kuşatması sona ermişti.

KUŞATMANIN ARDINDAN HESAPLAŞMA

KAÇIŞ, FİDYEYLE KURTULUŞ VEYA İDAM

Korkunç haberin ulaşmasından epey önce, 5 Haziran günü, papa dört aylığına beş kadirğa kiralamak ve mürettebat sağlamak için 14 bin düka altın ödemeyi nihayet kabul etti. Konstantinopolis'e doğru yol alan Venedik kadirgaları Sakız'da elverişli rüzgârı beklemekteydiler. Konstantinopolis'in düştüğünü orada, kaçan Ceneviz gemilerinden haber aldılar. Loredan komutasındaki Venedik filosu da haberi aldığı anda aynı şekilde Eğriboz'da demirledi. Konstantinopolis'te ise, Girolamo Minotto ve oğulları şehir teslim olduktan sonra da savaşmaya devam ettikleri için ölüm cezasına çarptırılmışlardı. Lukas Notaras, fetihten beş gün sonra

infaz edildi; bunun nedeni, Osmanlı yönetici seçkinlerinin Bizans seçkinlerine güvenmemesi ve hepsinin ortadan kaldırılmasını istemeleriydi.

Mehmed, muhtemelen 18 Haziran'da artık İstanbul olan Konstantinopolis'ten ayrıldı ve ayın 21'inde Edirne'ye vardı. Çandarlı Halil, herhalde sadakatine dair şüpheler üzerine hapsedilmişti ve Cenevizli Gattulio ailesinin hâkimiyetindeki Ainos'un (Enez) teslim olmasından kırk gün sonra, başka bir deyişle Ağustos sonu yahut Eylül başı gibi idam edildi. Üst düzey Bizanslı ve İtalyan tutsaklar da aynı şekilde Edirne'ye götürülmüştü, fakat Lukas Notaras'ın küçük oğlu çok geçmeden kaçıp İtalya'daki kız kardeşinin

Tabak Kapi ya da İsa Kapi, İstanbul'un muazzam surlarının Marmara kıyısındaki daha az dayanıklı deniz surlarıyla birleştiği noktadadır (yazarın fotoğrafı).

yanına gitmeyi başardı. Bu esnada üst düzeyden 47 tutsağın her biri için 1.000-2.000 düka fidye ödemiş olan Zağanos Paşa İtalyanlarla iyi ilişkiler kurmuştu. Jacopo Contarini ona 7.000 dükaya mal oldu, fakat 29 Venedikli soylu bir yıl içinde fidiyeyle kurtarılmıştı. Senatonun bir raporuna göre, kuşatmada 40 Venedik asilzadesi ile diğer sınıflardan 500'ün üstünde Venedik vatandaşı ölmüştü. *Serenissima* kendinden olanları her zaman gerektiği gibi kollardı: Senato, ölenlerin ailelerine aylık bağlanmasını ve mülkünü kaybedenlerin zararının telafi edilmesini kabul etti. Bütün bu ödemeler 20.000 düka gibi büyük bir meblağa mal oldu. Aynı sırada senatoya, hayatını kaybeden İmparator XI. Konstantinos'un Venedik'e 17.163 *hyperpyra* borcu olduğu bildirildi.

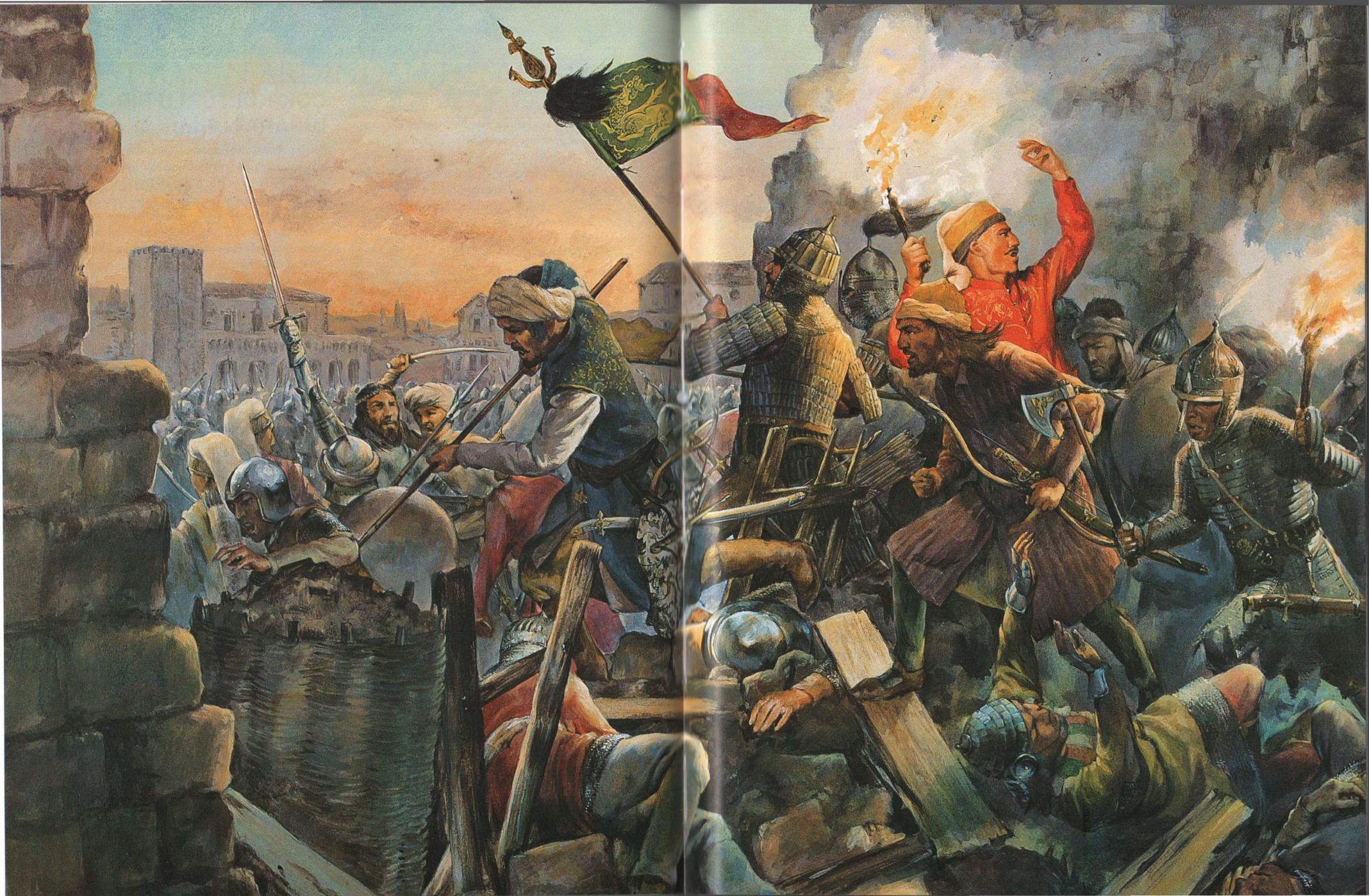
Konstantinopolis'in sıradan yurttaşlarından ve taşradan kaçarak şehre sığınmış köylülerden kurulu bir millis kuvveti, şehrin son savunmasında profesyonel askerlerle beraber savaşıyordu. Kuzey Yunanistan'da 15. yüzyılda yapılmış olan bu duvar resminde söz konusu silahlı köylüler ile çobanların betimlemeleri görülüyor (Büyük Meteoren Katedrali, Meteora).

ÇOK-KÜLTÜRLÜ BİR İMPARATORLUK

Fethin Osmanlı İmparatorluğu üzerinde yarattığı etki çok büyüktü ve kültürden siyasete, ekonomiden askeriye hayata her alanını değiştirdi. Komşu Hristiyan ülkelere karşı yapılan gaza, çok geçmeden, ilk zamanların genellikle isimsiz ve çoğu zaman heterodoks meşrepli sınır kahramanlarından ziyade Osmanlı sultanının eylemlerine odaklandı. Sultan II. Mehmed dikkatini yeni başkentin imarına verdi. Surlar tamir edildi ve İstanbul nüfusu Hristiyan Rumlar, Müslüman Türkler ve diğer çeşitli topluluklardan yerleşimcilerle artırıldı. Kimileri vergi muafiyetiyle teşvik edilmiş gönüllüler idiyse de büyük kısmı ıssız şehre yerleşmeye mecbur tutulmuştu. Bu hızlı nüfus artışı yiyecek kıtlığına yol açtı ve bunun bir sonucu olarak Karadeniz'in kuzeyindeki tahıl üretim bölgesi fethedildi.

Doğal olarak, fethi önemli bir inşaat programı izledi: Yeni bir saray; öğrencileri ve sağlık personeliyle olağanüstü bir hastane, büyük bir medrese, yeniçeriler için iki kışla ve Galata'nın hemen dışında bir Tophane inşa edildi. II. Mehmed İstanbul'u Müslüman, Hristiyan ve Yahudi ayrımı gözetmeksizin tüm *ehl-i kitap* (semavi din mensupları) için çok inançlı bir merkez haline getirmek istiyordu. Bu muazzam emperyal niyet bildirisi Doğu ile Batı'nın, Avrupa ile Asya kültürlerinin buluştuğu ve iç içe geçtiği bir kavşak yarattı. Yeni Osmanlı Kostantiniyye'si, ya da sonraki devirlerde aldığı isimle İstanbul, 19. yüzyılın trajik milliyetçiliği 20. yüzyılda devasa bir nüfus ayrışmasıyla son bulana değin büyüüp serpilecekti. Haliç'in diğer tarafındaki Galata nüfus ve kültür itibarıyla Batılı kaldı. Fetihten sadece birkaç yıl sonra, "Ne acayıptır bu şehri-i İstanbul. Bir bakır paraya Rumeli'den Frengistan'a kayıkla gidilebilir" diye yazan Türk tarihçi Tursun Bey, ucuz bir kayak yolculuğuyla kozmopolit İstanbul'dan hâlâ büyük oranda İtalyan olan Galata'ya gidilebilmesi karşısındaki şaşkınlığını dile getiriyordu.

Dahası, Sultan II. Mehmed, Osmanlı İmparatorluğu'nun mevcut sınırlarının çok ötesindeki topraklarda da hak iddiasında bulunarak kendisini Roma

1480 yılı civarında neshedilmiş bir Osmanlı külliyyatında, tepe kısmı enseye sarkıtılan tipik ak börkleriyle iki yenicheri görülmüyor. Diğer dört figür sıradan Osmanlı saray gıyâsileri giymişlerdir (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan no. 9890, vr. 230v, İstanbul).

"Kayser-i Rum" ilan etmişti. Bu iddiası sadece kendi Türk ve Müslüman tebaasınca değil, fakat Trabzonlu Georgios gibi Rum âlimlerince de geniş oranda kabul edildi; söz konusu tarihte, ileri karakol tamamıyla yazmıştı: "Zatı alinizin Romalıların İmparatoru olduğuna kimsenin kuşkusu yoktur. Her kim ki imparatorluğun başkentinin yasal sahibidir, imparator da odur ve Konstantinopolis Roma İmparatorluğu'nun başkentidir."

HİRİSTİYAN ÂLEMİ ŞOK İÇİNDE

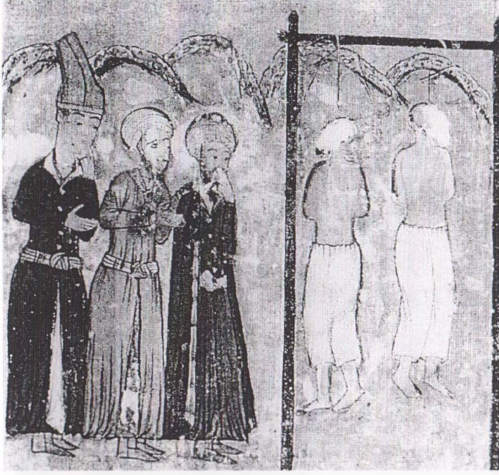
İstanbul'un fethi, İtalya'nın Boğazlar yoluyla Kırım'a yaptığı ticareti kesti. Kefe konsolosu, daha 28 Kasım 1453 gibi erken bir tarihte, ileri karakol tamamıyla terk edilmeyecekse, aşırı önlemler alınması gerektiğini rapor etti ve çok geçmeden Ceneviz'in Karadeniz kolonilerinden büyük bir göç gerçekleşti. Pek çok Ermeni Ukrayna ya da Lehistan'a göç etti. Bazı İtalyan zanaatkarlar Moskova'ya kadar gittiler ve yirmi yıl kadar bir süre içinde Osmanlılar, Genova'nın Karadeniz havzasındaki bütün mülklerini ele geçirdiler.

Konstantinopolis'in fethinin Bizans dünyasında yarattığı etki elbette feciydi ve Ortodoks Hristiyanların çoğu, suçu Bizans askeri seçkinlerinin sadakatsizliğinde aradılar. İslam dinine geçme Rumca konuşan topluluklarda asla Slavlar ve Arnavutlar arasında olduğu kadar yaygın değildi, fakat Bizans aristokrasisi içinde oldukça normal karşılanıyordu. Din değiştirme, "ilahi ceza" olarak gördüğü şey karşısında inancı sarsılmış olabilecek ruhban sınıfı içinde dahi yaygınlaşmıştı. Bununla birlikte şehrin kaybından hemen sonra Bizans seçkinlerinin çoğu kaçtı: Kimi Kırım'daki küçük Mengüp Prensliği'ne, kimi Trabzon'a,

s. 90-91:

İMPARATOR XI. KONSTANTİNOS'UN ÖLÜMÜ

Bizans'ın son imparatorunun son anları efsanelere karışmıştır. En "kahramanca" anlatı, onu başı açık halde surlardaki gedliğe hücum ederken betimler. Konstantinopolis'i kaybettiğini bilerek bir an önce ölüme kavuşmayı bekleyen imparator şöyle haykırır: "Burada başımı alacak bir Hristiyan yok mu?" Bir diğer anlatı, muhtemelen şehrin güneybatı köşesindeki küçük bir limana kaçmaya çalışırken kılıçtan geçirildiğini öne sürer. Buradaki resimde ise solda, meydan okumak için kılıcını kaldırdığı sırada bir Türk tarafından sırtından vurulmak üzereyken gösterilmektedir.

İskendername'nin son sayfasında Makar ve Mahiyar'ın idamları resmedilir. Konstantinopolis'in düşüşü ardından hem Bizans hem de Osmanlı ekabirinden birçok kişinin kaderi bu olmuştur (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C. 133, vr. 35b, St. Petersburg).

diğerleri de Mora'ya gittiler. Bununla birlikte Mora iç çekişmelere sahne oldu ve bölge, eş-despotların ta-raftarları ile karşıtları arasındaki ayaklanmalar neticesi Rumlar ve Arnavutlar arasında parçalandı.

1454 yılının Ekim ayında II. Mehmed, despotlar Thomas ile Dimitrios'un yardımına Turahan Bey'i gönderdi, fakat onlar ayrılır ayrılmaz iç savaş alevlendi. Sonunda 1460'ta Mora Despotluğu doğrudan Osmanlı İmparatorluğu'na katıldı ve başkenti Mistra Konstantinopolis'ten günü gününe yedi yıl sonra, 29 Mayıs 1460'ta, Osmanlıların eline geçti.

Osmanlıların henüz fethetmeye güç yettirmedikleri Venedik kolonileri hariç Yunanistan'daki Latin toprakları da düşmüştü. II. Mehmed, antik Yunan uygarlığına duyduğu ilgi nedeniyle Atina'ya ayrıcalıklar tanıdı. Ege'deki bazı Ceneviz ileri karakolları daha uzun süre devam etti ve Ainos, Cattiluso'ların idaresinde bırakıldı. Limni Adası Osmanlı metbuuluğunu kabul ederek yıllık vergi ödeyen Midilli Hâkimi I. Dorino Cattiluso'ya bırakılırken İmroz Adası aynı aileden Palamedes'in idaresine verildi. Nihayet, Ai-

nos 1460'ta Mora'nın azledilmiş eş-despotu Dimitrios'a verildi ve Cattiluso'ların Midilli'deki hâkimiyeti 1462'de sona erdi. Yine de bir Ceneviz Maona'sı, yani "ticaret topluluğu," sultanın idareyi Nakşa Dükü Yahudi Yosef Nâsi'ye verdiği 1566 yılına kadar Sakız (Khios) Adası'nı idare etmeyi sürdürdü.

Osmanlılar, İstanbul'u aldıktan sonra egemenliklerindeki Balkanlar'ın ötesine bir dizi sefer düzenlediler, fakat Macaristan'la yapılan savaş Osmanlı kuvvetlerinin 1456'da Belgrad'da durdurulmasıyla sona erdi. İskender Bey, Arnavutluk'ta 1468 yılına kadar Osmanlılara karşı direndi. Eflâk, daha sıkı şekilde Osmanlı hükümdarlığına bağlandı ve Boğdan dahi 1456'dan sonra kâğıt üzerinde sultanın metbuuluğunu kabul etti. Ertesi yıl Büyük Ştefan (Ştefan cel Mare) Boğdan tahtına geçti ve hükümdarlığının çoğunu Eflâk üzerinde egemenlik kurmak için Osmanlılarla didişerek geçirdi.

Daha uzak batıda Osmanlıların İstanbul'u fethetmeleri derin sarsıntıya yol açtı.

Rönesans hümanistleri Yunanistan'ın şimdi Türk egemenliği altında kalmasından dehşete düşmüşlerdi, âlim Aeneas Sylvius Piccolomoni (müstakbel Papa II. Pius) şöyle yazdı: "İşte Homeros ve Platon'un ikinci ölümleri... Şimdi aramızda Muhammed hüküm sürüyor. Şimdi Türkler tepemizde." Bazı yazarların Osmanlıların iyi ve dürüst insanlar olduklarını belirtmelerine rağmen, dehşet saçan propaganda çok geçmeden popüler "Korkunç Türk" imgesini yaydı. Osmanlı zaferleri ve Türk askerlerinin zabitlerine karşı güya kör itaatleri doğaya aykırı görülüyordu. Yine de çoğu Avrupalı, güçlü Katolik Macar kralığının arkasında kendini güvende hissediyordu ve Ortodoks Hristiyanların yazgısı, zayıflıkları ve günahları yüzünden Tanrı'nın onları cezalandırması sayıldı. Avrupa'nın kalanı Şarklı tehlikeyi ancak Macaristan 16. yüzyıl başlarında çöktüğü zaman idrak edecekti.

GÜNÜMÜZDE HARP MEYDANI

Konstantinopolis kuşatması sırasındaki olayların büyük bölümü günümüzün önde gelen turizm merkezleri arasındaki İstanbul'da geçti. Bu şahane şehirde her sınıftan otel mevcuttur; yiyecek ucuzdur ve İstanbul'a özgü etkili deniz otobüsleri taşımacılığı hiç ihmal edilmemelidir. Ayrıca Boğaz kıyısındaki her köye, Marmara Denizi kıyısındaki hemen her yere ve Asya yakasına sürekli vapur seferleri vardır. 1453'te var olan yapıların çoğu, şehir surlarının büyük kısmı, Marmara surları ve Haliç surlarının kalıntıları dahil, hâlâ mevcuttur. Fakat bunların içinde kalan savunma alanı canlı yerleşim ve iş mahalleleriyle doludur. Sadece birkaç yerde, şehir surlarının güney kısmında açık alan kalmıştır. Varoşlar Ortaçağ surlarının ötesine kadar yayılmıştır ve Galata, tüm Boğaz'a uzanan bir şehirleşme tarafından yutulmuştur. Osmanlı ordusunun kuşatma hattını kurduğu bölgenin büyük kısmı, Blakhernai surlarının dışındaki iç açıcı Eyüp mahallesi hariç neyse ki açıkta kalmıştır.

Turistlerin cazibe merkezi İstanbul'un aksine, Doğu Trakya tuhaf bir biçimde ihmal edilmiştir. Sultan II. Mehmed'in sefere hazırlandığı eski Osmanlı başkenti Edirne, Bulgaristan ve Yunanistan sınırlarına yakındır. Yeterince otel vardır ve aşırı kalabalık İstanbul'un büyük oranda kaybettiği sakin çekiciliğini korumaktadır. Seferberliğin başlangıcında hâlâ Bizans elinde kalmış olan Marmara kıyısında çeşitli tatil yerleri mevcuttur, öte yandan, sahil yolunun bile olmadığı Trakya'nın Karadeniz kıyısı neredeyse hiç gelişmemiştir. Bu bölge, Soğuk Savaş günlerinde, savunması zor bir sınır bölgesiydi elbette, fakat sınırın kuzeyindeki Bulgarlar, 1453'te Bizans'ın elinde olan şehirler de dahil, kıyıların turist potansiyelini sonuna kadar kullanmaktadırlar.

SOLDA Osmanlı devrinde Ayasofya Camii'ne dönüşen Ayasofya Katedrali, pek çok bakımdan Bizans Konstantinopolis'inin simgesiydi. Dolayısıyla Fatih Sultan Mehmed'in törenle şehre girdikten hemen sonra buraya koşturması kimseyi şaşırtmadı (yazarın fotoğrafı).

KAYNAKÇA

- Babinger, F., *Mehmed the Conqueror and his Time*, Princeton, 1978.
- Bakapoulos, A., "Les Limites de l'Empire Byzantin depuis la fin du XIVe siècle jusqu'à sa chute (1453)", *Byzantinische Zeitschrift* LV, 1962, 56-65.
- Barbaro, Nicolo, *Diary of the Siege of Constantinople*, çev. J. R. Melville Jones, New York, 1969.
- Browning, R., "A Note on the Capture of Constantinople in 1453", *Byzantion* XXII, 1952, 379-387.
- Concasty, M.-L., "Les informations de Jacques Tedaldi sur le siège et la prise de Constantinople", *Byzantion* XXIV, 1954, 95-110.
- De Vries, K., "Gunpowder Weapons at the Siege of Constantinople, 1453", ed. Y. Lev, *War and Society in the Eastern Mediterranean, 7th-15th Centuries*, Leiden, 1996, 343-362.
- Doukas, *Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks*, çev. H. J. Magoulias, Detroit, 1975.
- Dujcev, I., "La conquête turque et la prise de Constantinople dans la littérature slave contemporaine", *Byzantinoslavica* XII, 1956, 278-340.
- Dutu, A.-C. Cernovodanau (ed.), Dimitrie Cantemir, *Historian of south-east European and Oriental civilizations*, Bükreş, 1973.
- Farmer, H. G., "Turkish Artillery at the Fall of Constantinople", *Transactions of the Glasgow University Oriental Society* VI, 1929-33, 9-14.
- Foss, C.-D. Winfield, *Byzantine Fortifications; an Introduction*, Pretoria, 1986.
- Hess, A. C., "The Evolution of the Ottoman Seaborne Empire in the Age of Oceanic Discoveries, 1453-1525", *American Historical Review* LXXV, 1969-70, 1892-1919.
- Housley, N. J., *The Later Crusades: from Lyons to Alcazar 1274-1580*, Oxford, 1992.
- İnalçık, H., "Mehmed the Conqueror (1432-1481) and his Time", *Speculum* XXXV, 1960, 480-427.
- , *An Economic and Social History of the Ottoman Empire 1300-1914*, c. 1, 1300-1600, Londra, 1996.
- , *The Ottoman Empire: The Classical Age 1300-1600*, Londra, 1973.
- Iorga, N., "Une source negligée de la prise Constantinople", *Bulletin de la Section Historique (Acad. Roumaine)* XIII, 1927, 59-68.
- Káldy-Nagy, G., "The First Centuries of the Ottoman Military Organization", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* XXX, 1977, 147-183.
- Kiel, M., "A Note on the History of the Frontiers of the Byzantine Empire in the 15th century", *Byzantinische Zeitschrift* LXVI, 1973, 351-353.
- Langlois, V., "Notice sur le sabre de Constantin XI, dernier empereur de Constantinople conservé à l'Armeria Reale de Turin", *Revue Archeologique* XUV/1, 1857, 292-4.
- Melville Jones, J. R. (çev.), *The Siege of Constantinople 1453: Seven Contemporary Accounts*, Amsterdam, 1972.
- Mihalovic, K. (ed. ve çev. B. Stolz), *Memories of a Janissary*, Ann Arbor, 1975.
- Mijatovich, C., *Constantine Palaeologus, The Last Emperor of the Greeks: 1448-1453: The Conquest of Constantinople by the Turks*, Londra, 1892.
- Nicol, D. M., *The End of the Byzantine Empire*, Londra, 1979.
- , *The Immortal Emperor*, Londra, 1992.
- Paviot, J., *Genoa and the Turks: 1444 and 1453*, Genova, 1988.
- Pertusi, A., "Le notizie sulla organizzazione amministrativa e militare dei Turchi nello 'strategicon adversum Turcos' di Lampo Birago (y. 1453-1455)", *Studi sul medioevo cristiano offerti a R. Morghen*, c. II, Roma, 1974, 669-700.
- Philippides, M. (çev.), *Byzantium, Europe and the Early Ottoman Sultans, 1373-1513: An Anonymous Greek Chronicle of the Seventeenth Century (Codex Barbenius Graecus 111)*, New York, 1990.
- Philippides, M. (çev.), *The Fall of the Byzantine Empire: A Chronicle by George Sphrantzes 1401-1477*, Amherst, 1980.
- Pitcher, D. E., *An Historical Geography of the Ottoman Empire*, Leiden, 1972.
- Rolland, M., *Le siège de Constantinople 1453*, 1989.
- Runciman, S., *The Fall of Constantinople 1453*, Cambridge, 1965.
- Shaw, S., *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, c. 1, 1280-1808, Cambridge, 1976.
- Stacton, D., *The World of the Last Day*, Londra, 1965.
- Tafrafi, O., "Le siège de Constantinople dans les fresques des églises de Bucovine", *Melanges G. Schlumberger*, 1924, 456-461.
- Tsangadas, B. C. P., *The Fortifications and Defence of Constantinople*, New York, 1980.
- Turkova, H., "Le Siège de Constantinople d'après le Seyahatname d'Evliya Celebi", *Byzantinoslavica* XIV, 1953, 1-13.

DİZİN

İllüstrasyon sayfaları **koyu renk** ile yazılmıştır.

- Adalar 20, 43, 47, 57
Adige Nehri 64
Ahmed Bey 14, 18
Ahmedi
 İskendername 25, 35, 48,
 57, 73, 82, 91
Ainos (Enez) 86, 91
Akdeniz 35, 57, 73
Akhilleus 22
Akropolis Burnu (Sarayburnu)
 33, 39, 46
Akşemseddin (Şeyh) 60
Alaeddin Bey 19
Alfonso(V.) 14, 36
Alman(ya) 38
Altın Kapı (İsa Kapı) 26, 49,
 52-54, 74, 76, 82, 86
Altın Ordu Devleti 9
Amasya 19, 22
Anadolu Hisarı 9, 17
Anadolu Kavayı 15
Ankona(lı) 13, 32, 49
Aragon(lu) 9, 14, 18, 36
Arnavut(İliryalı) 9-10, 18-19,
 23, 30, 37, 90-91
Asanes,Matthaios14
Asya 9, 25, 57, 64, 87, 93
Aşıkpazazade 45
Atina 9-10, 25, 91
Avignon 36
Avni mahlası 22
Avrupa(lı) 8-9, 11-12, 14, 16,
 21, 27, 30, 33, 35-36, 38-
 40, 47, 52-53, 61, 87, 91
Aya Barbara kapısı 77
Aya İrini Kilisesi 33
Aya Theodosia Kapısı (Ayakapı)
 77
Ayasofya Camii 29, 84, 93
Ayasofya Katedrali/Kilisesi 15,
 18, 20-21, 33, 40, 72, 77,
 84, 93
Azak 39, 52
Aziz Demetrios (manastır) 27
Aziz Demetrios 11, 66
Aziz Nestorios 66
Aziz Romanos Kapısı (Topkapı)
 20-21, 43, 46, 53-55, 58,
 67, 70, 74, 76-78, 80-81

Balıkesir 23
Balkanlar 7, 11, 14, 18-19, 30,
 32, 34, 38, 56, 67, 85, 91
Balta Limanı 23
Baltaoğlu Süleyman Bey 13, 23-
 24, 45-47, 57, 60, 78
Basel Konsili 27
Bayezid (I.) 9, 22

Bayezid (Şehzade) 22
Bazilikse (Şahi) 20-21, 52, 67
Birlik Kararnamesi 15, 19, 28
Blakhernai (Tekfur Sarayı) 21,
 38, 46, 49, 52, 55, 58-60,
 70, 74-75, 77-78
Blakhernai semti (Ayvansarayı)
 21, 59, 67, 76, 82
Blakhernai surları 71, 81, 83, 93
Bocaccio
 Thesede 85
Bocchiarı kardeşler 39, 56,
 58-59, 72, 77-78, 81
Bogomil 32
Boğdanio, 18, 65, 91
Bonino (Milanolu) 85
Brankovic, Curac 14
Bukoleon (Çatladıkapı) 77
Bulgar(lar) 23, 93
Buondelmonti, Cristofori
 Liber Insularum 40, 64
Burgon (ya) 24, 33, 45, 85
Bursa 19, 44
Büyük İskender 22, 35, 48, 73
Büyük Ştefan (Ştefancel Mare)
 65, 91
Büyükeçmece 52

Carpaccio 34
Cattaneo, Maurizio 39
Ceneviz(liler) 8-9, 17, 20-21,
 24, 27, 39, 42-43, 45-46,
 49, 53, 57-58, 64, 66, 75,
 81, 86, 90-91
Cenova 8-10, 17-18, 20, 26-27,
 48, 76, 81, 90
Coco, Giacomo 15, 20, 59, 65
Contarini, Filippo 49
Contarini, Jacopo 49, 77, 87
Cornaro 39

Çanakkale Boğazı 9, 12, 19, 21,
 39, 43, 57-58, 66
Çandarlı Ali Paşa 22
Çandarlı Halil Paşa 9-10, 12,
 19, 21-23, 60, 73-74, 76,
 84, 86
Çandarlı İbrahim Paşa 22

d'Arco, Galeazzo 13
Dalmacya 56
Davanzo, Pietro 42, 45
Diedo, Alvise 21, 39, 46, 49,
 58, 77, 81
Dimetoka 18, 20, 42
Dimitrios (Mora Despotu)
 14, 91
Diplokionion (Beşiktaş) 20,
 43, 45, 47, 53, 60, 64, 75

Dolfin(Venedikli) 39
Dolmabahçe Sarayı 64
Dragas, Helena 25
Dubrovnik 27, 85
Dukas 17, 24, 56, 81
Dulkadir hanedanı 22

Edirne 7, 9, 12-13, 18-20, 22,
 42, 44, 52, 86, 93
Eflak 10, 12, 18-19, 38, 91
Efrasiyab 84
Ege 9-10, 14-15, 18-20, 42,
 66, 91
Egriboz 14-15, 66, 86
Eminönü 29, 58
Epibatos (Selimpaşa) 20-21,
 39, 42, 44, 85
Epir Despotluğu 9-10
Erdel (Transilvanya) 11, 19
Erizzo, Antonio 13
Eski Saray 33, 81
Eyüp Camii 8
Eyüp el-Ensari 73
Eyüpmahallesi 93

Ferrara 28
Ferrara-Floransa Konsili 19
Firuz Bey 13
Floransa 28, 45, 49
Fransa 26, 49
Frantzis, Georgios 14, 26, 35,
 45, 48

Galata 8, 21, 35, 39, 45-46, 49,
 55, 59, 61, 64-66, 81, 85,
 87, 93
Galata Kulesi 61
Garamszentbenedeki Sunağı 38
Garda Gölü 64
Gattuliuso ailesi 10, 86, 91
Gattuliuso, Dorino (I.) 91
Gelibolu 12, 18, 20, 24, 33-35,
 39, 42, 45
Gennadios (keşiş) 15
Georgios (Trabzonlu) 90
Girit 14, 21, 42, 49, 77, 81
Grant, Johannes 38, 71, 77
Griani, Zaccaria 14, 65
Grit 14, 21, 42, 49, 77, 81
Gül Camii 83

Hacı Giray 9
Hacklis, Manuel 28
Haçlı 8-9, 11, 19, 37, 84
Halıç 6, 17, 20-21, 39, 43,
 46-49, 52, 54-55, 57-60,
 64-67, 70, 75-78, 81, 83,
 87, 93

Halkis kalesi 31, 76, 81
Hamid Eli 11
Hamza Bey 20, 59-60, 75-76,
 81
Hatifi *Hüsvet-ü Şirin* 44
Havariyyun Kilisesi 46, 59,
 77, 84
Hellen37
Hieronymos 77
Hint Okyanusu 57
Hodegetria 72
Horaia Kapısı (Bahçekapı) 52,
 75-77, 81
Hüma Hatun 22
Hyalinas, Antonios 81

İbn-i Kemal 82
İbrahim Bey (Karamanoğlu II.)
 10-12, 18-19
Ioannes (VIII.) 19, 23, 25, 36
İpsilantis, Aleksandros 67,
 77-78
İsmail Bey (İsfendiyaroglu)
 10, 72
İsfendiyarogulları 9
İshak Paşa 19, 42, 44, 76
İsidoros (Kardinal) 15, 18-19,
 27-28, 77, 81
İskender Bey (George
 Kastrioti) 9-10, 91
İspanya (İspanyol) 7, 49
İtalya(n) 8-10, 13, 19, 23, 26-
 28, 31-32, 34-39, 41, 44,
 48, 52, 56, 60-61, 72, 76,
 81, 85-87, 90
İlyonya adaları 9
İznik 22

Jakaşa 44
Julia, Pere 39, 77

Kadıköy 64, 70
Kahire 65
Kaligaria Kapısı (Egrikapı) 58-
 59, 70-71, 74-77
Kantakuzenos, Dimitrios 77
Karaca Paşa 20, 42, 44, 55,
 74, 76
Karadeniz 9, 13-14, 16, 18,
 20, 23, 42, 44, 48, 57, 87,
 90, 93
Karadeniz (İstanbul) Boğazı 9,
 12, 14, 16-17, 18-20, 39,
 42, 44-46, 61, 64-65,
 71, 93
Karamanogullar (Karamanlılar)
 9-11, 17, 18-19
Kasım Paşa 55

- Kastamonu 72
Kastriota, George 9-10
Katalanlar 9, 35, 39, 77, 81
Kayer-i Rum 90
Kefe 27, 90
Kerkoporta 59, 72, 74, 79, 83
Keşmir 35
Kharisios Kapısı (Edirnekapi)
21, 41, 47, 52, 55, 59, 70,
76, 79, 84
Kırım 9, 90
Kırım Hanlığı 9
Kızıl Elma 8
Kızıldeniz 64
Kiev 19
Kilyos 71
Kolozsvári, Tamás 38
Kontoskalion (Kumkapı) 77
Korfu 15
Korkunç Türk imgesi 91
Kosova 19
Kosova Meydan Muharebesi 25
Kritovulos 45, 64, 66
Ksiloporta (Dideban Kapısı)
76-77
Küçük Ahmed Çelebi 11
Küçükçekmece 52
Kyzikos (Aydıncık) Yarımadası
42, 45
- Langa Limanı 75-77
Langasco biraderler 39
Latin 14, 18-20, 26, 28, 37, 41,
77, 91
Laura, Francesco 36
Lehistan 90
Lehistan-Litvanya Krallığı 9
Leonard (Baspiskopos) 15, 18,
36, 48, 55, 77
Limni Adası 14, 17-18, 33, 91
Litvanya 38
Longo, Alvise 15, 20, 66
Longo, Giovanni Giustiniani 17,
20, 27, 39, 41, 42, 46, 52,
55, 58, 75-79, 81
Loredan, Giacomo 15, 21, 39,
54, 66, 86
Loredano 39
Lotto, Lorenzo 37
Lykos Vadisi (Bayrampaşa) 21,
54, 58, 70, 72, 74, 76, 81
- Macar (İstan) 8-10, 12-14, 17-
19, 22-23, 30, 33, 38, 40-
41, 54, 56, 73, 91
Mahmud Paşa 76
Makedonya 18, 23, 35
Maltepe 46, 54, 59, 75
Manuel (Cenova) 76
Manuel (II.) 25-26, 38
Marmara Denizi 20, 39, 41-42,
44, 46, 52-53, 55, 75-77,
82, 86, 93
- Marmara Ereglisi 19
Megali Idea 25
Megas Doukas 26, 66
Mehmed (II.) 7-13, 15-16, 18-
24, 29-33, 39, 44, 46-47,
52, 54, 56, 59-60, 64, 66,
72-76, 79-82, 84-87, 90-
91, 93
Memlûklar 10, 16, 18, 34, 64,
67, 71
Mengüp Prenslığı 9-10, 90
Mesembria (Nesebar) 14, 18
Mesoteikhion 20, 46, 52, 57-
59, 75
Mısır 10, 34
Midilli Adası 24, 91
Mihailović, Konstantin 31
Milano 12-13, 85
Minotto, Girolamo 15, 39, 49,
77, 81, 86
Mistra 18, 28, 57, 91
Mocenigo 39
Moldova 10, 65
Moldovita Manastırı 79
Monemvasia (Benefşe) 27
Mora 8-10, 14, 18-19, 25-27,
37, 40, 42, 57, 72, 82, 91
Moskova 10, 90
Murad (I.) 25
Murad (II.) 7-9, 12, 19, 22,
32, 70
Murad Paşa 67
Muradiye Camii 7
Mustafa Paşa 74, 77
Myriandriion (Mevlanakapı)
46, 58, 77
- Nakşa 10, 91
Napoli 15, 18, 36
Nikola, Eparkhos 70
Nil 64
Notaras, Lukas 21, 26-27, 46,
52, 70, 76-77, 81, 84, 86
NovoBrdo 21, 44
- Obiliç, Miloş 25
Orhan 82
Orhan (Şehzade) 11, 19, 37,
77, 81
Orta Asya 9, 31
Ortaoğlu 9, 27, 34, 71
Ortodoks Kilisesi 15, 18, 27,
41, 84
- Palamedes 91
Paleologos hanedanı 26
Paleologos, Konstantinos (XI.)
12, 15, 19, 25-27, 41, 43,
53, 66, 74, 81, 87, 90
Paleologos, Nikeforos 59, 77
Paleologos, Teophilos 76
Papalık 20, 28, 43, 46, 53, 57
- Pastı, Matteo de 24
Patras (Balyabadra) 25
Pege Kapısı (Silivrikapı) 49,
53, 76
Petron (Petri Kapı) mahallesi
46, 52, 77
Philippe (Bİrgonya Dükü) 33
Philomates 81
Pınarlar Vadisi (Kasımpaşa) 21,
53, 64-65
Piccolomini, Aeneas Sylvius
(Papa II. Pius) 28, 91
Pisanello 23
Pizziccoli, Ciriacleo 13
Plethon, Georgios Gemistos 27
Prophorion Limanı 21, 29,
58, 67
Psamatthia (Samatya) 77, 81
- Rhangabe (Rum asilzade) 70
Roma (İlalar) 7-8, 15, 28, 87, 90
Roma Katolik Kilisesi 15, 28
Roma, Banca di 61
Rumlar 8, 12-13, 18, 25, 30,
34, 36-38, 40, 45, 52, 64,
55, 67, 70, 72, 81, 84, 87,
90-91
Rumeli 7, 13, 29, 33, 44, 46, 55,
74, 76, 87
Rumeli Beylerbeyliği 7, 20, 31,
42, 44
Rumeli Hisarı 9, 12-13, 15-20,
24, 39, 42
Rus Kilisesi 10, 27
Rus(ya) 9-10, 18, 28, 71
- Sakız (Khios) Adası 14-15, 18,
20, 36, 43, 48, 54, 86, 91
SantaCristina Kilisesi 37
Saruca Paşa 74, 76
Selahaddin Eyyubi 64
Selymbria (Silivri) 18, 20-21,
39, 42, 44, 52, 85
Sgueros 81
Sirplar (Sırbistan) 10, 12, 14,
21, 25, 31, 38, 44, 49, 59,
70-71
Sicilya 57
Sinop 9, 72
Sistan 35
Sitti Hatun 22
Slavlar 29-30, 37, 90
Soligo, Bartolomeo 49
Studios (Yedikule) 20, 42-43,
49, 57, 76, 81
Studios Manastırı (Imrahor
Camii) 43, 46
Suriye 10, 34, 67
Şileymannname 54, 66, 80
Şüveys 65
- Şehabeddin 10
- Tabak Kapı 86
Taksim Meydanı 65
Tedaldi, Giacomo 36, 44-45,
55-56, 66
Tenedos Adası (Bozcaada) 9,
18, 45, 54
Tesalya 23
Thebai (İstefe) 25
Theodoros (II.) 25, 70
Theodoros (Karystoslu) 77
Theodoros (Mengüpli) 10
Theodosius surları 82-83
Therapia (Tarabya) 20, 39, 42-
44, 47, 57, 61
Thomas (Mora Despotu) 14,
25, 91
Tocco ailesi 10
Tocco, Leonardo (III.) 9-10
Tophane 65, 87
Trabzon 9, 18, 20, 90
Trabzon Rum İmparatorluğu 10,
14
Trabzon Sandukası 45, 49
Trakya 39, 48, 71, 93
Trevisanliler 39
Trevisan, Gabriele 14-15, 21,
49, 58, 65, 77
Tricaudet, Jehan 24
Turahan Bey 18, 91
Tursun Bey 82, 84, 87
Türkmenler 29
- Ukrayna 90
Ulahlar 29
Ulubathı Hasan 80
Urban Usta 13, 18-19, 52, 55
- Üçüncü Askeri Kapı 74, 76**
- Varna 9
Varna Savaşı 19, 22
Vasilij (II.) 28
Venedik Senatosu 12, 18-19
Venedik (İliler) 6, 8-10, 12-15,
17-21, 24, 26-27, 33-34,
37, 39-40, 42-43, 48-49,
52, 54, 56, 58, 60, 64, 66,
73, 75, 81, 86-87, 91
Venier, Zuan 39, 46, 52
Vize 48, 52
Voynuklar 29, 31
Wavrin, Jehan de 45
- Yanoş, Hunyadi 14, 18-19, 54
Yeni Cami 6
Yeniçeri Ocağı 12, 22, 30
Yoroslakesi 15
Yosef Nâsi 91
Yunan 15, 22, 91
Yunanistan 8, 14, 19, 27, 87,
91, 93
- Zağanos Paşa 10, 19, 21-23,
46-47, 55, 59-60, 70-71,
73-76, 80, 85, 87

SERİNİN DİĞER KİTAPLARI

- 1- BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ 1096-99
- 2- İKİNCİ HAÇLI SEFERİ 1148
- 3- BİZANS PİYADESİ
- 4- ATTILA VE GÖÇER KAVİMLER
- 5- ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ 1191
- 6- ANTİK YUNAN SAVAŞÇILARI
- 7- SPARTACUS VE KÖLE SAVAŞI
- 8- OSMANLI PİYADESİ 1914-18
- 9- BALKAN HARPLERİ'NDE
ORDULAR 1912-13
- 10- WATERLOO 1815
- 11- DOĞU ROMA ORDULARI 306-886
- 12- İSLAM ORDULARI 600-1100
- 13- DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ 1202-04
- 14- OSMANLI ORDULARI 1300-1774
- 15- HAÇLILAR ÇAĞI'NDA BİZANS,
BALKAN VE MACAR ORDULARI
1100-1568
- 16- MALAZGİRT 1071
- 17- BİZANS ORDULARI 900-1461
- 18- NİĞBOLU 1396
- 19- OSMANLI ORDUSUNDA
NİZAM - İ CEDİD 1793-1826
- 20- MARNE 1914
- 21- STALİNGRAD 1942
- 22- VİYANA 1683
- 23- HİTİT SAVAŞÇILARI MÖ 1650-1200
- 24- OSMANLI DENİZ HAREKÂTI
1911-18
- 25- KURTULUŞ SAVAŞI'NDA
ORDULAR 1919-22